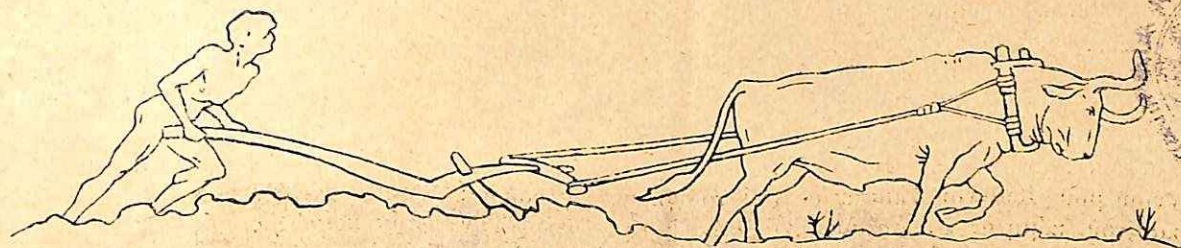

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ Σ. ΚΟΚΚΟΛΗ

ΜΕ ΤΗΝ ΣΕΛΗΝΗΝ

ΠΑΝΔΘΗΝΑΙΑ

ΕΤΟΣ Ε' 30 ΣΕ-
ΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1905

ΑΠΟ ΤΟΝ ΒΙΟΝ ΚΑΙ ΤΑ ΕΡΓΑ ΤΟΥ ΣΟΛΩΜΟΥ

Εἰς τὰ «Παναθήναια» συνεχίζομεν¹ τὴν δημοσίευσιν σημειωμάτων, τὰ ὅποια θὰ εἶνε χρήσιμα εἰς τὸν μέλλοντα βιογράφον τοῦ ἐθνικοῦ μας ποιητοῦ.

Ἐπὶ ἐνετοκρατίας ὁ πατὴρ τοῦ ποιητοῦ, τῷ 1791, μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Σπυρίδωνος, ἔλαβε παρὰ τῆς Κυβερνήσεως τὴν μίσθωσιν τῶν δώδεκα φόρων τῆς νήσου Ζακύνθου, ἀντὶ τσεκινίων χρυσῶν 19 722 κατ' ἔτος, ἐπὶ ἑξ ἔτη, ἦτοι ἀπὸ 6 Ἰουνίου 1792, ἕως 28 Μαΐου 1798². Ἀμα εἰς τὴν Ἑπτάνησον ἀφίκοντο οἱ Δημοκρατικοὶ Γάλλοι, οἱ ἀδελφοὶ Σολωμοῦ ἐξηκολούθουν νὰ εἶνε οἱ μισθωταὶ τῶν φόρων³.

Ὁ πατὴρ τοῦ Σολωμοῦ ἦτο ἐν Ζακύνθῳ πρόξενος τῆς Προσσίας⁴.

Ὅταν ἡ Ἑπτάνησος Πολιτεία ἔλαβεν ἀνάγκην χρημάτων, ὁ Νικόλαος Σολωμὸς ἐδάνεισε τὴν Κυβέρνησιν τάλληρα 4000⁵.

Ὁ πατὴρ τοῦ Σολωμοῦ εἶχε ἀποκτήσει μὲ τὴν νόμιμον αὐτοῦ γυναῖκα Μαρινέταν Κάνην τὰ ἑξῆς τέκνα: Ἑλένην, γεννηθεῖσαν τῷ 1766, ἡ ὁποία μετ' ὀλίγον ἀπέθανε. Ροβέρτον, γεννηθέντα τῷ 1767, ὅστις διέπρεψε, ἀπέθανε δὲ τῷ 1832. Δημήτριον, γεννηθέντα τῷ 1768, ὁ ὁποῖος ἀπέθανε μετὰ μῆνας. Ἑλένην, γεννηθεῖσαν τῷ 1769 καὶ συζευχθεῖσαν τῇ 21 Ἀπριλίου 1789

¹ Βλέπε τεύχη 31 Μαΐου 1902, 15-31 Αὐγούστου καὶ 15 Σεπτ. 1903, καὶ 31 Μαρτίου 1904.

² Stampa pubblico, ed Impressari delli Dazi del Zante, Venezia σελ. 55-145.

³ Φάκελος Δημοκρατικῶν Γάλλων ἐν τῷ ἀρχαιοφυλακείῳ Ζακύνθου.

⁴ Diversorum ἐν ἀρχαιοφυλακείῳ Ζακύνθου.

⁵ Φάκελος Ρωσσο-Γούρκων ἐν ἀρχαιοφυλακείῳ Ζακύνθου.

τὸν Στυλιανὸν Στραβοπόδην. Ἦσαν δὲ κομπάνοι εἰς τοὺς γάμους ὁ Προβλεπτὸς Φραγκίσκος Μανολέσος, Γραδενίγος Μακρῆς, Ἀντώνιος Κομούτος, Ἀντώνιος Καπνίσσης καὶ Δράκος Μελισσινός. Ἄνναν, γεννηθεῖσαν τῷ 1774 καὶ ἀποθανοῦσαν τριῶν μηνῶν.

Ὁ Σολωμὸς εἶχε καὶ τὸν ὁμομήτριον ἀδελφὸν Δημήτριον, ὅστις ἔδρασε σπουδαίως ἐπὶ Ἀγγλικῆς Προστασίας ὡς ὑπαρχος, γερονσιαστής καὶ πρόεδρος τῆς Γερουσίας. Ἀνῆκεν εἰς τὸ κόμμα τῶν κυβερνητικῶν, λεγόμενον κοινῶς τῶν καταχθονίων. Ἐγεννήθη τῷ 1801 καὶ ἀπέθανε τῷ 1883. Ὁ Σολωμὸς ἠγάπα τοὺς ἀδελφούς του, ἀλλ' εἶχεν ἀντιπάθειαν μεγάλην διὰ τὰς συζύγους αὐτῶν, δηλαδὴ τὴν σύζυγον τοῦ Ροβέρτου καὶ τὴν τοῦ Δημητρίου, τὰς ὁποίας ἐσατύρισε. Αἱ σάτυροι αὗται σώζονται ἀνέκδοτοι¹.

Ὁ Λευκάδιος Ἀγγελοῦ Καλκάνης, ὁ γνωστὸς διὰ πολλὰ ἔμμετρα καὶ περὶ ἔργα Ἰταλικά καὶ ἑλληνικά, τῇ 26 Δεκεμβρίου τοῦ ἔτους 1890 μοῦ ἔγραψε τὰ ἑξῆς πρὸς τοὺς ἄλλους, ἀπαντῶν εἰς μίαν ἐπιστολήν μου, δι' ἧς τοῦ ἐξήτουν πληροφορίας περὶ τῶν ἐν Λευκάδι Ἰταλῶν προσφύγων: «... ὁ² διαπρεπὴς Nannucci, φιλό-

¹ Περὶ Ροβέρτου Σολωμοῦ βλέπε Π. Χιώτου: Ἱστορία τοῦ Ἰονίου Κράτους Τόμ. Α' σελ. 318, 423 καὶ 447. Περὶ Δημητρίου Σολωμοῦ βλέπε Π. Χιώτου ἐνθα ἀνωτέρω καὶ εἰς τὸν Α' καὶ Β' Τόμον. Μελέτη περὶ τοῦ πολιτικοῦ βίου τοῦ Δημητρίου Σολωμοῦ δὲν ἐγράφη. Ἦτο ἀνὴρ πεποιθήσεων σταθερῶν.

² Αἱ ἐπιστολαὶ εἶνε γραμμῆναι Ἰταλιστί. Ὁ Καλκάνης εἶχε μεγαλειτέραν εὐκολίαν νὰ γράφῃ Ἰταλικά, διότι εἰς τὴν Ἰταλίαν ἐξεπαιδεύθη, καὶ ἡ Ἰταλικὴ ἦτο τότε πολὺ ἐν χρήσει ἐν Ἑπτανήσῳ.

»λογος ἔσοχος, διευθυντής τοῦ Λυκείου Λευκά-
»δος, ... ἔνθα ἔμεινεν ἐπὶ τέσσαρα ἔτη. Καί-
»τοι ἤμουν μικρὸς τότε, ἐνθυμοῦμαι ὅτι ἦτο εὐ-
»φραδὴς τὴν ὁμιλίαν, προσηγὴς καὶ φίλος φίλ-
»τατος τοῦ ἀναδόχου μου ἱππότη Περραισο-
»πούλου, προέδρου τῆς Ἰονίου Γερουσίας, τοῦ
»θείου μου Ἰωάννου Ζαμπελίου τοῦ τραγικοῦ
»καὶ τοῦ κόμητος Δ. Σολωμοῦ, ἀγαπητοῦ τῇ
»οἰκογενεῖα μου, ὁ ὁποῖος μ' ἐκράζεν ἡ Αὐ-
»γοῦλα, καὶ νομίζω ὅτι μ' ἐκάλει οὕτως ἕνεκα
»τοῦ ἡπίου χαρακτήρος μου. Μάλιστα ἐνθυμοῦ-
»μαι ὅτι κατὰ τὴν πρωτοχρονίαν τοῦ 1837, ὁ
»ἀνάδοχός μου εἶχε προσκαλέσει εἰς πολυτελὲς
»γεῦμα τοὺς φίλους του, ἐν οἷς καὶ ὁ Σολωμός.
»Ἀπήγγειλα ἐγὼ μέγα μέρος τοῦ ὕμνου του,
»τὸν ὁποῖον, ἀπὸ τινων ἡμερῶν, ἡ μήτηρ μου
»μὲ εἶχε βιάσει νὰ μάθω ἐκ στήθους. Ὁ Σο-
»λωμός εὐρίσκετο ἐν ἐκστάσει, μ' ἐφίλησε πολ-
»λάκις καὶ εἶπεν εἰς τὴν μητέρα μου «ἡ Αὐ-
»γοῦλα θὰ γίνῃ ποιητής». Τὸ ἴδιον ἐσπέρας ὁ
»Σολωμός μοῦ ἔφερε γενναῖα δῶρα, γλυκίσματα
»δηλαδὴ καὶ ὠραία παιγνίδια αἰθιαστικά.
»Ἦμουν τότε ὀκτὼ ἐτῶν καὶ ἔκτοτε ἤμην προ-
»σφιλὴς τῷ Σολωμῷ. Μάλιστα ὅταν ἀνεχώρησα
»διὰ τὴν Ἰταλίαν τὴν πρώτην φορὰν πρὸς ἐκ-
»παίδευσιν, μοῦ ἔδωκε πατρικᾶς συμβουλίας.
»Ἄλλοτε θὰ σὰς εἴπω ἐπεισόδια τοῦ βίου του...»
Ἀμέσως τοῦ ἔγραψα νὰ μοῦ διηγηθῇ ὅ,τι
γνωρίζει περὶ τοῦ Σολωμοῦ, καὶ τῇ 10 Ἰανουα-
ρίου τοῦ 1891, ἦτοι μετὰ 15 ἡμέρας, μοῦ
ἀπήντησε τὰ ἑξῆς:

«... Μοῦ ζητεῖτε ἀνέκδοτα περὶ τοῦ βίου
»τοῦ Σολωμοῦ. Ἴδου αὐτά. Ὁ φίλος τῆς οἰκο-
»γενείας μου Σολωμός εἶχε φωνὴν περιπαθῆ
»εἰς τὸ τραγοῦδι, φωνὴν ἀργυρόχρον, γλυκυ-
»τάτην, ἀπὸ τὰς φωνὰς ἐκείνας, αἱ ὁποῖαι
»ἀκούονται εἰς τὸν μαγικὸν αἰγιαλὸν τῆς Ζα-
»κύνθου. Ἀμα τοῦτο ἐγένετο γνωστὸν εἰς τὴν
»οἰκογένειάν μας, ὁ ἀνάδοχός μου καὶ ἡ μήτηρ
»μου παρεκάλεσαν τὸν φίλον ποιητὴν νὰ τρα-
»γουδήσῃ τὰ ποιήματά του. Συνήνεσεν ὑπὸ
»τὸν ὄρον νὰ ἦναι παρόντα μόνον τὰ μέλη
»τῆς οἰκογενείας. Δυστυχῶς τοῦτο διεδόθη εἰς
»τὴν Κέρκυραν, καὶ ἡ μήτηρ μου παρεκλήθη
»παρὰ πολλῶν κυριῶν αἱ ὁποῖαι ἐπεθύμουν νὰ
»ἀκούσωσιν ἔδοντα τὸν ποιητὴν, ἀφοῦ ἦσαν
»τῆς συντροφιάς. Ἡ μήτηρ μου συνήνεσεν εἰς
»τὰς παρακλήσεις των, ὑπὸ τὸν ὄρον νὰ μεί-
»νουν εἰς τὸν ἀντιθάλαμον χωρὶς φῶς, διότι
»ἄλλοίμονον ἂν ἔβλεπεν ὁ ποιητής, ὅτι δὲν ἔ-
»μενε πιστὴ εἰς τὴν δοθεῖσαν αὐτῷ ὑπόσχε-
»σιν. Ὁ Σολωμός ἔφθασε κατὰ τὸ συνήθη με

»ἄσπρα χειρόκτια, μὲ ἄσπρον λαιμοδέτην καὶ
»μὲ μελανὸν φόρεμα, ὅπως ξυρισμένος, κατὰ τὸ
»σύστημα τῆς ἐποχῆς, εὐθυμὸς περισσότερον
»τοῦ συνήθους. Ἐκάθησε καὶ ἐμειδίασε γλυκὰ
»εὐρὼν τὴν ἡσυχίαν τὴν συμφωνηθεῖσαν.

— Καλά, Μυλαΐδη, τί ἐπιθυμεῖτε νὰ τρα-
»γουδήσω;

— Τὴν *Φαρμακωμένην*.

» Ὁ ποιητὴς ὀλίγον ἐμελαγχόλησε, ἀλλὰ δὲν
»ἔχασε τὸ θάρρος καὶ ἤρχισε νὰ τραγουδῇ.
»Φωνὴ γλυκεῖα, περιπαθὴς, ἀργυρόχρος. Ὅλοι
»ἤμεθα ἐν ἐκστάσει. Ἐγὼ ἐπανελάμβανα ὅ,τι
»ἤγγιζε τὴν καρδίαν μου, ἂν καὶ ἤμην μικρὸς
»ἀκόμη. Ἐξαφνα ἡ θύρα ἤνοιξε! Αἱ κρυφθεῖ-
»σαι κυρία μεγάλως ἐνθουσιασθεῖσαι ἀπὸ τὸ
»γλυκὸ τραγοῦδι, ἔκαμαν ἔφοδον διὰ νὰ συγ-
»χαροῦν τὸν ποιητὴν.

Ἡ πρώτη ἥτις ἔκαμε τὴν ἔφοδον, ἦτο ἡ
»κόμισσα Μ. Θεοτόκη.

» Ὁ ποιητὴς εἰς τὴν θεάν ἐκείνην, ὠργισμέ-
»νος ἐσηκώθη, ἐπῆρε τὸ καπέλον του καὶ ἔφυγε.

» Ἀπὸ τὴν νύκτα ἐκείνην παρήλθον τρεῖς
»μῆνες καὶ ὁ ποιητὴς δὲν ἤρχετο εἰς τὴν οἰκίαν
»μας.

» Μάλιστα, ὅταν μᾶς συνήντα εἰς τὴν ἄμαξαν,
»μᾶς ἔστρεφε τὰ νῶτα του. Ἐπὶ τέλους αἱ πα-
»ρακλήσεις μου καὶ τῆς μικρᾶς ἀδελφῆς μου

» Ἀγάθης — κατόπιν κυρίας Γεντιλίνης — ἐπανε-
»φεραν τὸν Σολωμὸν εἰς τὴν οἰκογένειάν μας

» καὶ ἔκτοτε ἐξηκολούθησε νὰ ἦναι φίλος φίλτατος.

» Εἰς τὴν συναναστροφὴν μας ἔμενεν εὐχαρί-
»στος, ἀλλ' ἀνεχώρει μόλις ἔφθανε μία κυρία.

» Εἰς τὴν Κέρκυραν ἐγὼ οὐδέποτε ἤκουσα ἐ-
»ρωτικὸν ἐπεισόδιόν του. Συμπεραίνω ὅτι δὲν
»ἠρέσκετο μὲ τὰς γυναῖκας. Ὅμως πολὺ ἠσθιά-
»νετο τὸν πλατωνικὸν ἔρωτα, ὁ ὁποῖος ἔχει πε-
»ρισσότερον πνεῦμα παρὰ καρδίαν. Ὁ τραγικὸς
»ποιητὴς Ἰωάννης Ζαμπέλιος, γαμβρὸς τοῦ ἀ-
»ναδόχου μου ἱππότη Π. Περραισοπούλου, ὡς
»στενὸς συγγενὴς, ἤρχετο καθ' ἐσπέραν εἰς τὴν
»οἰκίαν. Οὗτος ἡγάπα πολὺ τὸν Σολωμὸν, μά-
»λιστα τῇ ἐνεργείᾳ τοῦ Ζαμπελίου εἶχε δημο-
»σιευθῇ διὰ τοῦ τύπου, τὸ πρῶτον, ὁ ὕμνος εἰς
»τὴν ἐλευθερίαν.

» Ὁ Σολωμός ἦτο εὐγενέστατος τοὺς τρό-
»πους καὶ χρηστοήθης, ἐνῶ τοῦναντίον ὁ ποιη-
»τὴς Ζαμπέλιος ἦτο ἀπλοῦς τοὺς τρόπους, ἀλλὰ
»βυονα, καὶ ὀλίγον, διὰ νὰ μὴ εἴπω πολὺ,
»ἀπρεπής. Ὁ ἀνάδοχός μου εὐχαριστεῖτο νὰ ἔρε-
»θίζῃ τοὺς δύο ποιητάς. Ἐπρόβαλλεν εἰς αὐ-
»τοὺς ἐρωτήσεις. Ὁ Σολωμός πάντοτε εὐγενῶς
»ἐπραγματεύετο τὰ θέματα τὰ δοθέντα, ἐνῶ

» ὁ Ζαμπέλιος τὰ ἐπραγματεύετο ἀπρεπῶς. Ὁ
» Σολωμός τὸν ἐπέπλητε τότε διὰ τὸν τρό-
»πον του, ἔπερνε τὸ καπέλον του καὶ ἔφειγεν,
» ἐνῶ ὁ Ζαμπέλιος ἔσκαζεν ἀπὸ τὰ γέλια εἰς τὴν
» πολυθρόναν του. Ὁ Ζαμπέλιος ὅμως, τὴν
» πρωίαν, προτοῦ μεταβῇ εἰς τὸ ἀνώτατον
» Συμβούλιον τῆς δικαιοσύνης, τοῦ ὁποῖου ἦτο
» μέλος, μετέβαινε πρὸς ἐπίσκεψιν τοῦ Σολωμοῦ
» καὶ ἐξήτει συγγνώμην, καὶ ἐν εἰρήνῃ ποιητι-
» κώτατα ἔπινον τὴν τσοκολάταν των.

» Ἠγάπησεν ὁ Σολωμός;

» Νομίζω ὅτι εἶχε συμπαθείας τότε διὰ μίαν
» κυρίαν Ζακυνθίαν, τὴν σύζυγον τοῦ Πλέσσα,
» τότε γερουσιαστοῦ Ζακύνθου. Τὴν ἐνθυμοῦ-
»μαι. Δὲν ἦτο ὠραία ἀλλ' εἶχε τι ἐλκυστικόν, γλω-
» μύ, μὲ κόμην μελανὴν ὡς ἔβενον, μὲ μεγάλα
» μαῦρα μάτια καὶ ἀναλάμποντα. Νομίζω ὅτι
» αὐτὴ τοῦ ἤγγισε τὴν καρδίαν ὀλίγον, διότι,
» ἐνθυμοῦμαι ὅτι πρὸς αὐτὴν προσηλώνετο
» μετὰ πολλοῦ ἐνθουσιασμοῦ, τὸ ὁποῖον δὲν
» ἔπραττε διὰ τὰς ἄλλας κυρίας. Ὁ κόμης Σο-
» λωμός πολλὰ ἔγραψεν ἀλλὰ δὲν εἶχε πίστιν
» εἰς τὰ γραφόμενά του, καὶ πολλὰ ἔξ αὐτῶν
» ἔκαιε.

» Ὁ κόμης Σολωμός ἦτο ὁ τύπος τοῦ εὐγε-
» νοῦς ἀνθρώπου, ὀλίγον τι μισάνθρωπος. Τοῦτο
» διότι ἦτο ποιητὴς, ἀρεσκομένος εἰς τὴν μονα-
» ξίαν. Ἠγάπα ἀπὸ καρδίας, διότι πράγματι
» εἶχε μεγάλην καρδίαν. Τότε εἶχον φθάσει εἰς
» τὴν Κέρκυραν δύο Ἀγγλοὶ ἱεραπόστολοι. Ἦτο
» ἡ ἑορτὴ τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος. Οὗτοι ἔ-
» λαβον τὸ θράσος νὰ προσβάλουν ἐν πλήρει
» ἐκκλησίᾳ τὸν Ἅγιον. Ὁ λαὸς ἐταράχθη με-
» γάλως, καὶ ἐπὶ τινος ἡμέρας ἐγίνοντο αἱμα-
» τηραὶ σκηναὶ μετὰ τοῦ λαοῦ καὶ τῶν στρα-
» τιωτῶν. Ὡς καλῶς γνωρίζετε, οἱ διαμαρτυρό-
» μενοι ἱερεῖς φοροῦν μαῦρα, μὲ λευκὸν περι-
» λαίμιον (coiletto). Ἴδου λοιπὸν τί συνέβη.
» Ὁ διαπρεπὴς μαθηματικὸς Κοντούρης, ἐκ
» Κεφαλληνίας, ἦτο ἓνας τῶν στενῶν φίλων
» τοῦ ποιητοῦ μας Σολωμοῦ, μάλιστα καὶ τὰ
» ἀπογεύματα ἔκαμνον ὁμοῦ μακρυνοὺς περι-
» πάτους, ἀλλ' ἐν βαθείᾳ σιγῇ. Ὁ εἰς ἐσχέπετο
» τὰς ποιήσεις του, ὁ δ' ἄλλος τοὺς κύκλους
» καὶ τὰ τρίγωνα. Συνέβη, κατὰ τὰς ταραχάδας
» ἐκείνας ἡμέρας ἀναβρασμοῦ, οἱ δύο φίλοι νὰ
» κάμουν τὸ περίπατόν των εἰς τὸν Ποταμόν.
» Καὶ οἱ δύο μαυροφορεμένοι μὲ περιλαίμιον
» λευκόν. Οἱ χωρικοὶ τοῦ Ποταμοῦ νομίζον
» ὅτι εἶνε οἱ ἱεραπόστολοι, οἱ περιφρονήσαντες
» τὸν Ἅγιον. Ὁ μαθηματικὸς καὶ ὁ ποιητὴς
» ἐξυλοφορτώθησαν. Ὅταν ἔγινε γνωστὸν, με-

» γίστη ὑπῆρξεν ἡ λύπη. Ὁ ποιητὴς μείνας
» κληνῆρης ἐπὶ τινος ἡμέρας, ἐδέχετο τὰς ἐπι-
» σκέψεις τῶν φίλων. Καλῶς ἐνθυμοῦμαι ὅτι
» ἔλεγε:

» — Κύριοί μου, δὲν μὲ ἐλύπησε τὸ ξυλοκό-
» πημα, λυποῦμαι ὅτι μ' ἐξέλαβαν ὡς ἱεραπό-
» στολον. Ὁ καλὸς μας διδάσκαλος Κοντούρης
» θὰ ἀργήσῃ νὰ δώσῃ μαθήματα, διότι εἰς αὐ-
» τὸν περισσότερον ἐβάρυνε τὸ ξυλοκόπημα
» παρὰ ὅτι τὸν ἐξέλαβον ὡς ἱεραπόστολον.

» Εἶχον συστήσει εἰς τὸν Σολωμὸν τὸν ποιη-
» τὴν Περαιθίαν, ὁ ὁποῖος ἐπιστρέψας εἰς τὴν
» Λευκάδα μοῦ ἔλεγε:

» — Ὁ Σολωμός εἶνε μέγιστος ποιητὴς, ἰδίως
» τὸν ἐθαύμαζα, μετὰ τὰ πολυτελῆ δειπνα του.
» Ὅταν ἄδειαζεν αὐτὸς τὸ ποτήρι τῆς μαρσά-
» λας, ἐγὼ ἔμενα μὲ τὸ στόμα ἀνοικτὸν διὰ
» νὰ ἀκούσω τὰς γλυκεῖας ἐκφράσεις του, τὴν
» σαφήνειαν καὶ τὸ βαθὺ τῶν ἰδεῶν του...»

Ὁ Σολωμός, ὅταν ἀνέγνωσε τὰς μεσαιωνικὰς
μελέτας τοῦ Σπυρίδωνος Ζαμπελίου, εἶπε:

— Καλὲ, τί ἔπαθε ὁ Σπύρος; ἔντυσε τὸν
ἔγελ μὲ τὸ φελόνι τοῦ παπᾶ μας;

Τοῦτο ἠκούσαμεν ἀπὸ τὸν Μάντζαρον καὶ
ἀπὸ τὸν Φρεδ. Ἀλβάναν.

Ὁ δυτικὸς ἱερεὺς, κανονικὸς Μ. Σουριάγας,
σύγχρονος τοῦ Σολωμοῦ, ἐρωτηθεὶς παρ' ἐμοῦ
τί γνωρίζει περὶ τοῦ ποιητοῦ μας, μοῦ ἀπήν-
τησε τὰ ἑξῆς:

» Ὁ Σολωμός περιεπάτει ποτὲ μὲ τὸν Σ. Μ.,
» ὑπάλληλον τοῦ τυπογραφείου τῆς Κυβερνή-
» σεως. Ἐνας Ἀγγλὸς κατέχων ἀνωτάτην θέσιν
» ἐσταμάτησε τὸν Σολωμὸν, καί, μετὰ τὰς συ-
» νήσεις φιλοφρονήσεις, ἠρώτησε τίς ἦτο ὁ πα-
» ρακολουθῶν αὐτόν, διότι ὁ Σολωμός δὲν τὸν
» εἶχε παρουσιάσει, νομίζων ὅτι τοῦ ἦτο γνω-
» στός. Ὁ Σολωμός ἀμέσως ἀπήντησεν ἰταλιστί:

» — È la più infame lingua che esiste

» sotto la cappa del cielo: εἶνε ἡ ἀτιμότερα

» γλῶσσα ποῦ ὑπάρχει ὑπὸ τὸν οὐρανόν.
» Ἐχαιρέτισθησαν καὶ ἔφυγον. Ὁ Μ. ἦτο ἐν
» Κερκύρᾳ γνωστὸς ὡς ὁ μεγαλείτερος κακολό-
» γος διὰ τοῦτο ὁ εἰλικρινὴς Σολωμός δὲν ἐδί-
» στασε νὰ εἴπῃ τὴν ἀλήθειαν καὶ ἐνώπιόν του,
» διότι ὁ Σολωμός εἶχεν ἀντιπάθειαν πρὸς τὴν
» κακολογίαν. Κάποιος εἶπεν ὅτι ὁ Σολωμός ἔ-
» πρᾶξε τοῦτο καὶ διὰ νὰ ἐλευθερωθῇ ἀπὸ τὴν
» φιλίαν του, ἡ ὁποία τοῦ ἦτο ὀχληρά.

»Μεγάλη ἦτο ἡ φιλία τοῦ Σολωμοῦ μετὰ τοῦ Θωμαζαίου· ἦσαν ὡς δύο ἀδελφοί.

Δημοσιεύομεν μετάφρασιν ἀποσπάσματος ἐπιστολῆς τοῦ ποιητοῦ καὶ φιλέλληρος Ἰταλοῦ Besenghi degli Ughi γραφείσης ἐξ Ἰθάκης τὴν 1 Ἀπριλίου τοῦ 1830. ἔξ οὗ μανθάνομεν ποῖα ἔργα καὶ ποῖα ποιήματα ἤθελε τότε νὰ μελετήσῃ ὁ Σολωμός. Ἴδου τὸ ἀπόσπασμα:

«..... Ὁ ἐπιφανὴς φίλος μου κόμης Σολωμός, ὁ Βύρων τῶν χωρῶν τούτων, ἐπιθυμεῖ παρὰ σοῦ τὰ ἐξῆς ἔργα:

»Schlegel, ἱστορίαν τῆς παλαιᾶς καὶ νέας φιλολογίας κατὰ μετάφρασιν τοῦ Ambrosoli.

»Λυρικά τοῦ Schiller, εἰς ἰταλικὴν ἢ γαλλικὴν μετάφρασιν εἰς πεζόν.

»La sposa di Messina μετάφρασιν τοῦ Μαφῆ.

»Camillo Porzio, ἔκδοσις ἡ τοῦ Bettoni ἢ τοῦ Silvestri, κατ' αὐτὰς ἐκδοθεῖσα.

»Del Dialogo e dello Stile τοῦ Palla-vicini.

»Μετάφρασιν γερμανικῶν ποιήσεων τοῦ Belati εἰς τόμους δύο.

»Τὰ λυρικά τοῦ Schiller, κατὰ πρόωτον. »Καὶ νὰ εἶνε (εἰξεύρω ὅτι εἶνε) εἰς πεζὸν γαλλιστὶ ἢ ἰταλιστὶ. Καὶ ἐὰν δὲν τὰ ἔχετε, ὅπερ δυνατόν, νὰ τὰ ζητήσετε ἢ καὶ νὰ τὰ κλέψετε, ἂν θέλετε. Ἐν ἐνὶ λόγῳ, καλέ μου Ὁρλανδίνη, προσπαθήσετε νὰ τὰ λάβω διὰ τοῦ πρώτου ταχυδρομείου. Στέλλετε καὶ τὸν λογαριασμὸν ἀλλὰ νὰ εἶνε χριστιανικός, ὅπερ θὰ παρακινήσῃ τὸν Σολωμόν, ὅστις ἔχει χρήματα, νὰ σᾶς κάμῃ καὶ μεγαλειέρας παραγγελίας. Διὰ τοῦ ἰδίου ταχυδρομείου θὰ λάβετε καὶ τὰ χρήματα.»

Ὁ Besenghi degli Ughi εἶχε γνωρίσει τὸν

Σολωμόν πολύ. Ὁ φιλέλλην αὐτός περιηγήθη τὴν Ἑπτάνησον καὶ τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα καὶ ἐπολέμησεν ὑπὲρ τῆς ἑλληνικῆς ἐλευθερίας¹.

Ὁ Ἀδόλφος Gemma² γράφει ὅτι ὁ Σολωμός ἐδημοσίευσεν ἐν Παβίᾳ τῷ 1823 τὴν πρώτην συλλογὴν τῶν ποιημάτων του. Τοῦτο εἶνε ἀνακριβές. Ἡ πρώτη συλλογὴ τῶν ποιημάτων τοῦ Σολωμοῦ ἐδημοσιεύθη ἐν Κερκύρᾳ τῷ 1823 ὑπὸ Λοδοβίκου Στράνη ὑπὸ τὸν τίτλον: Rime improvvisate dal Nobil Signor Dionisio Salamon Zacintio. Corfù nella stamperia del Govano 1822, εἰς 8ον ἐκ σελίδων 31. Εἶνε τριάντα Σονέττα. Τῷ 1823 ἔγινε ἐπίσης ἐν Κερκύρᾳ δευτέρα ἔκδοσις.

Ὑπὸ τὸν τίτλον Nozze Rossi-Bozzotti ἐδημοσιεύθη ἐν Βενετίᾳ τῷ 1877 ὑπὸ Γαετάνου Ρώση, πλήρες τὸ ποίημα τοῦ Σολωμοῦ *Ode per Messa Novella*, μετὰ μικρᾶς εἰσαγωγῆς καὶ βιογραφίας ὑπὸ τοῦ γνωστοῦ Βελούδου. Ἡ ὁδὴ αὕτη εἶχε τυπωθῇ ἑλλειπῆς εἰς τὴν κερκυραϊκὴν ἔκδοσιν τῶν *Εὐρισκομένων* τοῦ ποιητοῦ.

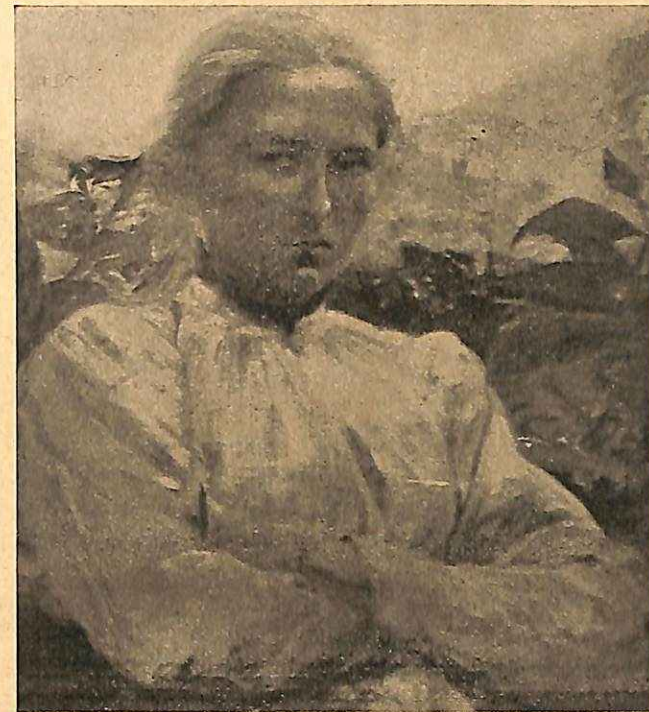
Εἰς τὴν πρόσοψιν τῆς ἐν Ὁδῷ Ἀρσενίου οἰκίας, εἰς ἣν ἀπέθανεν ὁ Σολωμός, ὁ Λῆμος Κερκυραίων ἔθεσε τὴν ἐξῆς ἐπιγραφὴν:

Ἐν τῇ οἰκίᾳ ταύτῃ τῷ 1857 ἀπέθανεν ὁ ἐν Ζακύνθῳ μὲν γεννηθεὶς, τὴν δὲ Κέρκυραν ὡς ἐτέραν πατρίδα ἀγαπήσας καὶ ἐπὶ μακρὸν ἐν ταύτῃ διατρίψας, ἔθνικὸς ποιητὴς καὶ τῆς ἐλευθερίας ὑμνητὴς Διονύσιος Σολωμός.

¹ Βλέπε: Besenghi degli Ughi. Poesie e Prose, pubblicate per cura di Oscarre de Hassek. Trieste 1884.

² Canti Neo-Ellelici. Verona 1881 σελ. 127.

ΣΠ. ΛΕ ΒΙΑΖΗΣ

ΣΠΟΥΔΗ

Γ. ΙΑΚΩΒΙΔΗΣ

ΟΙ ΠΡΥΛΛΟΙ

«Μὰ πῶς γίνεται, γρύλλοι μικροί, μαῦροι καὶ λαμπεροὶ σὰ χάντρες, τὴν ἡμέρα νὰ μὴ λέτε λέξι, καὶ τὸ βράδυ μὲ τὸ φεγγάρι νὰ τραγουδάτε τὸν ἑσπερινὸ τοῦ γεωργοῦ;»

— «Ἄ! τὴν ἡμέρα τέτοια βοὴ κάνουν οἱ σφηγγες καὶ οἱ μέλισσες, ποῦ θὰ ἔθαβαν τὸ τραγοῦδι μας, ἢ ἂν μπορούσε ν' ἀνεβῇ στὸν ἀέρα, τὰ πουλιὰ θὰ μας ἔτρωγαν ὅλους».

«Κακόμοιροι γρύλλοι!» — «Ἀλλὰ τὴ στιγμή ποῦ γυρνᾷ σπῆτι του ὁ κύρ μύρμηγκας, ἐμεῖς σιωπηλοὶ ἐνεδρευόμε, περιμένοντας ὅλα νὰ σωπάσουν.

Κι' ἔπειτα, οἱ κακόμοιροι, σιγαλά, σιγαλά, ἐνώνομε τῆς μικρῆς μας φωνῆς, γιὰ νὰ κάνουν λίγο περισσότερο θόρυβο, καὶ τὸ φεγγάρι ρίχνοντας τῆς ἀχτίδες του, ἀκούει τὸ τραγουδάκι μας».

Ο ΚΑΘΡΕΦΤΗΣ

Ὅταν στὸν καθρέφτη κυττᾶς τὰ κοραλῆνια σου χεῖλη, τὴ σηκωμένη σου μυτίτσα, τὸ μάγουλό σου ποῦ λάμπει, τὰ ξανθὰ καὶ κατσαρά μαλλιά σου, τοὺς ὄμους σου λευκοὺς σὰν τὸ χιόνι, καὶ γελᾶς κατεργάσκα γιὰ νὰ δῇς στὰ τριανταφυλλῆνια σου μάγουλα ν' ἀνοίγουν δυὸ λακκάκια, καὶ κάνεις τὴν πεταλοῦδα, καὶ σκύβεις καὶ κουνιέσαι, — ὅταν καθρεφτίζεσαι, ὁραία Λίζα, εἶνε κάτι ποῦ βέβαια ποτὲ δὲν τὸ σκέφτηκες. — Νὰ το: ὅταν στὸ γυαλί, γελαστὴ θὲς νὰ κυττάξῃς, σοῦ φαίνεται φυσικὸ τὸ χαμόγελο τοῦ καθρέφτη, καί, μικροῦλα μου, αὐτὸ ποῦ βλέπεις τόσο νόστιμο, τὸ νομίζεις ὅλο δικό σου· κι' ἂν τολμοῦσες στὰ κρυφὰ θὰ τοῦδινες ἓνα φίλι. — Ὁ Θεὸς νὰ σε φυλάῃ, δύστηνη! Ἡ λαμπρὰ εἰκόνα, αὐτὴ ποῦ προσπαθεῖ νὰ σε γητέψῃ, τὸ πρόσωπο εἶνε τοῦ Διαβόλου. Εἶνε ὁ Διάβολος ποῦ σ' ἀντικρύζει, σὲ ξεγελᾷ, σ' ἐλκύει καὶ ποῦ μὲ τὰ μάγια του, χωρὶς τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ, θὰ σε καταστρέψῃ.

[Μετάφρασις Α. Μ.] ΦΡΕΙΑΕΡΙΚΟΣ ΜΙΣΤΡΑΛ

Η ΚΑΤΟΧΗ

ΔΡΑΜΑ ΕΙΣ ΠΡΑΞΕΙΣ ΤΕΣΣΑΡΑΣ ΜΕΤΑ ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ ΕΙΣ ΠΡΑΞΙΝ

— 'Απαγορεύεται ἡ ἀπὸ σκηνης διδασκαλία, τοῦ ἔργου ἀποκλειστικῶς ἐκχωρηθέντος ἐπὶ dietian ὑπὸ τοῦ συγγραφέως δι' ἐπισήμου συμβολαιογραφικῆς πράξεως εἰς τὸν ὑπὸ τὸν τίτλον «'Εθνικὸν Θέατρον» θίασον τῶν κ. κ. ΠΕΤΡΟΥ ΛΕΟΝΤΟΣ καὶ Ν. ΚΟΥΚΟΥΛΑ—

ΠΡΑΞΙΣ ΤΕΤΑΡΤΗ

— Τὸ γραφεῖον τοῦ Βασιλέως —

ΣΚΗΝΗ Β΄.

ΟΘΩΝ

ΟΘΩΝ. — Ἐξερχόμενος τοῦ ἰδιαίτερου του δωματίου προχωρεῖ πρὸς μίαν ἀπὸ τὰς θύρας τοῦ βάνους τοῦ γραφείου του, ὁποῦθεν φαίνεται ἡ Ἀκρόπολις. Ἀκούεται ἔξωθεν ἐκ τοῦ κήπου ἡ μουσικὴ τῆς φρουρᾶς. — Ὡραῖον ὄνειρον, πῶς ἔτσι ἀπατηλὰ σβύνεις στὴν καταχνιά τῶν μαύρων λογισμῶν μου!... Ὡ! ἡ ψυχὴ μου πῶς σὲ ἀκούει θλιβερά, μουσικὴ μυστικὴ τῶν ἁγίων μου πόθων!... Ἐλευθερία, πῶς φεύγεις καὶ πάλιν ἀπὸ τὴν χώραν ποῦ σ' ἐλάτρευσε περισσότερον, ποῦ σοῦ ἔδωκεν ἓνα Προμηθεά καὶ ἓνα Αἰσχύλον... — Κάθεται πρὸ τοῦ γραφείου του. — Ὡ! καρδιά μου, βάσταξε ἀγόγγυστα τὴ φαρμακερὴ λάμα... Μητέρα μου τρυφερή, νὰ μὴ βλέπω τὰ ὠραῖα σου μάτια νὰ χύνουν δάκρυα γιὰ μένα κάτω ἀπὸ τὰ ἀνθισμένα προπύλαια τοῦ παλατιοῦ τοῦ πατέρα μου! Ἦταν ἡ προφητεία σου τρομακτικὴ ὅταν μ' ἀποχαιρετούσες στὸ Κούφισαϊν, ἁγία μητέρα, ἀλλὰ θέλω ἡ ψυχὴ σου αὐτὴν τὴν στιγμὴν νὰ αἰσθανθῇ τὴν χαρὰν, ὅτι ἐγέννησες ἓνα ἄνδρα!... Αἱ! — Ἐγείρεται καὶ προχωρεῖ πρὸς τὴν θύραν τοῦ κήπου. — Σφυρηλατεῖτε τῆς ἁλυσίδες, στείλτε τοὺς δημίους νὰ μοῦ ματώσουν τὰ χέρια, δὲν σὰς φοβοῦμαι! Ἐδῶ εἶμαι ἀτάραχος, ὁ τάφος ποῦ μοῦ ἀνοίγεται εἶνε δοξασμένος! Ἀ! τὸ πέλαγος πάλιν ἐγένισε ἀπὸ τὰς τριήρεις τῶν βαρβάρων. Ἔρχονται!... ἔρχονται!...

ΣΚΗΝΗ Γ΄.

ΟΘΩΝ καὶ ΑΜΑΛΙΑ

ΑΜΑΛΙΑ. — Προχωρεῖ σιγὰ πρὸς τὸν Βασιλέα. — Πόσον πρέπει νὰ εἴμεθα ὑπερήφανοι! Ἐγὼ νομίζω ὅτι ζῶ μίαν ἀνωτέραν ζωὴν, καὶ μαζί μου ὅτι ὁλόκληρος ἡ Ἑλλάς ἀναζῇ τὴν παλαιάν της δόξαν.

ΟΘΩΝ. — Δεικνύων εἰς τὴν Βασίλισσαν δύο ἔγγραφα ἐπὶ τοῦ γραφείου του. — Ἴδου ἡ καταδίκη μας. Αὐτὸ εἶνε σχέδιον τοῦ Ρουὰν — Ἀναγινώσκει. — «Εἰς τὰ πολεμικὰ συμβάντα τῆς Ἀνατολῆς ἡ Α. Μ. ὁ Βασιλεὺς ὑπόσχεται διὰ τοῦ παρόντος ὁμολόγου νὰ τηρήσῃ οὐδετερότητα, ἀναγνωρίζων ὅτι ἡπατήθη εἰς τὴν πολιτικὴν του, διότι περὶ βελτιώσεως τῆς τύχης τῶν Χριστιανῶν τῆς Τουρκίας ἐπρονόησαν αἱ Δυνάμεις καὶ τὸ πρωτόκολλον τῆς 9 Αὐγούστου». Ἴδου καὶ τὸ σχέδιον τοῦ Οὐάϊς: «Ἡ Α. Μ. ὁ Βασιλεὺς ἀναγνωρίζων, ὅτι ἡ Κυβέρνησις αὐτοῦ ἐπολιτεύθη κακῶς, παραχωρεῖ τὴν θέσιν της εἰς ἄλλο Ὑπουργεῖον ὑποσχόμενον νὰ τηρήσῃ οὐδετερότητα...»

ΑΜΑΛΙΑ. — Καὶ τὸ νέον Ὑπουργεῖον;

ΟΘΩΝ. — Εἶνε ὁρος ἀπαραίτητος νὰ τὸ σχηματίσω.

ΣΚΗΝΗ Δ΄.

Οἱ ἀνωτέρω, ΠΑΥΛΟΣ

ΟΘΩΝ. — Ἐν ὁρῇ. — Τί εἶνε πάλιν;

ΠΑΥΛΟΣ. — Μεγαλειότατε, τὰ συμμαχικὰ πλοῖα ἐφάνησαν εἰς τὸν Πειραιᾶ καὶ λέγεται ὅτι οἱ συμμαχικοὶ στρατοὶ θ' ἀνέλθουν μέχρις Ἀθηνῶν. Τὰ καταστήματα ἔξω κλείουν καὶ ὁ κόσμος εἶνε ἔντρομος.

ΟΘΩΝ. — Ἀς ἔλθουν, καὶ ἡμεῖς θὰ τοὺς ὑποδεχθῶμεν, ὅπως ἀρμόζει εἰς γενναίους ἄνδρας!

ΠΑΥΛΟΣ. — Πρὸ ὀλίγου εἶδα τοὺς πρέσβεις.

ΟΘΩΝ. — Τί ζητοῦν περισσότερα;... Τὴν ζωὴν μου, ἂς ἔλθουν νὰ τὴν λάβουν!... Εἰπέ τους ὅτι τοὺς περιμένω.

ΣΚΗΝΗ Ε΄.

Οἱ ἀνωτέρω, ΠΗΛΙΚΑΣ

ΟΘΩΝ. — Καὶ ὁ Πρωθυπουργὸς καὶ ὁ Σούτσος;

ΠΗΛΙΚΑΣ. — Θὰ ἔλθουν, Μεγαλειότατε.

ΠΑΥΛΟΣ. — Τὸ σπουδαιότερον δὲν ἐπρόφθασα νὰ εἶπω εἰς τὴν Μεγαλειότητά Σου. Οἱ πρεσβευταὶ πλὴν τῆς ὑπογραφῆς τῶν ὁμολόγων, ζητοῦν ἀκόμη νὰ προβῇτε εἰς προφορικὴν ἐνώπιόν των ὑπόσχεσιν εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ θρόνου.

ΟΘΩΝ. — Πῶς ἄλλως ἔπρεπε νὰ ἐκτελεσθῇ ἡ καταδίκη; Τὸ ἱκρίωμα θὰ εἶνε ὁ ἐλληνικὸς θρόνος καὶ οἱ δῆμιοι αὐτοί. Πηγαίνετε καὶ εἴπατε, ὅτι τοὺς περιμένω. — Ὁ Πάϊκος ἐξέρχεται

ΣΚΗΝΗ ΣΤ΄.

ΟΘΩΝ, ΑΜΑΛΙΑ, ΠΗΛΙΚΑΣ

ΟΘΩΝ. — Πρὸς τὸν Πήλικαν. — Ἀλλ' ἔχομεν ἓν ὕστατον δικαίωμα νὰ διαμαρτυρηθῶμεν ἐνώπιον τοῦ ξένου στρατοῦ.

ΠΗΛΙΚΑΣ. — Μεγαλειότατε, δεχθῇτε τὸν συμβιβασμόν. Ἡμεῖς οἱ ὅποιοι ἀπὸ τῆς χθὲς θεωρούμεθα παρητημένοι, πῶς δικαιούμεθα νὰ προβῶμεν εἰς τὴν διαμαρτυρίαν αὐτὴν καὶ νὰ καταστρέψωμεν ὅ,τι κατ' ἀνάγκην ὑπεσχέθημεν; Παραιτούμενοι νὰ περιπλέξωμεν ἀκόμη τὸ ἔθνος μὲ τοιοῦτον διάβημα, τοῦ ὁποίου τὰς συνεπείας δὲν ἠμποροῦμεν ν' ἀκολουθήσωμεν; Ποτέ, Μεγαλειότατε, διότι τοῦτο εἶνε καὶ ἀντιπολιτικὸν καὶ ἐπιζήμιον. Ἡ διαταγὴ τὴν ὁποίαν ἐδώσαμεν εἰς τὰς διαφόρους ἀρχὰς νὰ μὴ ἀντιτάξωσι βίαν εἰς τὴν βίαν, ἀλλὰ νὰ διαμαρτυρηθοῦν ἐγγράφως, εἶνε ἡ ἐκ μέρους μας πρώτη διαμαρτυρία ἡ δευτέρα καὶ γενικωτέρα εἶνε ἡ παραίτησίς μας.

ΟΘΩΝ. — Γνωρίζεις ὅμως τί ἀξιώσεις προβάλλει εἰς ἐκ τῶν διαδόχων σας, ὁ Καλλέργης; Μοῦ ζητεῖ ν' ἀποπέμψω τοὺς ὑπασπιστάς μου, οἱ ὅποιοι ἐπολέμησαν ὑπὲρ τῆς πατρίδος. Ποτέ δὲν θὰ τὸ κάμω αὐτό. Αὐριοι αὐτοὶ ἠμποροῦν ν' ἀπαιτήσουν νὰ χωρισθῶ καὶ τὴν Βασίλισσαν.

ΣΚΗΝΗ Ζ΄.

Οἱ ἀνωτέρω, ΚΡΙΕΖΗΣ, ΣΟΥΤΣΟΣ

ΟΘΩΝ. — Λοιπόν, Ναύαρχε;

ΚΡΙΕΖΗΣ. — Ἡ φλόττα ἔφθασε στὸν Πειραιᾶ. Αὐτὴ τὴ στιγμὴν θὰ ἔγινεν ἡ κατοχή.

ΣΟΥΤΣΟΣ. — Αἰχμάλωτοι αὐτῆς τῆς ἐπιδρομῆς περιμένουν ἔξω ὁ Γρίβας, ὁ Χατζηπέτρος, ὁ Τζαβέλλας, ὁ Βάσσος, ὁ Καραϊσκάκης.

ΟΘΩΝ. — Ἀς εἰσέλθουν!

ΑΜΑΛΙΑ. — Ἀς ἔλθουν ἀμέσως οἱ πιστοὶ μας καὶ ἡρωικοὶ φίλοι...

ΣΚΗΝΗ Η΄.

Οἱ ἀνωτέρω. ΓΡΙΒΑΣ, ΤΖΑΒΕΛΛΑΣ, ΒΑΣΣΟΣ, ΚΑΡΑΪΣΚΑΚΗΣ, ΓΕΝ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ, ΑΙΝΔΕΡΜΑΤΕΡ, αἱ Κυρίαί τῆς Τιμῆς.

ΟΘΩΝ. — Πρὸς τοὺς ὑπασπιστάς του. — Τοῦ τιμημένου σας δρόμου γνωρίζω τὸ τραγικὸν ἐμπόδιον.

ΧΑΤΖΗΠΕΤΡΟΣ. — Τῆς Μεγαλειότητός Σου τὸ μαρτύριο τὸ ἀκούσαμε.

ΚΑΡΑΪΣΚΑΚΗΣ. — Μιὰ ἔχω ζωὴ, πρόσταξέ με νὰ πεθάνω ἐδῶ σιμὰ στὸ πλευρό σου.

ΤΖΑΒΕΛΛΑΣ. — Καὶ γιὰ μένα πὰ δὲν μένει παρὰ ὁ θάνατος ὡς τελευταία παρηγοριά.

ΓΡΙΒΑΣ. — Ἀργά, τελευταῖος ἀπὸ ὅλους, ἔφθασα πρόσκοπος δικός σου. Τὰ ἄρματα μου ἄχρηστα εἶνε πὰ γιὰ μένα!

ΟΘΩΝ. — Ὄχι! τὰ ἄρματα σας κρατῆστε τα, θὰ διηγοῦνται ἓναν καιρό, ὅτι δὲν τὰ ἐτρόμαξε ὁ ἐχθρὸς καὶ ὅτι τὴν τελευταία τοὺς λάμψι πήρε ἡ ἀδικη βία ἐκείνων, ποῦ στὰ βασίλεια τῆς ἡθικῆς ιδέας εἶνε σήμερα νικημένοι μπροστὰ μας.

ΣΚΗΝΗ Θ΄.

Οἱ ἀνωτέρω, ΒΕΤΤΑΝ

ΒΕΤΤΑΝ. — Ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ ἔφθασαν ἔφιπποι ἀγγελιαφόροι!... Τὰ πλοῖα ἀγκυροβόλησαν εἰς τὸν λιμένα!... Ἀμέσως ἀξιωματικοὶ ὤρμησαν στὰ δικὰ μας καὶ τὰ κατέσχον... ἔπειτα στρατεύματα ἀπεβίβασθησαν εἰς τὴν ξηρὰν μὲ τηλεβόλα... Ἐνας Ἀγγλος ἀξιωματικὸς τοῖς ἐκτύπησε μὲ τὸ σκῆπτρον του τὴν γῆν, σημείων, ὅτι τὴν ὑποδούλωσε... Λέγουν ὅτι θὰ βαδίσουν καὶ κατὰ τῶν Ἀθηνῶν ἐὰν ἡ Α. Μ. δὲν ὑποταχθῇ.

ΣΚΗΝΗ Ι΄.

Οἱ ἀνωτέρω, ΠΑΥΛΟΣ

ΠΑΥΛΟΣ. — Αἱ Α. Ἐξ. οἱ πρέσβεις Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας εἶνε ἐδῶ.

ΟΘΩΝ. — Ἀκολουθήσετέ με, ναύαρχε, ἀκολουθήσετέ με, Πάϊκε, καὶ σύ, Γενναίε, ἔλα ν' ἀποδώσῃς τὰς τιμὰς... — Ὅλοι κύπτουν τὰς κεφαλὰς ἐν πένθει ὁ Βασιλεὺς μετὰ τοῦ Πάϊκου, τοῦ Γενναίου Κολοκοτρώνη καὶ τοῦ Κριεζῆ ἐξέρχεται.

ΣΚΗΝΗ ΙΑ΄.

ΑΜΑΛΙΑ, ΓΡΙΒΑΣ, ΧΑΤΖΗΠΕΤΡΟΣ, ΚΑΡΑΪΣΚΑΚΗΣ, ΤΖΑΒΕΛΛΑΣ, ΒΑΣΣΟΣ, ΣΟΥΤΣΟΣ, ΑΙΝΔΕΡΜΑΤΕΡ, ΒΕΤΤΑΝ, αἱ Κυρίαί τῆς Τιμῆς.

ΑΜΑΛΙΑ. — Πανηγύρι, γενναῖοι στρατηγοί,

να κάμετε και την σημερινήν ημέραν, εἶνε ἡ μεγαλειτέρα νίκη σας. Ἴδετε πόση ἡ δύναμίς μας! Ἐφεραν τοὺς στόλους των καὶ τοὺς στρατοὺς των νὰ μᾶς ὑποτάξουν. Καὶ ἐγὼ εἶμαι εὐτυχὴς ποὺ θυμίζω αὐτῇ τῇ στιγμή τῆς μανάδες σας καὶ τῆς ἀδελφές σας. Ἄς μᾶς ἀφίνουν τὴν ζωὴν, ἔπρεπε νὰ ἔχουμε τὴ δύναμι νὰ τὴ διατηρήσωμε ὡς αὐτὴ τὴν ὥρα, εἶνε τὸ ἴδιο ὡς νὰ ἐδώσαμε σ' αὐτοὺς τὴ ζωὴ μας! Μὴν κλαῖτε, κορίτσια, μὴν κλαῖτε παλληκάρια, χαρῆτε. Μιὰ ἡμέρα εἶνε ἀδύνατον αὐτὴ ἡ θυσία νὰ μὴν ἀναγνωρισθῇ ἀπὸ τοὺς ἰδίους ποῦ σήμερα μᾶς δεσμεύουν, ἀφοῦ αὐτὴ τὴν

στιγμὴ ντροπιασμένα λόγια τοὺς λέγει ἡ ψυχὴ των.

ΣΚΗΝΗ Β'.

Οἱ ἀνωτέρω, ΘΘΩΝ, ΚΡΙΕΖΗΣ ΠΑΓΚΟΣ,
ΓΕΝΝΑΙΟΣ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ

ΘΘΩΝ — Ἴδον ὅτι ἐτελείωσεν ἡ ὑπόθεσις! Τοῦ Βασιλέως σας τὸ μαρτύριον καὶ τῆς πατρίδος ἡ συμφορὰ ἄς χρησιμεύσουν εἰς τὸ μέλλον πρὸς κραταίωσιν τῆς φυλῆς. Μᾶς ἐδέσμευσαν, τοὺς ἠναγκάσαμεν ὅμως νὰ φανοῦν περισσότερον βάρβαροι ἀφ' ὅ,τι εἶνε, τοὺς ἐδείξαμεν ὅτι ζῶμεν.

ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ ΒΩΚΟΣ

ΑΙ ΝΕΑΝΙΔΕΣ ΤΗΣ ΧΙΟΥ

Πολλοὶ λόγοι συνετέλεσαν ὥστε ἡ νῆσος Χίος νὰ αἰσθανθῇ ἐλαφρότερον τὸν τουρκικὸν ζυγὸν ἀπὸ πολλὰς ἄλλας ἑλληνικὰς χώρας.

Ἐν πρώτοις, διοικηθεῖσα ἀπὸ τοὺς Γενοάτας ἐπὶ διακόσια εἴκοσι ἔτη πρὶν κατακτηθῇ ἀπὸ τοὺς Τούρκους, δὲν ἔμεινεν ἀμέτοχος καὶ τινος πολιτισμοῦ, τὸν ὁποῖον οὕτως ἢ ἄλλως μετέδωκαν οἱ ξένοι ἐκεῖνοι κυρίαρχοι εἰς τοὺς κατοίκους τῆς, οἵτινες πάλιν δὲν ἐδείχθησαν ἀνίκανοι νὰ τὸν ἐπωφεληθοῦν. Ἐπειτα δὲ οἱ Χίοι, παραδοθέντες ἐκουσίως εἰς τοὺς Τούρκους (διότι ἀπέστεργον τὴν μισαλλόδοξον καὶ τυραννικὴν τῶν πρώην κυριάρχων των διοίκησιν), ἠὲν ὡς ἔθνησαν πολὺ ὑπ' αὐτῶν ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας τῆς κατακτήσεως, ἔλαβον δὲ προνόμια διοικητικά, ἕνεκα τῶν ὁποίων διοικήθησαν αὐτονόμως ὑπὸ ἀρχόντων, πατριῶς μεριμνόντων περὶ τοῦ λαοῦ καὶ δεξιότατα πολιτευομένων πρὸς τοὺς κατακτητάς. Καὶ ἄλλοι ἀκόμη λόγοι συνετέλεσαν ὥστε νὰ μὴν ἐνοχληθῇ πολὺ ἡ νῆσος ἀπὸ τοὺς Τούρκους, ἀλλὰ δὲν εἶναι τοῦ παρόντος νὰ ἐκτείνωμεν τὸν λόγον περὶ αὐτῶν, διότι δὲν πρόκειται περὶ τούτου.

Διὰ ταῦτα ἡ Χίος ἀπέβη κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους περιώνυμος διὰ τὸ ἐμπόριόν της, διὰ τὴν βιομηχανίαν της, διὰ τὸν πλοῦτον τῶν κατοίκων της, καὶ διὰ τὴν φιλομουσίαν της. Κατὰ τὰς τελευταίας μάλιστα δεκαετηρίδας τοῦ δεκάτου ὀγδοῦ αἰῶνος καὶ κατὰ τὰς δύο πρώτας τοῦ ἐπομένου ἐθεωρεῖτο ὡς τόπος πανευδαίμων ἐν μέσῳ τῆς κακοδαιμονίας τῶν ἄλλων ἑλληνικῶν χωρῶν.

Κατὰ τοὺς χρόνους λοιπὸν τούτους οἱ Εὐρω-

παῖοι περιηγηταί, οἱ καταπλέοντες εἰς τὸν λιμένα της, ἔβλεπον αὐτὸν γεμάτον ἀπὸ πλοῖα ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐφορτώνοντο τὰ ἐξαίρετα προϊόντα τῆς νήσου ἵνα μετακομιθῶσιν εἰς ἄλλας χώρας, αἵτινες εἶχον ἀνάγκην αὐτῶν. Ἦσαν δὲ τὰ προϊόντα ταῦτα ποικίλα, προϊόντα τὰ ὁποῖα ἀπέδιδεν ἡ ὀλίγη ἀλλὰ πᾶμφορος αὐτῆς γῆ καὶ ἡ φιλόπονος χεὶρ δεξιῶν χειροτέχνων, γεωργικὰ καὶ βιομηχανικὰ ἢ χειροτεχνικά. Τὰ ἐσπεριδοειδῆ, ἡ μαστίχη, τὰ ἀμύγδαλα, τὰ γλυκίσματα, τὰ μεταξωτὰ ὑφάσματα, χρυσοῦφῃ πουργία, τὰ γαϊτάνια ἀπετέλουν σπουδαιότατον ἀντικείμενον τοῦ χιακοῦ ἐμπορίου, τὸ ὁποῖον μετὰ τὸν καιρὸν ἐξηπλοῦτο πανταχοῦ σχεδὸν τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας καὶ πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης, ἐπεξετείνετο δὲ καὶ εἰς ἄλλα εἶδη τῆς ἀλλοδαπῆς Τοιουτοτρόπως δὲν ἔμεινε πόλις ἐμπορικὴ τῆς δυτικῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀνατολῆς, εἰς τὴν ὁποίαν δὲν ὑπῆρχον καὶ ἔμποροι Χίοι, εὐδοκίμοι καὶ προαγόμενοι.

Ὅταν δὲ ἀπεβιβάζοντο οἱ ξένοι εἰς τὴν πόλιν, ἔβλεπον οἰκίας λιθοκτίστους, μεγάλας καὶ ἀνέτους, δρόμους λιθοστρώτους καὶ καθαροὺς καταστήματα γεμάτα ἀπὸ παντοῖα ἐμπορεύματα, πλήθος ἀνθρώπων πηγαινοερχομένων νὰ διεκπεραιώσουν τὰς ἐμπορικὰς των ἐργασίας, φιλανθρωπικὰ καταστήματα, ναοὺς πλουσίως κοσμημένους, ἀνθρώπους εὐπροσηγόρους καὶ φιλοξένους, πολιτισμὸν ἐν γένει ὅσον δὲν ἐπερίμεναν νὰ ἴδωσιν. Ἐὰν δὲ εἰς ταῦτα προσθέσωμεν τὸ εὐκραὲς τοῦ κλίματος, τὰς φυσικὰς τῆς νήσου καλλονάς, τὸν πλοῦτον τῆς βλαστῆσεως καὶ τὴν ἐπιμελῆ καλλιέργειαν τῆς γῆς, ἔ-

ξηγοῦμεν εὐκόλως τὴν ἐκπληξιν καὶ τὸν ἐνθουσιασμόν, μετὰ τὸν ὁποῖον ὁμιλοῦσι περὶ τῆς Χίου οἱ Εὐρωπαῖοι περιηγηταί εἰς τὰ περιηγητικά των βιβλία.

Ἐξέπληττεν ὅμως αὐτοὺς καὶ ἓνα ἄλλο ἀκόμη, τὸ ὁποῖον εἰς κανὲν ἄλλο μέρος τῆς τουρκοκρατουμένης Ἑλλάδος δὲν συνήντων, ἡ συμφορὰ τῶν ὡραίων τῆς νήσου γυναικῶν.

Αἱ γυναῖκες τῶν πατέρων μας, διὰ ν' ἀποφεύγουν τὰ βλέμματα τῶν κυριάρχων, διέμενον καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν ἐντὸς τῶν οἰκιῶν, ὅπου ἐπεδίδοντο εἰς τὰ οἰκιακὰ ἔργα καὶ εἰς τὴν περιποίησιν καὶ ἀνατροφὴν τῶν τέκνων των. Ὅσάκις δὲ κατ' ἀνάγκην ἐξήρχοντο, μετὰ προφύλαξιν πολλὴν προσεπάθουν νὰ ἀποφύγουν τὴν συνάντησιν τῶν Τούρκων καὶ τῶν ξένων. Ἐβράδιζον λοιπὸν ταχέως, περιεκάλυπτον τὰ πρόσωπα, εἶχον πάντοτε πρὸς τὰ κάτω νεύοντα τὰ βλέμματα, καὶ συνωδεύοντο καὶ ἀπὸ ἄλλους συντρόφους των. Ἐνωρίς δέ, πολὺ πρὶν ἐπέλθῃ τὸ σκότος τῆς νυκτός, ἐκλείοντο καὶ πάλιν εἰς τὰς οἰκίας των. Ἐννοεῖται ὅτι ὅπου Τούρκοι δὲν ὑπῆρχον ἢ δὲν ἀπεβιβάζοντο ξένοι, αἱ προφυλάξεις αὗται ἦσαν ὀλιγώτεραι. Περὶ μορφώσεως αὐτῶν οὐδεὶς δύναται νὰ γίνῃ λόγος, ἀφοῦ ἀμάθεια παχυλὴ καὶ δυστυχία φρικτὴ ἐπεκράτει τότε καθ' ὅλον τὸ ἔθνος. Μόνον εἰς τὸ Φανάριον τῆς Κωνσταντινουπόλεως αἱ γυναῖκες ἐλάμβανον μόρφωσιν ἀξιόλογον, τινὲς δὲ καὶ παιδείαν ὑψηλότεραν.

Ἄλλ' οἱ περιηγηταί διηγοῦνται, ὅτι ἐν Χίῳ περιερχόμενοι τὴν πόλιν — περὶ τὴν δύσιν ἰδίως τοῦ ἡλίου — ἔβλεπον τὰς νεανίδας νὰ κάθηνται ἐπὶ τῶν λιθίνων καθισμάτων, τῶν πρὸ τῶν θυρῶν τῶν οἰκιῶν, καθ' ὁμάδας. Ἐκεῖ κατεγίνοντο ἄλλαι μὲν νὰ κατεργάζωνται τὸ βαμβάκι ἢ τὸ μεταξί, ἄλλαι δὲ νὰ ράπτουν ἢ νὰ νήθουν. Συγχρόνως συνωμίζουν, ἐγέλων, ἐτραγῶδουν, ἡστεῖζοντο καὶ ἐπειράζοντο ἀναμεταξύ των μετὰ πᾶσαν ἐλευθερίαν καὶ χωρὶς καμμίαν ἐπιφύλαξιν. Ἀπέναντι αὐτῶν ἐκάθηντο συνήθως οἱ νέοι τῆς γειτονίας, πρὸς τοὺς ὁποίους αὗται δὲν ἐδίσταζον νὰ ρίπτουν ἀπὸ καιρὸν εἰς καιρὸν μειδιάματα ἢ καὶ νὰ ἀποτείνωσι μάλιστα καὶ λόγους πειρακτικούς καὶ ἀστειολογίας καὶ εἰρωνείας. Τὸ πρᾶγμα, ἐννοεῖται, ἐφαίνετο εἰς τοὺς ξένους παράδοξον τοσοῦτον μᾶλλον, καθ' ὅσον καὶ πρὸς αὐτοὺς ἀπέτειναν τὸν λόγον καὶ τοὺς

ὑπεδέχοντο φιλοφρόνως μειδιῶσαι καὶ γελῶσαι κατὰ τρόπον, ὡς φαίνεται, ἀπροσδόκητον.

Δὲν περιορίζοντο δὲ μόνον εἰς τοῦτο. Ἡ φυσικὴ των φαιδρότης καὶ ἡ ἐπιθυμία των νὰ πωλήσουν τὰ ἐργόχειρά των ἤτο τόσον ἰσχυρὰ ὥστε ἐκάλουν τοὺς ξένους νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὰς οἰκίας των διὰ νὰ τὰ ἴδωσιν. Πολλάκις μάλιστα ἐτόλμων καὶ νὰ λάβουν αὐτοὺς ἀπὸ τὴν χεῖρα καὶ νὰ τοὺς σύρῃσι πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐντὸς τῶν οἰκιῶν των, γελῶσαι καὶ λέγουσαι πρὸς αὐτοὺς λόγους περιποιητικούς, ἀμιλλώμεναι δὲ ποῖα θὰ κατορθώσῃ νὰ σηγηνέυσῃ μετὰ τὰ θέλητρά της καὶ μετὰ τὰ τεχνάσματά της τὸν ἀποροῦντα καὶ διστάζοντα ξένον.

Ἡ συμπεριφορὰ αὕτη ἐξέπληττε τοὺς ξένους τόσον, ὥστε πολλοὶ κατ' ἀρχὰς ἐνόμιζον, ὅτι αἱ ζωηραὶ ἐκεῖναι νεανίδες ἦσαν περισσότερον ἀπὸ ὅσον ἔπρεπεν εὐπρόσηγοι. Ἄλλ' ὅσοι ἐτόλμων νὰ ὑπερβῶσι τὰ ὅρια τῆς εὐπρεπείας καὶ τῆς ἠθικῆς, ἐμάνθανον δι' ἀναμφισβητήτων ἐνδείξεων, ὅτι αἱ γυναῖκες ἐκεῖναι ἦσαν τόσον φρόνιμοι, ὅσον καὶ εὐπροσηγοροὶ ὅτι οἱ χαριεντισμοὶ των, τὰ μειδιάματά των καὶ τὰ πειράγματα των εἶχον μᾶλλον ἰδιοτελεῖν τινα σκοπὸν, τὴν πώλησιν τῶν ἐργοχείρων των, ὅτι πονηροὶ διαλογισμοὶ καὶ ἀνῆθικοι σκέψεις ἦσαν ξέναι ἐντελῶς πρὸς αὐτάς.

Καθ' ἐκάστην σχεδὸν, μάλιστα δὲ κατὰ τὰς ἐορτάς, ὁ δημόσιος περίπατος ἐγένετο κατὰ μῆκος τῆς παραλίας, τῆς πρὸς βορρᾶν τοῦ φρουρίου τῆς πόλεως. Ἐκεῖ δὲ καθ' ὁμίλους περιεπάτουν καὶ αἱ νεανίδες, σπανίως ἀκολουθοῦμεναι ἀπὸ τοὺς γονεῖς των, ὡς ἐπὶ τὸ πλείστον δὲ συνοδεύμεναι ἀπὸ τοὺς γνωρίμους των νέους. Αἱ περισσότεραι ἔφερον ἐσθῆτας λευκάς καὶ εἶχον τὴν κεφαλὴν στολισμένην μετὰ ἄνθη. Ἐνθὺ δὲ περιεπάτουν, ἐτραγῶδουν καὶ πάλιν ἐγέλων θορυβωδῶς καὶ ἔρριπτον χαλίκια ἐντὸς τῆς θαλάσσης. Ἐν τῷ μεταξύ ἔτρεχον καταδιώκουσαι ἢ μία τὴν ἄλλην. Κουρὰζόμεναι ἐκάθηντο μαζί με τοὺς νέους κατὰ γῆς καὶ συνωμίζουν μετὰ πᾶσαν ἐλευθερίαν. Τίποτε δὲν ἐτάραττε τὴν εὐθυμίαν των καὶ τὴν φαιδρότητά των, οὐδ' αὐτὴ ἡ παρουσία τῶν γιαντισάρων, οἱ ὁποῖοι διήρχοντο πολλάκις πλησίον των γελῶντες καὶ οὕτοι καὶ χωρὶς νὰ τὰς ἐνοχλήσουν.

Περὶ τὸν νὰ εἶπω, ὅτι κατὰ τὸν περίπατον ἐδίδοτο εὐκαιρία νὰ συναντηθῶσι μετὰ τὰς ἐκλεκ-

Νεάνιδες της Χίου. — Από το βιβλίο του Τουρνεφόρ 1717.

τάς της καρδιάς των και εκείνοι ὅσων τὸ στήθος ἐφλόγιζεν ὁ ἔρωσ, ὁ ὁποῖος ἐξεδηλοῦτο εἰς τὴν Χίον ὄχι διὰ στεναγμῶν, διὰ βλεμμάτων περιπαθῶν λέγει Γάλλος περιηγητὴς καὶ διὰ λέξεων διακεκομμένων, ἀλλ' ἐν μέσῳ γελῶτων καὶ ἄνευ περιστροφῶν.

Τὰ ἔθιμα ταῦτα, τὰ τόσον ἐλευθέρια κατὰ τὸ φαινόμενον, δὲν ἐπροκάλουν ἐν τούτοις οὐδέποτε σκάνδαλα, ὅπως ἴσως θὰ ἐνόμιζε τις.

Τὸν περίπατον τέλος ἐπέστεφον χοροὶ ἐν μέσῳ γελῶτων, τῶν ὁποίων ὁ θορυβώδης ἦχος ἐφθιανε πολλάκις καὶ μέχρι τῶν πλοίων, τῶν ἠγκυροβολημένων ἐντὸς τοῦ λιμένος. Ἄμα δὲ ἔδυνεν ὁ ἥλιος, ἀπεσύροντο ὅλοι εἰς τὰς οἰκίας των. Αἱ νεάνιδες ἐκλείοντο ἐντὸς αὐτῶν μέχρι τῆς ἐσπέρας τῆς ἐπομένης ἡμέρας, ὅποτε καὶ πάλιν ἐθεῶντο ἐκτὸς αὐτῶν.

Ἄλλ' ὅσον ἦσαν ὥραϊαι καὶ ἀφελεῖς εἰς τοὺς τρόπους, τόσον ἦτο ἀλλόκοτος καὶ ἀκαλαίσθητος ἡ ἐνδυμασία των.

Ἐνας ἐκ τῶν περιηγητῶν, ὁ Τουρνεφόρ, μᾶς διέσωσεν εἰκόνα νεάνιδος τῆς Χίου, φορούσης ἐνδύματα τῆς ἐποχῆς, καθ' ἣν οὗτος ἦτο εἰς τὴν Χίον, δηλαδὴ τῶν ἀρχῶν τοῦ δεκάτου ὀγδόου αἰῶνος. Ἄλλοι μεταγενέστεροί του μᾶς τὰ περιγράφουσιν εἰς τρόπον, ὥστε σή-

μερον, ὅτε ἐξέλιπε πλέον ὁ ἐπιχώριος ἐκεῖνος συρμός, ἡμποροῦμεν ὁπωσδήποτε νὰ ἀναπαραστήσωμεν τὴν περίεργον δι' ἡμᾶς τουαλέταν ἐκείνην τῶν ὥραιων νησιώτιδων.

Ἐφερον λοιπὸν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς λεπτοτάτην ὀθόνην, τῆς ὁποίας ἡ λευκότης ἡμιλλᾶτο πρὸς τὴν τῆς χιόνος καὶ εἰς τὴν ὁποίαν ἔδιδον τὸ σχῆμα τιάρας ἢ σαρκίου. Ἐρριπτον τοὺς μακροὺς των πλοκάμους ἐπὶ τῶν ὤμων, ὁπόθεν ἀνέσυρον αὐτοὺς ἐπὶ τῆς κεφαλῆς καὶ προσεκόλλων με χρυσᾶς πόρπας. Περιέβαλλον τὸν κορμὸν τοῦ σώματος με σάκκον χονδροειδῆ,

ὅστις ἐσχηματίζετο περὶ τὴν ῥάχιν εἰς ἐξόγκωμα τῇ ἀληθείᾳ πολὺ ἀκαλαίσθητον. Βραδύτερον ὅμως τὸ ἐξόγκωμα ἐκεῖνο ἐξέλιπε, ἀντικατέστησε δὲ αὐτὸ τὸ κοντόν, τὸ ὁποῖον κατήρχετο μόνον μέχρι τῆς ζώνης. Ἀπὸ τῆς ζώνης δὲ μέχρι τῶν γονάτων κατήρχετο φόρεμα (φουστάνι), τὸ ὁποῖον ἄφηνε πάντοτε νὰ φαίνονται αἱ κνήμαι, αἱ καλυπτόμεναι ἀπὸ περικνημίδας, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον λευκάς ἢ κυανᾶς. Υποδήματα τέλος κεντημένα, χρώματος ἐρυθροῦ ἢ κυτρίνου, προσδεδεμένα περὶ τὴν μικρὰν πτέρναν διὰ κόμβου ἐκ ταινίας ἐρυθροῦς ἢ ἐξ ἱμάντος, συνεπλήρου τὴν ὅλην ἐνδυμασίαν.

Τὰ ἐνδύματα ταῦτα κατεσκευάζοντο ἀπὸ υφάσματα βαμβακερὰ ἢ μεταξωτὰ τῆς ἐγχωρίου βιομηχανίας καὶ χειροτεχνίας, τὰ ὁποία ἦσαν πολύχρωμα εἰς τρόπον πολὺ ἀλλόκοτον, ὡς φαίνεται, καὶ χωρὶς καμμίαν καλαίσθησιν. Διὰ τοῦτο οἱ ξένοι τὰ παρατήρουν μετὰ πολλῆς καὶ εὐνοήτου περιεργείας. Ψιμνύθιον μετεχειρίζοντο μόνον διὰ νὰ βάφουν τὰ φρούδια, ὅχι ὅμως καὶ τὸ πρόσωπον. Ἐμάσσων δὲ καὶ διαρκῶς μαστίχαν, ἡ ὁποία, ὡς ἔλεγον, τὰς ἐπροφύλασσε ἀπὸ τὸ ἥσθημα, νόσον διαδεδομένην εἰς πολλὰ χωρία τῆς νήσου.

Ἐν τέλει παραθέτω τὸν χαρακτηρισμὸν, τὸν

ὁποῖον δίδει περὶ τῶν κορῶν τῆς Χίου ὁ Γάλλος Μάρκελλος, γραμματεὺς τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει γαλλικῆς πρεσβείας, συγγραφεὺς πολλῶν βιβλίων, πραγματευομένων περὶ τῶν Ἑλλήνων τῆς ἐποχῆς του καὶ περὶ τῆς γλώσσης καὶ φιλολογίας αὐτῶν, εἰδήμων τῆς Ἑλληνικῆς, γνώριμος δὲ καὶ φίλος πολλῶν Ἑλλήνων τῆς Κωνσταντινουπόλεως διακεκριμένων.

Λέγει λοιπὸν ὁ Μάρκελλος, ὅστις ἐπεσκέφθη τὴν Χίον τῷ 1820, ὅτι αἱ νεάνιδες, ὁσάκις τὸν ἔβλεπον καθ' ὁδόν, τὸν ἐσταμάτων καὶ τὸν περιετριγύριζον, ἐξέβαλον δὲ φωνὰς χαρᾶς, ὅταν εἶδον ὅτι ἠγνόει τὴν γλῶσσαν των. Ἐχουν, λέγει, κάποιαν τόλμην, ἀλλὰ καὶ μεγάλην ἀφέλειαν. Εἶναι ἀθῶαι χωρὶς νὰ εἶναι ἐντροπαλαί. Εἰάν δὲ ἡ ἀνατροφή των δὲν μετέδωκεν εἰς αὐτὰς προσποιητὴν τινα ἐπιφυλακτικότητα καὶ σοβαρότητα, δὲν ἀφῆρεσε τοῦλάχιστον οὐδὲν ἀπὸ τὴν ἀπλότητά των καὶ τὴν φυσικὴν των εὐθυμίαν. Μοῦ ἐξήτουν ἄνθη, ὁσάκις ἡ ἀνθοπωλὶς διήρχετο πλησίον μας, ἐνίοτε δὲ καὶ μικρὰ νομίσματα ἀφοῦ δὲ τὰ ἐλάμβανον, ἔφηνον γελῶσαι, τὰ ἔρριπτον ἢ μὲν εἰς τὴν ἄλλην καὶ ἐπανήρχοντο τέλος νὰ με εὐχαριστήσιν.

Ἀναχωρῶν — ἐξακολουθεῖ λέγων ὁ Μάρκελλος — διήλθον καὶ ἀπὸ τὴν παραλίαν. Μακρόθεν με ἀνεγνώρισαν. Ἐλθετε, ἔλθετε, ἐφώναζον. Ἴδου ὁ ξένος νέος. Μὲ περιετριγύρισαν ἀμέσως. Εἰπέ μας, ξένη, ποία εἶναι ἡ ὥραιότερα ἀπὸ ἡμᾶς; Διστάζεις; Ἐμπρός, εἰπέ. Καὶ ἐγέλασαν πολὺ. Πόσον ἀργεῖ νὰ ἀποφασίσῃ, εἶπον. Ὁμοιάζει τοὺς γέροντας μας, ὅταν ἐκλέγουν ἀρχοντα. Ὁμίλει λοιπὸν, ὀμίλει. Καὶ ἐξηκολούθησεν ὁ ἐξῆς διάλογος.

— Ὅλαι σας εἶσθε ὥραϊαι.

— Ἀκούετε τί λέγει; Ἴδου ἐν ἄνθος* δὸς το εἰς ἐκείνην τὴν ὁποίαν προτιμᾷς.

— Ἐπροτίμησα μίαν ξανθὴν με μαύρους πλοκάμους καὶ τῆς παρουσίασα τὸ ἄνθος. Ἐκείνη ἐπροχώρησε καὶ τὸ ἤρπασε με βίαν. Μετὰ ταῦτα αἱ σύντροφοί της γελῶσαι τὴν ἐτοποθέτησαν πλησίον μου. Αὔ! καλὰ! τί σκέπτεσαι διὰ τῆς Χιώτισσες; εἶπαν.

— Ὅτι εἶναι πολὺ λυπηρὸν νὰ τῆς ἀφήσῃ κανεῖς, ἀπῆντησα.

Οἱ γέλωτες ἐδιπλασιάσθησαν

— Πῶς ὀνομάζεσαι; ἠρώτησα τὴν ξανθὴν.

— Τί σὲ μέλει, ἀφοῦ φεύγεις;

— Θέλω νὰ σὲ ἐνθυμοῦμαι.

— Ἀ! μάλιστα, εἶπε γελῶσα. Αἱ ἀναμνήσεις τῶν νέων λυώνουν ὡς αἱ χιόνες τῆς Σάμου. Ὀνομάζομαι Σεβαστίτσα. — Καὶ ἐγὼ Φρόσω. — Καὶ ἐγὼ Σμαραγδῆ. — Καὶ ἐγὼ Ἐλέγκω, εἶπαν ἐναμίλλως ὅλαι αἱ σύντροφοι. Ἀλλὰ σὺ μοῦ εἶπεν ἡ Σεβαστίτσα, ἀπὸ ποῦ ἔρχεσαι; Ἡ προφορά σου δὲν ὁμοιάζει τὴν ἰδικὴν μας.

— Κατοικῶ πολὺ μακράν, ὀπίσω ἀπὸ τὰ βουνὰ ἐκεῖνα, ὅπου δυεῖ ὁ ἥλιος.

— Μακρότερα ἀπὸ τὴν Πόλιν;

— Ὡ! μάλιστα, πολὺ μακράν.

— Ἐχετε πορτοκάλια; Αἱ γυναῖκες σας στολίζουν τὴν κεφαλὴν των με ἄνθη; Αἱ κόραι εἶναι εὐτυχεῖς, ὅπως εἰς τὴν Χίον;

Ἐπεμειδίασα καὶ ἔσπευσα πρὸς τὴν βάρκαν.

Μὲ συνώδευσαν μέχρι τῆς ἀκτῆς. Ἐκεῖ τὰς ἠυχήθη νὰ ὑπανδρευθοῦν ἐντὸς τοῦ ἔτους.

Ἐγέλασαν πολὺ καὶ ἔφυγαν κραυγάζουσαι: Ζένη, μὴ λησμονῆς τὰς νεάνιδας τῆς Χίου.

Η. ΜΑΤΘΑΙΟΥ

ΤΟ Β' ΑΝΑ ΤΑΣ ΝΗΣΟΥΣ ΚΑΙ ΤΗΝ ΜΙΚΡΑΝ ΑΣΙΑΝ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΝ ΤΑΞΕΙΔΙΟΝ ΤΩΝ ΣΥΝΕΔΡΩΝ*

ΚΡΗΤΗ — (ΚΝΩΣΣΟΣ-ΦΑΙΣΤΟΣ)

Μετὰ τὸ γεῦμα ἐν Ἡρακλείῳ ἡ πρὸς τὴν Κνωσὸν ἐκστρατεία. Ἡ κατὰ τὴν παράδοσιν ὑπὸ τοῦ Βασιλέως Μίνως ἰδρυθεῖσα ἀρχαία πόλις Κνωσσὸς δὲν ἀπέχει ἢ ὥραν τοῦ Ἡρακλείου, τὸ ὁποῖον κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἦτο τὸ ἐπίνειον (Ἀμνισσὸς) καὶ ὁ ναύσταθμος, οὕτως εἰπεῖν, τοῦ θαλασσοκράτορος ἐκείνου βασιλέως. Εἶνε δὲ λίαν παράδοξον ὅτι ἡ πόλις ἀπέχεν ὅπως δήποτε ἑκα-

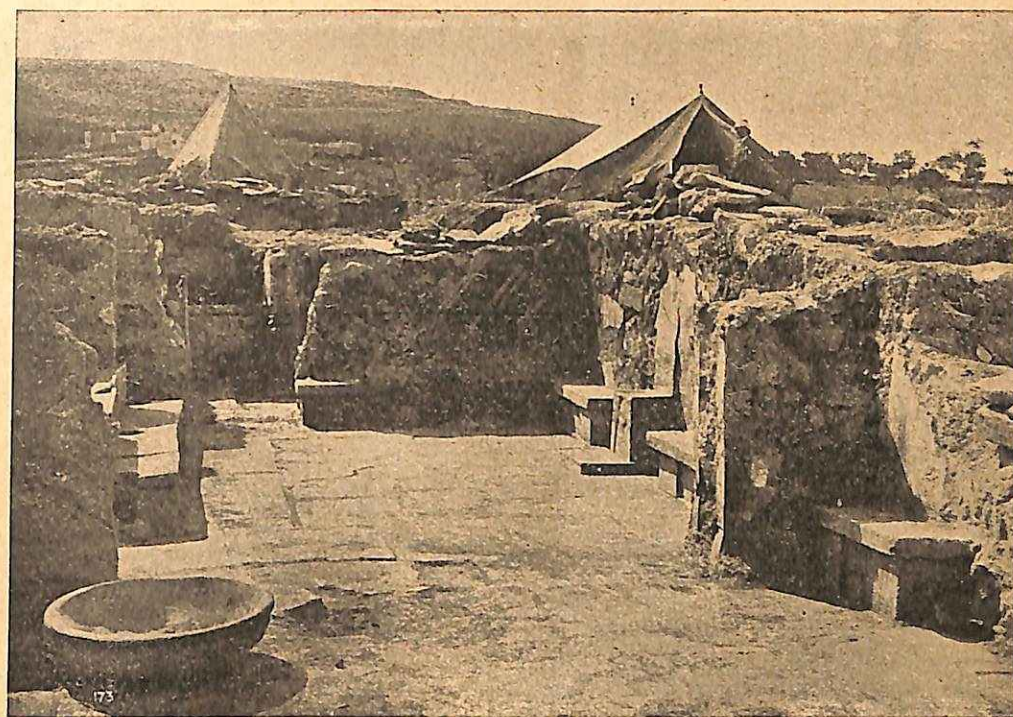
νῶς τῆς θαλάσσης, ἐν ᾗ οἱ κάτοικοι αὐτῆς ἐδέσποζον τοῦ ὑδροῦ στοιχείου καὶ ἐπιδρομὰς ἐπεχείρουν πρὸς τὰ ἀπώτατα εἰς τῆς Μεσογείου παράλια. Ἐπίσης παράδοξον εἶνε, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἀνεξήγητον, ὅτι οὔτε τὸ ἀποκαλυφθέν διὰ τῆς ἀνασκαφῆς ἀνάκτορον, οὔτε ἡ πόλις, ἥτις πάντως πέραν ἔκειτο, κυκλοῦται ὑπὸ τείχεος τινός, ὡς αἱ Μυκῆναι, ἡ Τίρυνς καὶ ἡ Τροία καὶ πάσαι σχεδὸν αἱ προϊστορικαὶ πόλεις. Ἀλλ' ἡ ἀσφάλεια τῆς πόλεως καὶ τοῦ ἀνα-

* «Παναθήναια» 15 Αὐγούστου καὶ 15 Σεπτεμβρίου.

κτόρου, ἡ ἐκπηγάζουσα ἐκ τῆς θαλασσοκρατορίας τῶν νησιωτῶν ἐκείνων, καθίστα πάντῃ περιττὴν πᾶσαν τοιαύτην, ἀναγκαίαν δι' ἄλλας ἡπειρωτικὰς πόλεις, προφύλαξιν. Τὸ ἀνάκτορον τῆς Κνωσοῦ, τὸ πρὸς τὸν μυθολογούμενον λαβύρινθον μετὰ πολλῆς πιθανότητος σχετιζόμενον, τὸ ἀναγόμενον εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Μίνως κεῖται ἐπὶ λοφίσκου τινὸς χθαμαλοῦ (Κεφάλαια καλουμένου) ὑπερθεν τοῦ χειμάρρου Καιράτου, περιοριζόμενον πανταχόθεν ἀπὸ ὑψηλοτέρων ὄρεων καὶ λόφων οὕτως, ὥστε ἦτο ἐντελὲς ἀθέατον ἀπὸ τοῦ μέρους τῆς θαλάσσης. Κατ' ἀκολουθίαν ἐστερεῖτο καὶ αὐτὸ παντάπασιν εὐρείας καὶ ψυχραγωγῆς θέας. Ἦτο ὅμως τοιαύτη ἡ πολυτέλεια καὶ ἡ εὐμάρεια τοῦ λαβυρινθώδους ἐκείνου κτιρίου, ὥστε ἐπῆρκει αὐτὸ τοῦτο εἰς τὴν ψυχαγωγίαν τῶν ἐνοικοούντων. Νὰ φαντασθῇ τις τὸ οἰκοδόμημα αὐτὸ ἐν τῇ ἀκμῇ του δὲν εἶνε εὐκόλον, διότι οὔτε τὰ ὀσημέραι μεγαλοπρεπῆ ἀνατολικά μέγαρα, πρὸς ἃ παρεβλήθη, οὔτε τὰ ἀνάκτορα τῶν μεγαλοπόλεων, οὔτε οἱ στρατῶνες, οὔτε αἱ μοναὶ αὐταὶ ἰδέαν παρέχουσι τῆς εὐρύτητος καὶ τῆς ποικίλης περιεκτικότητος τοῦ ἀνακτόρου ἐκείνου. Μόνον ἐὰν ἀναλογισθῇ τις ἔκτασιν 150 περίπου μέτρων μήκους καὶ ἴσον πλάτους, ἐκτισμένην κύκλῳ εἰς μονόροφα καὶ διώροφα διαμερίσματα, πλαισιοῦντα ὑπαιθρον ἐν τῷ μέσῳ κολοσσιαίαν αὐλήν, δύναται νὰ λάβῃ ἰδέαν τοῦ μεγέθους καὶ τῆς ἐκτάσεως τοῦ βασιλικοῦ ἐκείνου ἐνδιαιτήματος. Ὅδὸς εὐθεία καὶ πλακόστρωτος, ἀποκαλυφθεῖσα ἤδη εἰς μεγάλην ἔκτασιν, ἦγεν ἀπὸ τοῦ μέρους τῆς θαλάσσης πρὸς τὸ ἀρκτικὸν πρόπυλον τοῦ μεγάρου, ἔμπροσθεν τοῦ ὁποίου ἐκτείνεται πλακόστρωτον ἄνδρῳ κλιμακωτὸν χρησιμεύσαν, ὡς εἰκάζεται, εἰς παραστάσεις θεατρικὰς ἢ ἀγῶνας, εἶδος θεάτρου, οὐτινος ἀνάλογόν τι ὑφίσταται καὶ ἐν τῷ ἀνακτόρῳ τῆς Φαιστοῦ. Ἐτερον πρόπυλον εὕρεται καὶ κατὰ τὴν ἀντίθετον πλευρὰν τοῦ οἰκοδομήματος. Διὰ τῶν δύο τούτων εἰσόδων εἰσῆρχετο τις εἰς τὴν ἐσωτερικὴν, τὴν 60 μ. μήκος ἔχουσαν πλακόστρωτον αὐλήν, ἣτις διήρει τὸ κτίριον εἰς δύο μέρη. Εἰς τὸ ἀνατολικόν, τὸ περιλαμβάνον τὴν κυρίως κατοικίαν τοῦ ἀνακτοῦ ἐν ᾧ πάντως καὶ ἡ γυναικωνίτις, καὶ τὸ δυτικὸν ἐνθα αἱ μεγάλαι ἀποθήκαι, ἡ αἴθουσα τοῦ θρόνου, τὸ μέγαρον τῆς ὑποδοχῆς καὶ ἄλλα πλεῖστα διαμερίσματα, χρήσιμα εἰς τὸν δημόσιον οὕτως εἶπεῖν βίον τοῦ κυρίαρχου. Λεπτομερὲς περιγραφὴ τοῦ πολυδαίδαλου κτιρίου, τοῦ ἐπὶ τῶν ἐρειπίων ἀρχαιοτέρου, παρεμφεροῦς, οἰκοδομή-

ματος ἀνεγερθέντος, δὲν εἶνε δυνατόν βεβαίως νὰ δοθῇ ἐνταῦθα, θὰ ἀρκεσθῶμεν δὲ εἰς τὴν περιγραφὴν τῶν κυριωτέρων μερῶν τοῦ κτιρίου.

Τὸ μᾶλλον ἀξιοθέατον τοῦ ἀνακτόρου εἶνε ἡ προμνημονευθεῖσα αἴθουσα τοῦ θρόνου, ἡ δι' ἐρυθροῦ χρώματος καὶ τοιχογραφιῶν κεκοσμημένη, ἡ στεγασθεῖσα δὲ καὶ ἐπισκευασθεῖσα οὕτως ὑπὸ τοῦ κ. Evans (τοῦ ἀπὸ τοῦ 1898 ὡς γνωστὸν εἰς τὴν ἀνασκαφὴν τοῦ μεγάρου εὐδοκίμως ἀσχοληθέντος) ὥστε νὰ ἔχῃ ἀνακτῆσει ἐντελὲς τὴν ἀρχικὴν αὐτῆς ὄψιν. Εἶνε δὲ ἀληθῶς ἐπαγωγὸς λίαν ἡ ἐπίσκεψις τοῦ δωματίου ἐκείνου, τοῦ τετραγωνικοῦ καὶ ἐπὶ κίωνων ἐδραζομένην τὴν στέγασιν ἔχοντος, ἀπέριττον δὲ καὶ ὅλως ἀρχαϊκὴν τὴν διάταξιν. Κύκλῳ τῶν τοίχων ἀπλοῦται λίθινον συνεχὲς ἔδραν, (πεζοῦλι) ἐν τῷ μέσῳ δὲ θρόνος, λίθινος ἐπίσης, μετ' ὑψηλοῦ ἐπικλίντρου, φυλλοειδοῦς τὸ σχῆμα. Ὁ θρόνος οὗτος δὲ εἶνε ἀναπαυτικώτατος ὡς ἐκ τῆς τεχνικῆς ἀπομιμήσεως τῶν ἐσοχῶν καὶ ἐξοχῶν τοῦ καθέζομένου σώματος. Ἐναντι τῆς ἔδρας ταύτης δύο κίονες (κυπαρίσσινοι ἀρχικῶς νῦν δὲ λίθινοι) χωρίζουσι βαθύτερον καὶ ὑπαιθρον διαμέρισμα, ἀγνώστου χρήσεως (λουτρόν;). Κατέρχεται δὲ τις εἰς τὴν αἴθουσαν ταύτην τοῦ θρόνου ἀπὸ τῆς μεγάλης κεντρικῆς αὐλῆς, διὰ προθαλάμου ὑψηλοτέρου, ἔχοντος τρεῖς κίονας εἰς τὴν πρόσοψιν. Ὅτι τὸ διαμέρισμα τοῦτο εἶχε χαρακτῆρα ἐπίσημον, καὶ ὅτι ἐν αὐτῷ ἐλειτουργεῖ διονικητικὴ τις ἢ δικαστικὴ πολυμελὴς ἀρχή, φανερόν εἶνε, οὐ μόνον ἐκ τῆς ἐσωτερικῆς αὐτοῦ διατάξεως καὶ διακοσμῆσεως, ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ προθαλάμου, ἐν ᾧ θὰ παρέμενον πάντως οἱ ἐστερημένοι ἐπίσημοι τινὸς ἀξιωματοῦ. Ἄλλο διαμέρισμα τοῦ κτιρίου περιεργότατον εἶναι αἱ ἀποθήκαι κείμεναι καὶ αἵται κατὰ τὸ δυτικὸν ἥμισυ τοῦ κτιρίου, περικλείουσιν δὲ ἔτι πῆχους μεγάλους διὰ τὰς ὑγρὰς καὶ λίθινα κιβωτιοειδῆ χωρίσματα, ἐπενδυμένα μολύβδῳ, διὰ τὰς στερεὰς τροφὰς ἢ καὶ διὰ φύλαξιν πολυτίμων κειμηλίων. Διάδρομος μήκους 70 μέτρων, εὐθύς, πλακόστρωτος καὶ ἰσοδομικῶς διὰ γυνήων πλακῶν ἐκτισμένος, ἄγει εἰς τὰ ἀναρίθμητα ἐπιμήκη διαμερίσματα ταῦτα, τὰ ὡς ἀποθήκαι χρησιμοποιοῦμενα. Ἐπὶ τοῦ διαδρόμου τούτου σώζονται τὰ πυραμιδοειδῆ ὑποστηρίγματα μεγάλων λυχνίων ἢ δάδων, πρὸς φωτισμὸν τοῦ ἀπεράντου ἐκείνου ἀγωγοῦ εἰς τὰς ἀποθήκας. Τὸ διὰ τοῦ διαδρόμου τούτου χωριζόμενον ἕτερον ἥμισυ τοῦ δυτικοῦ διαμερίσματος τοῦ ἀνακτόρου, ἀποτελεῖται, ὡς εἴπομεν, κατὰ τὴν προέκτασιν τῆς αἰθού-

Ἡ αἴθουσα τοῦ θρόνου τοῦ ἀνακτόρου τῆς Κνωσοῦ.

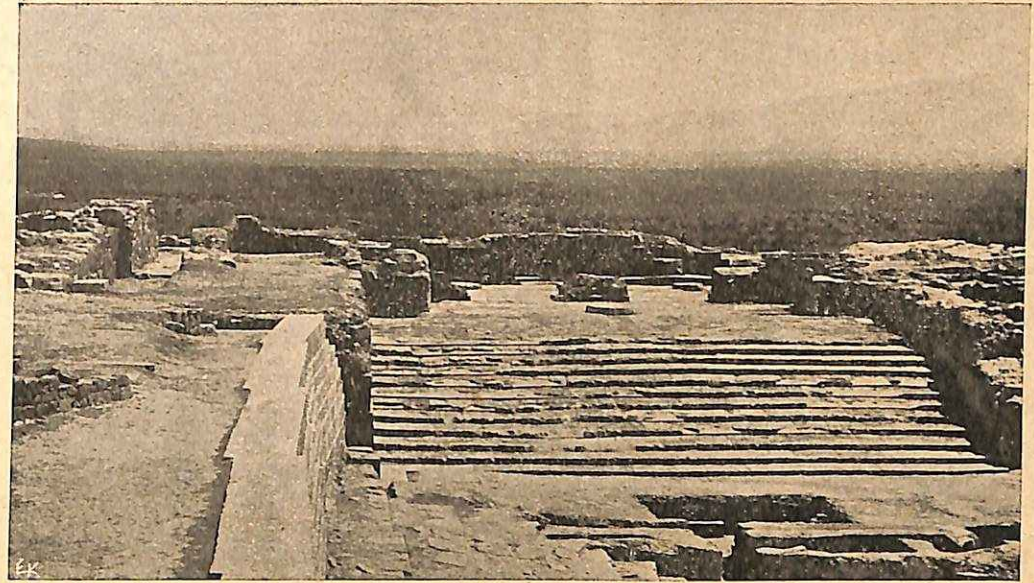
σης τοῦ θρόνου, ἀπὸ διάφορα, ἀγνώστου χρήσεως, οἰκοδομήματα ἐν οἷς πάντως καὶ ἀπὸ διώροφον μέγαρον. Τὸ ἀνατολικὸν διαμέρισμα τοῦ ἀνακτόρου, τὸ διὰ τῆς μεγάλης κεντρικῆς αὐλῆς ἀπὸ τοῦ δυτικοῦ χωριζόμενον, περιλαμβάνει τὰ διὰ τὸν οἰκογενειακὸν βίον τοῦ ἀνακτοῦ ἀναγκαῖα οἰκήματα. Τὸ διαμέρισμα τοῦτο, ἐπὶ κλιτύος ἐκτισμένον, ἀναγκαίως διαιρεῖται εἰς διώροφα καὶ ἴσως καὶ τριώροφα ἀλλεπάλληλα οἰκήματα, τῶν ὁποίων αἱ λίθιναι κλίμακες διατηροῦνται θαυμασίως. Ὁ κ. Evans προσέβη εἰς τοιμηρότατον μὲν ἀλλὰ καὶ λίαν ἐπιτυχὲς ἐγχείρημα, τὴν ἀναστυλῶσιν δηλ. καὶ ἐπισκευὴν πολλῶν δωματίων τοῦ διαμερίσματος τούτου τῶν ἀνακτόρων, ἰσογείων καὶ ἀνωγείων. Οὕτως ὁ ἐπισκεπτόμενος νῦν τὸ μέγαρον λησμονεῖ ἀληθῶς τοὺς διαφορεύσαντας ἀπὸ τῆς κτίσεως αὐτοῦ αἰῶνας καὶ πλανᾶται ἐπὶ στιγμὴν νομίζων ὅτι βλέπει σύγχρονον παραδόξου ὀρθοῦ οἰκοδόμημα. Ἡ ἀναστυλῶσις ἐν τούτοις, ἐκτελουμένη ὑπὸ ἐμπείρου ἀρχιτέκτονος καὶ μετὰ βαθεῖαν ἔρευναν καὶ μελέτην τῶν ἐρειπίων, ἀποκαθιστᾷ τελείως καὶ ἀκριβῶς τὸ προὑπάρχον οὕτως, ὥστε οὐδεμία νὰ ὑπολείπεται ἀμφιβολία περὶ τοῦ ὁρθοῦ τῆς ἀναπαραστάσεως. Καὶ κατέρχεται τις οὕτως δι' εὐρείας καὶ ἀπαστραπτούσης κλίμακος ἐκ τοῦ

ἄνω ὀρόφου ἐπισκευασθέντος τινὸς διαμερίσματος, εἰς τὸ ἰσόγειον πάτωμα καὶ, διερχόμενος δι' ἐστεγασμένων διαδρόμων, ἐπισκέπτεται τὸ ἀνδρικὸν ἐνδιαίτημα ἀποτελούμενον ἐκ μιᾶς αἰθούσης, τοῦ προδρόμου καὶ τοῦ κυρίως μεγάρου μετὰ τοῦτο δὲ, διὰ στενοῦ πλακοστρώτου διαδρόμου, τὴν γυναικωνίτιν, ἥτοι τὸ ἐνδιαίτημα τῶν γυναικῶν, ἀποτελούμενον καὶ τοῦτο ἀπὸ ὑπαιθρῶν τινα τετράγωνον χώρον, τὸν προθάλαμον καὶ τὸ κυρίως μέγαρον, εἰς τὸ βάθος τοῦ ὁποίου ὑπῆρχε λουτρόν. Ἡ ἐσωτερικὴ διακοσμησις τῶν οἰκογενειακῶν διαμερισμάτων τούτων δὲν ὑπελείπετο ὡς πρὸς τὴν πολυτέλειαν τῆς τῶν ἐπισήμων τοῦ ἀνακτόρου διαμερισμάτων, ἐν τισὶ δὲ καὶ ὑπερέβαλλεν ἐκείνα. Οὕτως οὐ μόνον ἡ κατ' ἰσοδομικὸν σύστημα καὶ διὰ μεγάλων λελειασμένων ἐκ γύψου πλακῶν τοιχοδομία τῶν διαμερισμάτων τούτων ὁμοία εἶνε πρὸς τὴν τοῦ δυτικοῦ, ἀλλὰ καὶ ἡ διὰ τοιχογραφιῶν διακόσμησις αὐτῶν, ἥς πλεῖστα διεσώθησαν τμήματα. Τὸ μέγαρον λ. χ. τῶν γυναικῶν ἐκόσμηε θαλασσογραφία, ἐν ᾗ διακρίνονται δελφίνες καὶ ἄλλοι μικροτέρου μεγέθους ἰχθύς, ὁμοίως δὲ καὶ τὸ τῶν ἀνδρῶν ὑπὸ ποικίλων ἐκοσμεῖτο τοιχογραφιῶν, ὧν πολλὰ διεσώθησαν ἰχνη. Ἐν γένει δὲ καὶ ἐν ταῖς ἐλαχίσταις

λεπτομερείαις τῶν ἀνακτόρων τούτων παρατηρεῖ τις οὐ μόνον τὸ «comfort» τῶν Ἀγγλων, ἀλλὰ καὶ τὴν πολυτέλειαν καὶ τὸν ἐξευγενισμόν διαβλέπει τῆς φυλῆς ἐκείνης. Ἡ ὑπαρξίς λ. χ. πλειόνων τοῦ ἐνὸς λουτήρων ἐντὸς τῶν διαφόρων οἰκημάτων τῶν ἀνακτόρων, μαρτυρεῖ τρανῶς τὸν βαθμὸν τοῦ πολιτισμοῦ αὐτῆς. Ἀλλὰ δέ τινα τῆς ἀνάγκης διαμερίσματα, ἐντεχνότατα διεσκευασμένα, πρόδηλον καθιστῶσι τὸ ὅτι οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖνοι δὲν ἔζων ὑπὸ πρωτογενεῖς συνθήκας, ἀλλ' ὅτι εἶχον κανονίσει καὶ διευθετήσῃ τὰ πάντα κατὰ τρόπον ἄκρως ἐξανθρωπιστικόν. Τὸ ἀνάκτορον δὲν ἐστερεῖτο καὶ τῶν ἀναγκαίων βιομηχανικῶν ἐξαρτημάτων τῶν συμπληρούντων τὸ «οἰκοκυριό» ἐνὸς πατριαρχικοῦ οἴκου. Οὕτως ἀπεκαλύφθη κατὰ τὸ βόρειον τμήμα αὐτοῦ, χώρος τετράγωνος ἐν ᾧ σῶζονται δύο πιεστήρια πρὸς ἐκθλίψιν ἐλαιῶν, ὧν ὁ χυμὸς διὰ λιθίνου ἀγωγοῦ ἐφέρετο, εἰς ἀρκετὴν ἀπόστασιν, πρὸς τὸ πιθοστάσιον ἐν ᾧ καὶ ἐσώθη ὑπερμεγέθης, πήλινος πίθος ὕψους τριῶν περίπου μέτρων. Ὑπολείπεται ἤδη ἐν τῇ βραχείᾳ ταύτῃ καὶ ἀνασκοπικῇ περιγραφῇ τοῦ πολυδαίδαλου κτιρίου νὰ μνημονεύσωμεν δύο αὐτοῦ περιεργωτάτων ἐξαρτημάτων: τοῦ κατὰ τὸ Ν. Α. ἄκρον αὐτοῦ ἀποκαλυφθέντος ναῖσκου καὶ τῶν φυλακῶν αὐτοῦ κατὰ τὴν βορείαν πλευράν. Εἶναι καὶ τὰ δύο ταῦτα μνημεῖα χαρακτηριστικώτατα τοῦ θρησκευτικοῦ καὶ πολιτειακοῦ βίου τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων, οἵτινες, ἐν ᾧ ἦσαν οὕτως εὐλαβεῖς πρὸς τὸ θεῖον, ὥστε νὰ καταστίζωσι τοὺς τοίχους τῶν οἰκῶν τῶν (ὡς ἐν τῷ ἀνακτόρῳ τούτῳ) διὰ τοῦ ἱεροῦ συμβόλου αὐτῶν, τοῦ διπλοῦ πελέκως, καὶ συγχρόνως νὰ ἀνιδρύωσι βωμοὺς καὶ ναοὺς ἐντὸς τῶν ἀνακτόρων αὐτῶν. ἦσαν ἐξ ἄλλου τόσον σκληροὶ πρὸς τὸν ἄνθρωπον, ὥστε νὰ ῥίπτωσιν αὐτόν, αἰχμάλωτον ἢ ἐγκληματίαν, ἐντὸς τῶν ἀπαισίων ἐκείνων ὑπογείων λάκκων, οἵτινες, ὡς ἐκ τῆς κατασκευῆς τῶν δηλοῦται, ἀναμφιβόλως ἐχρησίμευον ὡς φυλακαί! Ἐδωσαν δὲ πιθανῶς τὰ ὑπόγεια ταῦτα ἄντρα τὸ ἐνδόξιμον εἰς τὴν μόρφωσιν τοῦ περὶ λαβυρίνθου ἀρχαίου μύθου τῶν Ἑλλήνων. Καὶ εἶνε αἱ φυλακαὶ αὗται βαθέως (10 - 12 μ.) ἀνωρυγμένα εἰς τὴν γῆν ὀρθογώνια χάσματα, ἐκτισμένα κατὰ τὰς πλευρὰς αὐτῶν δι' ὀγκολίθων λελειασμένων καὶ ἀσφαλιζόμενα ἄνωθεν διὰ θύρας καταπακτῆς! Ὁ διὰ σχοινίου εἰς τὰ τάρταρα ἐκεῖνα καταβιβαζόμενος αἰχμάλωτος, οὐδεμίαν εἶχε πλέον ἐλπίδα φυγῆς, ἐκτὸς μόνον ἐὰν Ἀριάδνη τις.... τρωθεῖσα ὑπὸ τοῦ ἀνδρικοῦ

κάλλους τοῦ αἰχμαλωτισθέντος. ἔρριπτε κρύφα αὐτῷ τὸ σχοινίον (τὸν μίτον) τῆς σωτηρίας. Τὸ Ν. Α. τοῦ ἀνακτόρου ἀνακαλυφθὲν ναῖδιον τὸ χωρητικότητά ἔχον 1.50×1.50 μ. τὸ στεγασθὲν δὲ καὶ ἐπισκευασθὲν ὑπὸ τοῦ κ. Evans, παραμένει καὶ τὰ νῦν, ὅπως καὶ ἐν τοῖς χρόνοις τῆς ἐν αὐτῷ λατρείας! Ἐγκαταλειφθὲν ἄθικτον καὶ ὡς εἶχεν ἐν τῷ ἐσωτερικῷ αὐτοῦ ὑπὸ τῶν τελευταίων τοῦ ἀνακτόρου κατοίκων, μὴ καταστραφὲν δὲ ὑπὸ τῶν ἐπιδρομέων, τῶν διὰ μαχαίρας καὶ πυρὸς ἐρημωσάντων τὸ μέγαρον, κατέρρευσε ὁμαλῶς σὺν τῷ χρόνῳ καὶ ἀπεκαλύφθη ἡδη ἄρτιον σχεδὸν ἐν ὅλῃς αὐτοῦ ταῖς λεπτομερείαις. Ἦτο διηρημένον τὸ μικρὸν ἐκεῖνο τῶν θεῶν ἐνδιαίτημα εἰς τρία μέρη, κλιμακῶδὸν ἀπὸ τῆς εἰσόδου εἰς τὸ βάθος χωροῦντα. Καὶ ἔμπροσθεν μὲν, ἐπὶ πεπατημένου ἐδάφους, ἐκείντο διάφορα πήλινα σκεύη, περαιτέρω χαλκίστρωτον τμήμα, ἐφ' οὗ ἴδρυτο πήλινος βωμὸς ἢ «τράπεζα προσφορᾶς» κατὰ μέστος ποικιλοσχήμεων ἀγγείων, καὶ πρὸς τὸ βάθος, ἐπὶ τοῦ τοίχου, κτιστὸν ἐδῶλλον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἴδρυντο δύο ζεύγη ἱερῶν κεράτων, (ἐκ πηλοῦ καὶ ἐπηλειμμένα ἀσβέστῳ), φέροντα ἐν μέσῳ τὸν διπλοῦν πέλεκυν καὶ ἐκατέρωθεν πέντε πήλινα ἀνθρωπόμορφα εἰδωλα. Ἦτο τοῦτο τὸ λατρευτικὸν Πάνθειον τοῦ λαοῦ ἐκεῖνον. Δὲν ὑπάρχει κατὰ συνέπειαν ἀμφιβολία πλέον, ὡς προκύπτει καὶ ἐξ ἄλλων πολλῶν ἐκ Κρήτης ἰδίως εὐρημάτων, ὅτι καὶ οἱ μυκηναῖοι λαοὶ εἶχον τὴν εἰκονικὴν λατρείαν ἐν τῇ θρησκείᾳ αὐτῶν, ὡς πάντες ἄλλως τε οἱ ὠρίμου ἀναπτύξεως λαοί. Ἡ ἀνασκαφὴ τοῦ ἀνακτόρου τούτου, ἢ τιμῶσα διὰ τὴν θανμασίαν ἐκτέλεσιν αὐτῆς, τὸν τε πρωτεργάτην αὐτῆς κ. Evans καὶ τοὺς συνεργάτας αὐτοῦ Ἀγγλοὺς ἀρχαιολόγους καὶ ἀρχιτέκτονας, δύναται νὰ θεωρηθῇ ἡδη πεπερατωμένη ὡς καὶ ἡ ἐτέρου τινὸς μικροτέρου μεγάρου, κάλλιστα διατηρουμένου, πλησιέστερα δὲ τοῦ ἀνακτόρου κειμένου, ἐπὶ τῆς κλιτύος τῆς πρὸς τὸν Καίρατον. Ἦδη ἀνασκάπτεται ἕτερον οἶκημα τοῦ αὐτοῦ ρυθμοῦ, ἀνῆκον πιθανῶς εἰς πλούσιόν τινα τῆς πόλεως κάτοικον καὶ κείμενον εἰς μικρὰν ἀπόστασιν δυτικῶς τοῦ ἀνακτόρου παρὰ τὴν ἀνασκαφεῖσαν μεγάλην ὁδὸν τὴν ἀπὸ τῆς θαλάσσης εἰς τοῦτο ἄγουσαν.

Μετὰ τὴν τόσῃ ἐπαγωγὸν ἐπίσκεψιν τῶν ἀρχαιοτήτων τῆς Κνωσοῦ, ὧν τὴν ἐρμηνείαν εἶχεν ἀναλάβει ὁ κ. Evans ἀφ' ἐνὸς καὶ ὁ κ. Dörpfeld ἐξ ἄλλου, ἀναπληρούντων τούτους ἐνίστε τῶν ἐξαιρέτων ἐφόρων κ. κ. Χατζιδάκη

Ἡ Φαιστός.

καὶ Ξανθουδίδου, ἐπανήλθομεν εἰς Ἡράκλειον πρὸς τὸ ἐσπέρας κατάκοποι μὲν, ἀλλὰ καὶ πλήρως ἱκανοποιημένοι διὰ τὴν ἔξοχον ἐκδρομήν. Τὰ ἀτμόπλοια ἀνεχώρησαν ἀμέσως, κατευθυνθέντα πρὸς τὰ ἀνατολικά παραλία τῆς νήσου, ἵνα ἅμα τῇ αὐγῇ τῆς ἐπομένης προσεγγίσωμεν εἰς δύο ὁρμίσκους τῶν παραλίων ἐκείνων, τὰ Γουρνιὰ καὶ τὸ Παλαίκαστρον, ὅπου ἀρχαιολογικαὶ ἀνασκαφαὶ ἀπεκάλυψαν ἡδη προϊστορικὸς συνοικισμούς. Καὶ ἐν μὲν τῇ θέσει Γουρνιὰ ἀνέσκαψεν ἡ ἀμερικανὴς δεσποινὶς Boyd περιεργωτάτην πολίχνην τῶν προϊστορικῶν χρόνων, σῶζουσαν ἐτι τὰς λιθοστρώτους ὁδοὺς τῆς, τὰ ἐρείπια τῶν μικρῶν οἰκιῶν τῆς, ἐν οἷς καὶ μεγάρου τινός. Τὸ περιεργότερον ὅλων εἶνε τὸ ἀποκαλυφθὲν καὶ ἐκεῖ ἱερὸν, ἢτοι τετράγωνον δωμάτιον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου, ὡς ἐν Κνωσσῷ, εὐρέθη βωμὸς πήλινος μετὰ τῶν ἀνθρωπομόρφων εἰδωλίων καὶ τῶν ἱερῶν κεράτων τῶν ἀποτελούντων ὡς εἶδομεν, τὸ λατρευτικὸν Πάνθειον τῶν λαῶν ἐκείνων. Τὰ εὐρήματα τῆς ἀνασκαφῆς ταύτης εἶνε πολλοῦ λόγου ἄξια, ὡς περιλαμβάνοντα μεταξὺ τῶν ἀγγείων καὶ λίθινα σκεύη, καὶ ἐργαλεῖα χαλκᾶ, ἐπίσης εἰδωλα λατρευτικὰ τῶν μυκηναϊκῶν χρόνων κ.τ.λ. Ἡ Δις Boyd, μεταβάσα προηγουμένως εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο, μᾶς ὑπεδέχθη ἐρμηνεύσασα τὰ τῶν ἀνασκαφῶν. Τὴν μεσημβρίαν τῆς αὐτῆς ἡμέρας (Τετάρτη), προσηράξαμεν εἰς τὴν τρίωρον ἀπέχουσαν ἀκτὴν τοῦ Παλαίκαστρου ὑπὸ βροχὴν καὶ ἄνεμον θυελ-

λώδη. Ἡ ἀποβίβασις ἦτο δύσκολος καὶ ἐπικίνδυνος. Πολλοὶ ἐν τούτοις ἀπετόλμησαν τὴν διὰ τῶν λέμβων τοῦ ἀτμοπλοίου ἀποβίβασιν, πληρώσαντες (ἐνιοὶ τούτων) τὸ τόλμημα δι' ἐνὸς ψυχροῦ λουτροῦ, εὐτυχῶς ἀκινδύνου. Πρὸς τὸ ἐσπέρας ὅμως, κοπάσαντος τοῦ ἀνέμου, ἡδυνήθημεν νὰ ἐξέλθωμεν καὶ οἱ ὀλιγώτερον τολμηροί. Ἡ ἀνασκαφὴ κεῖται οὐ μακρὰν τῆς θαλάσσης. Ἀπεκαλύφθη δὲ καὶ ἐκεῖ δι' ἀνασκαφῶν τῆς ἐν Ἀθήναις ἀγγλικῆς σχολῆς, ὁλόκληρος μυκηναϊκὸς συνοικισμός, με ὁδοὺς εὐρείας καὶ πλακοστρώτους με οἰκήματα μονόροφα καὶ διώροφα. Εὐρήματα ἐγένοντο καὶ κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν ταύτην πλείστα καὶ ἄξια λόγου, τοποθετημένα τινὰ τούτων ἐν τινὶ μικρῷ Μουσείῳ παρὰ τὴν ἀνασκαφὴν. Πρὸς τὸ ἐσπέρας ἀπεπλεύσαμεν κατευθυνθέντες πρὸς τὰ μεσημβρινὰ παραλία τῆς νήσου ἵνα ἐπισκεφθώμεν τὴν ἐτέραν περιώνυμον ἀρχαίαν τῆς Κρήτης πόλιν Φαιστόν ἐνθα, ὡς γνωστὸν, Ἰταλοὶ ἀρχαιολόγοι ἀνέσκαψαν παρεμφερεῖς πρὸς τὸ τῆς Κνωσοῦ μυκηναϊκὸν ἀνάκτορον. Ἡ ὁδὸς ἀπὸ τῆς παραλίας (Μάταλλα) εἰς ἣν ἀπεβίβασθημεν πρὸς τὴν Φαιστόν, τὴν δίωρον ἐκεῖθεν ἀπέχουσαν, εἶνε ποικιλωτάτη, διερχομένη τὸ πρῶτον διὰ λόφων ὑψηλῶν, ἀμμώδους συστάσεως, ἀκολουθῶς δὲ διὰ λειμώνων καὶ κομποπόλεων μέχρι τοῦ σημείου ἀφ' οὗ ἀπλοῦται ἀπέραντος ἡ πεδιάς τῆς Μεσαρᾶς, ἢ πλακισιομένη ὑπὸ τῶν μαγικῶν χιονοσκεπῶν ὁρέων τῆς Ἰδης ἀφ'

ένος και τῶν Ἀστερουσίων ἀφ' ἑτέρου. Ἡ θεά τῶν παλλεύκων ἐκ χιόνος ὁρέων ἐκείνων, ἐν μέσῳ Ἀπριλίου, καὶ ὑπὸ τὴν θαλπερὰν ἀκτῖνα τοῦ φεγγαβολοῦντος Ἡλίου — διότι ἡ ἡμέρα ἐκείνη μετὰ τὴν βροχὴν τῆς προτεραίας ἦτο ἐξαισία — κατενθουσίασε πάντας, ἀλλ' ἰδίᾳ τοὺς ἐκ τῶν βορείων μερῶν τῆς Εὐρώπης ἐρχομένους οἵτινες σπανιότατα ἐν τῇ ζωῇ των ἀπῆλυσαν τοιοῦτου θεάματος. Ἡ τόσον διανυγῆς αἰμόσφαιρα καὶ τὸ φῶς τὸ ἅπλετον, τὸ καταπλημμυροῦν κύκλῳ καὶ τὰς ἀπωτάτας ἐκτάσεις, ἔφερον τὰς χιονοσκεπείς κορυφὰς τῆς Ἰδης τόσον πλησίον ἡμῶν, ὥστε ἐνόμιζε τις ὅτι ἦσθάνετο καὶ τὸ ψῦχος τὸ κατερχόμενον ἐκ τῶν ὑπερκειμένων ἐκείνων λευκῶν κορυφῶν. Ἡ πλάνη ὅμως αὕτη εὐχερῶς ἀνελύετο εἰς ἰδρώτα, ὡς ἐκ τῶν καυστικῶν τοῦ Ἡλίου ἀκτίνων, καὶ οἱ τῶν συνοδοιπόρων μας, οἱ περὶ διανύσαντες τὴν ἀπὸ τοῦ λιμένος εἰς Φαιστόν ὁδὸν — ἦσαν δὲ πολλοὶ τοιοῦτοι, ἐκ φόβου πρὸς τὰ τετράποδα μάτην ἠτένιζον πρὸς τὰ χιονοφόρα ἐκεῖνα ὕψη, αἰτοῦντες τὸ ἑλὸς των. Ἀλλὰ μάτην, ὁ ἥλιος ἔκαιε φρικωδῶς. Ἡ Φαιστός ὅμως διακρίνετο ἤδη ὑπολευκάζουσα διὰ τῶν ἐρειπίων τῆς, εἰς τὸ ἀνατόλιον ἄκρον λοφοσειρᾶς ὑπερθεῖν τῆς ἑλικειδοῦς κοίτης τοῦ «Γερωποταμοῦ». Ἦτενίσαιμεν πάντες μετὰ περιεργείας τὴν θέσιν τῆς παναρχαίας ἐκείνης πόλεως, τῆς ὑπὸ τοῦ Ὀμήρου ἀναφερομένης ὡς μῖα τῶν μεγάλων Κρητικῶν πόλεων, τῆς κατὰ τὸν Στράβωνα ὑπὸ τοῦ Μίνως οἰκισθείσης, τῆς κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους ἰσχυροτάτης καὶ πλούσιωτάτης, ὡς πηγάζει καὶ ἐκ τῆς σειρᾶς τῶν ὑπ' αὐτῆς κοπέντων ἀργυρῶν νομισμάτων. Καὶ τῆς πόλεως μὲν ἐκείνης οὐδὲν περιεσώθη ἵχνος, τοῦ ἐπιστέφοντος ὅμως αὐτῆς πολυτελοῦς μεγάρου τῶν προϊστορικῶν χρόνων τὰ ἐρείπια δύνανται ἱκανῶς νὰ παρὰσχῶσιν ἰδέαν τοῦ πλούτου καὶ τοῦ μεγαλείου τοῦ κυριάρχου αὐτῆς. Κεῖνται ταῦτα ἐπὶ τῆς ταπεινότερας κορυφῆς μακρᾶς λοφοσειρᾶς καὶ 60 περίπου μέτρα ὑπὲρ τὴν πεδιάδα. Εἶχεν ἐπομένως τὸ ἀνάκτορον τοῦτο, ἀντιθέτως πρὸς τὸ τῆς Κνωσοῦ, εὐρείαν καὶ μαγικὴν κύκλῳ τὴν ἀποψιν. Ἐκτισμένον ἐπὶ γηλόφον τὸ ἀνάκτορον τοῦτο κατεῖχε τὴν κορυφὴν αὐτοῦ ἅπασαν καὶ μέρος τῶν κλιτύων αὐτοῦ, ἀποτελούμενον οὕτω καὶ τὸ κτίριον τοῦτο ἐκ διαφόρων ἀλλεπαλλήλων ἰσοπέδων. Τὸ σκέδιον τοῦ ἀνακτόρου εἶνε, ὡς τὸ τῆς Κνωσοῦ, τετράγωνον περικλείον μεγάλην κεντρικὴν αὐλήν. Καὶ ἐν ταῖς λεπτομερείαις δὲ αὐτοῦ τὸ κτίριον πολλὰς ἔχει πρὸς τὸ μέγαρον τῆς

Κνωσοῦ ὁμοιότητας καὶ καταφανὲς γίγνεται, ἅμα τῇ ὄψει αὐτοῦ, ὅτι ἐκτίσθη καὶ τοῦτο κατὰ τοὺς αὐτοὺς χρόνους καὶ ὑπὸ τὰς αὐτὰς τεχνικὰς καὶ ἀρχιτεκτονικὰς συνθήκας. Ὁ τρόπος τῆς τοιχοδομίας ὁ αὐτός, ἡ αὐτὴ διάταξις τῶν διαφόρων διαμερισμάτων, ὁ αὐτὸς πλοῦτος καὶ ἡ χλιδὴ ἡ αὐτή. Μία μόνον παρουσιάζεται αἰσθητὴ διαφορὰ, ὅτι ἐν τῷ ἀνακτόρῳ τούτῳ δὲν ἀνεκαλύφθησαν τοιχογραφίαι, ἥτις καὶ δὲν δύναται νὰ λογισθῇ ὡς τυχαία, διότι οἱ τοῖχοι, κεκοιμημένοι ἀσβέστω, φέρουσιν ἁπλῶς διὰ χρωμάτων, ἐπάλειψιν. Εἶνε δὲ τοῦτο κατὰ τοσοῦτο μᾶλλον παραδόξον, καθόσον ἐν τινὶ ἀπωτέρῳ κειμένῳ ἐπαύλει τῶν αὐτῶν χρόνων καὶ τῆς αὐτῆς περιόδου τεχνικῆς κατασκευῆς κατὰ τὴν θέσιν Ἀγία Τριάς, αἱ τοιχογραφίαι ἦσαν ἄφθονοι καὶ θαυμάσια τούτων ὑποδείγματα ἐκόσμησαν ἤδη τὸ ἐν Ἡρακλείῳ Μουσεῖον. Ἡ ἑπαιλὶς αὕτη, ἡ μικροτέρας τὰς διαστάσεις ἔχουσα καὶ διάφορον τὴν ἐσωτερικὴν διάταξιν, ἐθεωρήθη ὡς τὸ θερινὸν ἐνδιαίτημα τῶν ἀνάκτων τῆς Φαιστοῦ, διὰ τὸ εὐκραὲς τῆς τοποθεσίας¹. Ἀλλ' ἐπανέλθωμεν εἰς τὸ τῆς Φαιστοῦ. Τὸ ἀνάκτορον λοιπὸν ἐκεῖνο, τὸ ὁμοιάζον τόσῳ πρὸς τὸ τῆς Κνωσοῦ, ὥστε καὶ νὰ ἀχθῇ τις εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι «ἀνηγέρθη τὸ ἐν καθ' ὑπόδειγμα τοῦ ἑτέρου» ἀποτελεῖ ἐν μέγα τετράγωνον περικλείον ἐσωτερικὴν ὑπαιθρον μεγάλῃν αὐλήν, τὴν ἐνοῦσαν τὰ τρία τοῦ οἰκοδομήματος διαμερίσματα, ἡ μέγαρα, τὸ τῶν ἀνδρῶν δηλονότι, τὸ τῆς ἐπισήμου ὑποδοχῆς καὶ τὸ τῆς γυναικωνίτιδος. Πρὸς Δ. τοῦ ἀνακτόρου ὑπῆρχεν ἡ δυτικὴ ἐξωτερικὴ αὐλή, ἀφ' ἧς ἀνήρχετο τις πρὸς κλιμακωτὸν ἀνδρῶν, περιοριζόμενον ὀπισθεν ὑπὸ τοῖχου, καὶ τὸ ὅποιον, ὡς καὶ ἐν Κνωσῶ, ἐχρησίμευε πάντως ὡς θέατρον δι' ἀγῶνας ἢ παρὰστάσεις. Μέγας διάδρομος διήρει τὸ ἀνάκτορον εἰς δύο τμήματα, τὸ βόρειον καὶ τὸ νότιον, ὧν τὸ πρῶτον ἦτο τὸ ἐπισημότερον· ἐν αὐτῷ δὲ ὑπῆρχον καὶ αἱ ἀποθήκαι, αἵτινες ὅμως ὑπολείπονται ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸν καὶ τὴν διάταξιν τῶν τῆς Κνωσοῦ. Ἀλλὰ δὲν θὰ ἀσχοληθῶμεν ἐπὶ πολὺ τὴν περιγραφὴν τῶν λεπτομερειῶν τοῦ ἀνακτόρου τούτου, καθ' ὅσον, ὅμοιον ὅν πρὸς τὸ τῆς Κνωσοῦ, ἐν τισὶ δὲ καὶ ὑστεροῦν ἐκείνου, δὲν παρέχει νέον τι καὶ ἐνδιαφέρον. Ἡ ἐπίσκεψις ὅμως τῶν ἐρειπίων τούτων, τῶν σωζομένων πολλαχού εἰς ὕψος τριῶν καὶ τεσσάρων μέτρων,

¹ Τὰ νῦν ἄλλη ἐπιγραφεῖ περὶ τούτου γνώμη, ἥτις καὶ δεῖται ἐν ἐφεύρῃ.

τῶν εὐχερῶς ἀναπαρισταμένων καὶ ἐν ταῖς ἐλαχίσταις αὐτῶν λεπτομερείαις, παρέχει οὐ μόνον εἰς τὸν ἀρχαιολόγον, ἀλλὰ καὶ εἰς πάντα ἀνεπτυγμένον ἐπισκέπτην, ἄφατον καὶ ψυχαγωγὸν ἀπόλαυσιν. Ἴσως ἡ θαυμασία τοποθεσία, πιθανῶς ἡ ἀρτιωτέρα διατήρησις τῶν πλακοστρώτων διαδρόμων, αὐλῶν καὶ προπύλων, ἴσως καὶ ἡ θαυμασία ὑπὸ ἔποψιν καθαρισμοῦ καὶ εὐλαβείας πρὸς τὸ διασωθὲν ἀνασκαφῇ, καθιστῶσι τὴν ἐπίσκεψιν τῶν ἐρειπίων τῆς Φαιστοῦ μᾶλλον ἐπαγωγὸν καὶ πλείοτερον διδακτικὴν τῆς τῶν ἀνακτόρων τῆς Κνωσοῦ. Προτρέπομεν πάντα δυνάμενον νὰ ταξειδεύῃ μέχρι Κρήτης, νὰ μὴ φεισθῇ κόπου, ὅπως ἴδῃ τὰ ἔξοχα ταῦτα ἐρείπια μῖα ἱστορικῆς πλέον ἐγκαταστάσεως λαοῦ πρὸ τριῶν χιλιετηρίδων καὶ πλέον ἀκμάσαντος ἐν πλούτῳ καὶ πολιτισμῷ.

Μετὰ τὴν τρίωρον διαρκέσασαν ἐπίσκεψιν τῶν ἐρειπίων τῆς Φαιστοῦ ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τῶν ἀνασκαφάντων Ἰταλῶν κ. κ. Halber, Savignioni καὶ Mariani καὶ τὴν ἐρμηνείαν, διὰ τοὺς γερμανομαθεῖς, τοῦ ἀκαμάτου κ. Dörpfeld, ἱπεύσαμεν διὰ τὴν «Ἀγίαν Τριάδα» τὸ προμνημονευθὲν ἐξοχικὸν μέγαρον τῶν βασιλέων τῆς Φαιστοῦ. Ἐκεῖ ὑπὸ τὴν σκιὰν τῶν δένδρων, εἶχε παρατεθῇ τὸ λιτὸν ἡμῶν πρόγευμα,

ποικιλθὲν καὶ δι' ἀποστολῆς γλυκισμάτων καὶ οἴνου κρητικοῦ ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν ἀρχαιολόγων. Πληθὺς Κρητῶν ἀγροτῶν, συναθροισθέντων ἐκεῖ, ἐώρτασε δι' ἄσμάτων καὶ οἶνοποσίας τὴν ἀφίξιν μας. Δημοδιδάσκαλός τις δὲ ἐπὶ κεφαλῇς τριακοντάδος νοημονεστάτων μικρῶν μαθητῶν, ἔψαλε, μετὰ τὸν ἀπαραίτητον πατριωτικὸν λόγον, διάφορα ἕσματα ἐν οἷς καὶ τὸν ἐθνικὸν τῆς Ἑλλάδος ὕμνον, ὃν ἀσκεπεῖς πάντες καὶ ὄρθιοι καὶ ἐν ἀκράτῳ ἐνθουσιασμῷ ἠκούσαμεν ψαλλόμενον ὑπὸ τῶν μικρῶν ἐκείνων «κρητικοπούλων». Ἐκεῖ δι' πλεόν δὲν ἐπεκράτησεν ἡ ἐν Ἡρακλείῳ φρόνησις, ἀλλ' ὁ πατριωτισμὸς ἀχαλίνωτος ἐξεδηλώθη δι' ἐκφράσεων καὶ προσόπων ἀπερικαλύπτων. Ζήτην ἡ Ἑλλάς, ἐφώνησεν ὁ δημοδιδάσκαλος καὶ τὴν εὐχὴν ταύτην τοῦ πατριώτου διδασκάλου ὑπεδέχθησαν πάντες, Κρήτες καὶ ξένοι, μετὰ χειροκροτημάτων καὶ ζωηρῶν ἐπευφημιῶν. Μετὰ τὸ πρόγευμα ἐπικολούθησεν ἡ διδασκαλία ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τοῦ μεγάρου καὶ τῶν περὶ ἑκεῖ ἀνακαλυφθέντων μυκηναϊκῶν τάφων καὶ περὶ ὥραν 4ην μ. μ. ἱπεύσαμεν καὶ πάλιν διὰ τὰ Μάταλα ἵνα ἐπιβιβασθῶμεν τῶν πλοίων καὶ ἀποπλεύσωμεν πρὸς τὰς ἀνατολικὰς τοῦ Αἰγαίου νήσους καὶ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν.

[Ἀκολουθεῖ]

ΒΑΛΕΡΙΟΣ ΣΤΑΗΣ

Ο ΚΟΚΚΙΝΟΣ ΒΡΑΧΟΣ*

Ι'.

Ἡ ἡμέρα ἐκείνη δὲν ἐπρόφθασε νὰ σκοτεινιάσῃ. Πρὶν ὁ ἥλιος ἀκόμη κρυφθῇ, τὸ φεγγαράκι χλωμοφάνηκε μεσοῦρανα, καὶ μόλις μαζεύθησαν οἱ χρυσὲς ἀκτῖνες, βάλθηκαν οἱ ἀργυρῆς, δυνατώτερες ὁλοένα, νὰ λούζουν τοῦ φθινόπωρου τὴν γλυκεῖς καὶ ὠραῖες μελαγχολίας. Ὅσον κῆπο μπουμπουκιάζουν τὰ χρυσάνθεμα καὶ οἱ βιολέτες, ἐνῷ χύνουν τὴ μεθυστικὴ τους εὐωδία τὰ τελευταῖα γιᾶσεμιά καὶ τὰ πρῶτα γιᾶσέντα. Στὸ ληοστάσι, τὰ κακοτράχαλα δένδρα γέρνουν φορτωμένα μὲ καρπὸν, καὶ τὸ χῶμα εἶνε ὑγρὸ καὶ ὁλοκόκκινον ἀπὸ τὰ πρωτοβρόχια. Στὸ πέλαγον καθὼς ἔστιν οὐρανὸν, τὸ γαλάζιο λάμπει βαθύτερον τὸν θόλον μισοσκεπάζουν ἄτακτα σύννεφα, ἐδῶ καὶ ἐκεῖ ἔσφραζα καὶ ἡ βραδυνὴ πνοὴ σηκώνεται ἀπὸ τὴν

* Συνέχεια καὶ τέλος, ἀπὸ τοῦ τεύχους τῆς 15 Σεπτεμβρίου.

ἐλαφρὰ ρυτιδωμένη θάλασσα, ἄλμυρή, δροσερὴ καὶ εὐωδιασμένη.

Τόσο γλυκεῖα καὶ τόσο κατάβαθα φαίδρη εἶνε καὶ ἡ μελαγχολία τῆς Φωτεινῆς, ποῦ καθισμένη ἐστὶ ψηλὸ μπαλκόνι, τὴν ὥρα ἐκείνη ποῦ βραδυνάζει χωρὶς σκοτάδι, ἀγναντεύει τὸ πέλαγον. Μὲ κορυφὴ λαχτάρα κυττάζει πρὸς τὸ μακρινὸ μέρος, ποῦ ταῦλακάνουν τὰ βαπόρια ὅταν ἐρχοῦνται ἀπὸ τὴν Πάτρα. Καὶ συλλογίζεται πῶς γρήγορα, πολλὰ γρήγορα, θὰ ἴδῃ νὰ καπνίσῃ ἐκεῖ καὶ τὸ εὐτυχισμένο πλεούμενον, ποῦ θὰ τῆς φέρῃ τὸν Ἀγγέλου.

Λογαριάζει. Ἐχουν περάσει τρεῖς ἡμέρες ἀπὸ τὴν ἡμέρα ποῦ ἔφυγε τὸ γράμμα τῆς. Δὲν θὰ περάσουν ἄλλες τόσες, καὶ θὰ φθάσῃ ἐπὶ τὴν βίλλα καὶ ἐπὶ τὴν ψυχὴ τῆς ἡ πολυπόθητη ἀπάντησις... Θὰ εἶνε βέβαια δυὸ - τρεῖς γραμμὲς σὲ κανένα γράμμα τοῦ Ἀγγέλου πρὸς τὴν

μητέρα της. Θα λέγει πώς τους επιθύμησε, και πώς αφού δεν έχουνται αυτοί, θα πεταχθή εκείνος καμμιὰ μέρα και θα τον ιδούν άξαφνα. Αυτό θα τα λέγει όλα... Και ίσως, πριν αποφασίση ή μητέρα νάπαντήση, βαρετή κι' αυτή κι' αναβλητική 'στην άλληλογραφία της, — μιαν αυγή, τώρα γρήγορα, ένα άμάξι θάναβη βιαστικό και χαρούμενο τον δρόμο των πλατάνων και θα σταματήσει απέξω από την καγγελόπορτα...

— 'Ο "Αγγελος!

Νά, ή κουφάλα της γέρινης έληās τους περιμένει...

'Αλλά τώρα ή Φωτεινή δεν θα καμαρώνη, σαν θα της λένουν για ταξίδι ως την 'Αθήνα... Κι' αυτή θα βρεθή έτοιμη, κι' ο "Αγγελος δεν θα βιάζεται καθόλου... 'Ο Μίμης θα έχη πάλι τα μαθήματά του... Και θα φύγουν οι δύο τους. Θα φύγουν μακριά, προς την ένωση, προς την αγάπη, προς την ευτυχία... Την κουφάλα της γέρινης έληās θα την εύρουν εκεί, μακριά... Φωλιά ζεστή, στρωμένη με βάτα και στολισμένη με δυο στεφάνια από ανθούς πορτοκαλιάς...

ΒΥΘΙΣΜΕΝΗ 'στὰ γλυκά όνειρά της, ή Φωτεινή δεν θυμήθηκε τα μπή μέσα, μ' όλη τη δροσιά, παρά όταν την έφώναξε ή Μαριέττα για το τραπέζι.

'Στην τραπεζαρία ηύρε μόνο τον πατέρα της. 'Η κυρία Σάντρη είχε βγή νά ρίξη, κατά τη συνήθειά της, μιὰ ματιά 'στο μαγειρείο. 'Ο Μίμης δεν είχε κατεβή από την κάμαρά του, όπου μελετούσε, κι' ή Μαριέττα είχε άνεβή νά τον φωνάξη. Νά τη στιγμή εκείνη κι' ο υπάλληλος του Γραφείου, — ένας νέος κακομούτρης, που τόσο ή Φωτεινή τον αντιπαθούσε, όσο εκείνος 'στὰ βάθη της δόλιας καρδιάς του την αποθέωνε, — τακτικός και τυπικώτατος 'στην έσπερινή του επίσκεψη, ήλθε από τη χώρα νά παραδώση 'στον κύριο Σάντρη το ταχυδρομείο.

'Απόψε ήταν δυο - τρία γράμματα, δυο - τρεις εφημερίδες, και κάτι άλλο που δεν έμοιαζε με τίποτα.

Τα μάτια της Φωτεινής έπεσαν άμέσως 'στον παράζενο εκείνο φάκελλο, μακρουλό, θεόρατο, από γιαπωνέζικο χαρτί. Έσκυψε κι' εδιάβασε απέξω, με άγνωστο γράψιμο και, κατά το φαινόμενο, γυναικείο, την έπιγραφή: «Προς την Οικογένειαν 'Αλφρέδου Σάντρη, Ζάκυνθο». Τί νά ήταν;

— 'Επιτρέπεις, παπάκη;

'Ο κύριος Σάντρης που είχε βάλει τα γυαλιά του κι' εδιάβαζε τις ετικέτες των επιστολών, εκύτταξε 'στο τραπέζι, είδε τον μεγάλο φανταχτερό φάκελλο που είχε μείνει με τις εφημερίδες, κι' ένευσε της Φωτεινής νά τον ανοίξη.

'Η Φωτεινή τον έπηρε 'στὰ χέρια της. Τον έγύρισε από πίσω, και είδε ένα μεγάλο, άργυρό, πλουμιστό μονόγραμμα: Ε και Α.

— Μπα! έφώναξε με χαρά· είχε άγγελτήριο. Ποιά πάλι παντρεύθηκε;

Και χωρίς την παραμικρή ύποψία, χωρίς κανένα προαίσθημα, με την άνυπομονησία μόνο της περιέργειας και με το χαμόγελο της χαράς της, εξέχωσε το σκέπασμα του φακέλλου κι' έτράβηξε από μέσα το χαρτί.

Μόλις το άνοιξε, ή πρώτη λέξι που έπηρε το μάτι της, ήταν «'Αγγελος». Μπα! τί λέει;... Έσκυψε σά νά μὴν έβγαζε καλά τα γράμματα, κι' άρχισε νά διαβάξη από την αρχή: «'Ο κύριος "Αγγελος Δ. Μαρίνης, και ή δεσποινίς 'Ελένη 'Ι. Βλαστού, έτέλεσαν τους γάμους των...»

'Ηχος από τα χείλη της δεν βγήκε. Μια στιγμή έσήκωσε με τρόμο τα μάτια της από το χαρτί κι' εκύτταξε τον πατέρα της. Ευτυχώς που ο κ. Σάντρης είχε ανοίξει ένα γράμμα, πολύ σπουδαίο, κι' ήταν βυθισμένος 'ς το διάβασμα... Και ή Φωτεινή, με τα μάτια έντρομα, προσηλωμένα πάντα 'στον πατέρα της, λές κι' έβλεπε θηρίο που εφοβόταν μὴν το ξυπνήση, — έφερε το χέρι της 'στην καρδιά, έπειτα το έσήκωσε ως το κεφάλι, κι' απόμεινε έτσι λίγες στιγμές, μετέωρη, σαν τον άνθρωπο που νά σωθῇ, δεν ξέρει αν πρόπη νά μείνη στη θέσι του, νά χυθῇ εμπρός ή νά τραβηχθῇ προς τα όπισω...

'Στόν κρατήρα του Κόκκινου Βράχου, τη στιγμή που της μιλούσε ο "Αγγελος, της έφάνηκε πώς έγινε σεισμός — μι' ένας σεισμός που κάτι άφησε όρθιο... Την ίδια έντύπωσι έλαβε και τώρα. 'Αλλά ο νέος αυτός σεισμός έγκρέμισε, θάλεγε, και τα ερείπια του πρώτου. Κ' έξαφνα ή Φωτεινή έχασε από μπροστά της τον κόσμο, — τους τοίχους, το ταβάνι, το πάτωμα, το τραπέζι, τη λάμπα, — κι' ευρέθηκε 'ς ένα χάος σκοτεινό, όπου μόλις ξεχώριζε τον πατέρα της, εικόνα θαμπή σε κραδασμό φοβερό και άτελείωτο.

Αυτό εβάσταξε δευτερόλεπτα. Έπειτα ξανάφεξε ή λάμπα, ξαναγύρισαν οι τοίχοι, στερεώθηκε το πάτωμα, ξαναφάνηκε το τραπέζι, έπα-

ψε κάθε κραδασμός... Κ' ευθύς, τη Φωτεινή την έπιασε σαν τρέλλα, σαν μανία. Έβγαλε το χέρι της από το κεφάλι, έσήκωσε ψηλά το άλλο που κρατούσε το χαρτί, κι' αναστάτωσε το σπίτι με πηδήματα, με γέλια, με ξεφωνητά:

— Μητέρα! 'Ο "Αγγελος παντρεύτηκε!... Πήρε την 'Ελίσα του Βλαστού!... Έτέλεσαν τους γάμους των την 15 Σεπτεμβρίου!... 'Στὰς 'Αθήνας!... Μητέρα!... Μίμη!... 'Ο "Αγγελος!...

Η ΦΩΤΕΙΝΗ είχε την ιδέα πώς ο "Αγγελος είχε φύγει από τον Κόκκινο Βράχο δυστυχισμένος. Αυτό ήταν πολύ· αλλά ξεύουμε πώς δεν έφυγε κι' όλωσδιόλου μακάριος. 'Η τύψις και ή μετάνοια για το κακομεταχείρισμα των δύο παιδιών, — έδω από έγωισμό, εκεί από άψηφησιά, — ήταν άρκετο νά του καταστρέψη καθ' έντύπωσι ωραίας ζωής. 'Αλλά ξεύουμε ακόμη, πώς τα αίσθήματα του 'Αγγέλου δεν βαστούσαν ως τον τάφο... Μόλις βρέθηκε μακριά από τον τόπο κι' από τα πρόσωπα που του τα θύμιζαν και τα ξαναγεννούσαν, — 'ς άλλη ζωή, με άλλους ανθρώπους, με νέες έντυπώσεις, από το βαπόρι ακόμη που τον ξεμάκρυνε, — και ή τύψις ένύσταξε και ή μετάνοια αποκοιμήθη.

Ξαναβρήκε την 'Αθήνα του, την Κηφισιά του, τα Φάληρά του, τους φίλους του, τα κορίτσια του, τη συνειδημένη του ζωή. Και σιγά σιγά, ο Κόκκινος Βράχος ξεκαθαρίσθηκε 'στη συνείδησί του από κάθε δυσάρεστο και όληρο, για νάπομείνη σά μιὰ γλυκιά, μακρινή και ωραία ένθύμησι. Κάπου - κάπου, σε στιγμές ρεμβασμού, ξανάβλεπε και την εξαδέλφη του με πόθο, αναθυμούνταν, όπως το είχε προαισθανθῇ, μόνο τις ήδονικές στιγμές που έχάρηκε κοντά 'στο άφράτο σωματάκι, και πολύ θά ήθελε νά το είχε πάλι 'στην άγκαλιά του, σε καμμιὰ κουφάλα γέρινης έληās... 'Αλλά τέτοιους πόθους, τόσο αδύνατους, είχε χίλιους την ήμέρα, — φυσικά! Και ούτε ποτέ του 'πέρασε ή ύποψία πώς μπορούσε νά τον αγαπά ή Φωτεινή, — ώ, αυτό ποτέ. Κ' οι δύο τους, βλέπετε, τις τελευταίες ήμέρες έπαιξαν το μέρος τους λαμπρά: 'Εκείνος για νά την πείση πώς θά την αγαπούσε χωρίς έλπίδα, αιώνίως· εκείνη για νά τον πείση πώς τον έμίσησε για όλη της τη ζωή.

'Στους φίλους του έλεγε κατενθουσιασμένος: — 'Ημουν 'στη Ζάκυνθο, ξέρεις... Πέρασα

δεκαπέντε ήμέρες 'στην έξοχή του θείου μου... Μά σε μιὰ έξοχή!... τρέλλα, όνειρο!...

'Επειτα έχαιμήλωνε τη φωνή:

— Και με μιὰ ξαδελφούλα;... μμ! μπουμπουκάκι!

'Όταν ο φίλος ένύχαινε πολύ στενός και πολύ ειδικός, κι' ο "Αγγελος πολύ ευδιάθετος, έχαιμήλωνε ακόμη περισσότερο τη φωνή και του επιθύριζε λίγα λόγια 'στ' αυτό.

Τότε γελοῦσαν και οι δύο.

— 'Αλήθεια, μπρέ μασκαρά; του έλεγε ο φίλος του με ψεύτικη φρόκη. Μά συ δεν έχεις ούτε ιερό ούτε όσιο!

Κάποτε, άπάνω σε τέτοια όμιλία, σά νά ήθελε νά δικαιολογηθῇ, έσοβαρεύθηκε τάχα και είπε:

— Και που νά ξέρης πώς λίγο έλειψε νά την πάρω. 'Ας τα!

— Είχε προίκα τουλάχιστο;

— 'Ε!... καμμιὰ εκατοστή.

— Δε βαρύνεσαι! έγλύτώσες.

'Αργότερα, 'στην καλοκαιρινή Κηφισιά, ξανάησε το περσινό ειδύλλιο με την 'Ελίσα, αναγεώθηκαν οι προξενιές, και ο "Αγγελος, επάνω 'στον ένθουσιασμό του, και για νά ευχαριστήση και τη μητέρα του που το ήθελε πολύ, — έδωσε τον λόγο του. Ούτε έλαβε καιρό νά το μετανοήση, γιατί οι γάμοι συμφωνήθηκε νά γίνουν το γρηγορότερο.

'Σ όλο αυτό το διάστημα, δεν ξεχνούσε την άλληλογραφία του με την κυρία Σάντρη. 'Αρῆα και που, μὰ τέλος πάντων της έγραφε. Μόνον από την ήμέρα που έτελείωσε το συνοικέσιο, δεν της ξανάγραψε... Δεν του πήγαινε το χέρι νάναγγείλῃ 'στον Κόκκινο Βράχο τέτοιο πράγμα. 'Οχι βέβαια γιατί ένόμιζε πώς ήταν δεμένος με την παραμικρή ύποχρέωσι προς τη Φωτεινή. Ένα «σάγαπώ» χωρίς απάντησι, δεν ήταν λόγος νά τον δέση, ούτε πολύ όλιγότερο νά τον κάμη δυστυχισμένο, όπως το είπε, για όλη του τη ζωή. 'Αλλά το είπε. Κι' αυτό, όπως κι' αν θές, ήταν άρκετο για νά 'ντρέπεται λιγάκι τη Φωτεινή. Τί θάλεγε πάλι για τον χαράκτηρα του ή «ζακυνθινή 'Εγγλέα», αν έμάθαινε πώς γιατρεύθηκε τόσο γρήγορα ή αγία-τρευτή πληγή;... Και σά νά ήθελε νά κερδίση καιρό για τέτοια έξευτελιστική άναγγελία, που θά κινούσε το έρωτικό χαμόγελο της εξαδέλφης του, έκαμε νά τους γράψῃ ένα μὴνα.

'Όσόντα παντρεύθηκε, και ψυχρό, τυπικό, κοιμό, ευγενικότατο, έφθασε το λιθογραφημένο άγγελτήριο. Καλλίτερα βέβαια έτσι, μιὰ και καλή, χωρίς λόγια δύσκολα και περιττά...

“Όσο για την επιγραφή, ποῦ ἦταν με ξένο χέρι, αὐτό, — ἡ ἀλήθεια, — δὲν τὸ ἔκαμ’ ἐπίτηδες. “Όλα τὰ ἀγγελτήρια τοῦ γάμου τὰ ἔγραψε τὸ εὐτυχισμένο χέρι τῆς Ἑλίζας.

ΤΟ βράδυ ἐκεῖνο, ’στὸ τραπέζι, μπροστὰ ’στὴ θεότρελλη καὶ ἀκατανίκητη εὐθυμία τῆς Φωτεινῆς, ἡ κυρία Σάντρη ἔκαμε αὐτὴ τὴν παρατήρησι:

— Περίεργο πρᾶγμα! “Όποτε ἀκούει κανένα γάμο ἡ Φωτεινὴ, κάνει σὰν τρελλή. Προχτὲς πάλι ποῦ ἔμαθε τὸν γάμο τῆς Γιούλιας, ἔκαμε τὰ ἴδια καὶ χειρότερα.

Καὶ ὅμως ὁλονῶν ἡ χαρὰ ’στὸν Κόκκινο Βράχο, ἐκεῖνο τὸ βράδυ, πρέπει νὰ ἦταν ἀλήθεια τρελλή καὶ τόσο τυφλή, ὥστε κανεὶς τοὺς νὰ μὴν προσέξῃ καὶ νάνησυχῇ, πῶς τὶς γοργὲς στιγμὲς ποῦ ἄφινε ἡ Φωτεινὴ τὰ γέλια τῆς καὶ τὴ φλυαρία τῆς, τὸ πρόσωπό τῆς ἔπερνε μιὰν ἔκφρασι τόσο παράξενη, μιὰν ἀγοιᾶδα, μιὰ συνοφρύωσι τρομακτικὴ. “Ω, μιὰ φορὰ μόνο νάπεφτε ἓνα προσεκτικὸ μάτι ’στὸ πρόσωπο ἐκεῖνο, θὰ ἦταν ἀδύνατο νὰ μὴν ξεσκεπᾶσθαι τὸ ψυχικὸ δράμα, ποῦ ἐπάσχιζαν νὰ τὸ καλύψουν τὰ τραγικὰ κύματα τῆς τρελλῆς εὐθυμίας!

Ἀλλὰ κανεὶς δὲν εἶδε, κανεὶς δὲν ὑποπτεύθηκε. Ἡ Φωτεινὴ ἐκρατήθηκε ὡς τὴ συνειδημένη ὥρα τοῦ χωρισμοῦ. Καὶ ἀφοῦ ἐσυζήτησε μετὰ τὸν Μίμη τὸ σχέδιο τοῦ αὐρινοῦ συγχαρητηρίου, — ἔπειτα, ἀπλουστάτα, φυσικώτατα ὅπως κάθε βράδυ, ἐφίλησε τὸν παπᾶν τῆς, ἐφίλησε τὴ μητέρα τῆς, ἀπὸ τὴν πολλή τῆς χαρὰ ἔδωκε κ’ ἓνα φιλὶ τοῦ Μίμη, — αὐτὸ μόνον ἦταν ἀσυνείδητο, — κι’ ἀνέβηκε ἥσυχά-φρόνιμα ’στὴν κάμαρά τῆς.

Ἀποφασισμένη!

Δὲν ἀναψε τὴ λαμπρίτσα τῆς, δὲν ἐγδύθηκε, δὲν ἔκλαψε. Ἐμείνει ἀκίνητη ἐμπρὸς ’στὸ ἀνοικτὸ παράθυρο μετὰ τὶς μισογυρμένους γρίλλιες, ἐμπρὸς ’στὸ φεγγάρι, ποῦ ἐπλησίαζε νὰ δύσῃ ἀγριωπὸ καὶ κατακόκκινο.

Ἡ ὥρα περνᾷ. Ἡ Φωτεινὴ ἀκίνητη.

Μὲ γουρλωμένα μάτια, ἀδάκρυτα, μετὰ ἀνοικτὸ στόμα, ἀστένακτο, παρακολουθεῖ ἓνα ὄραμα: “Ο “Άγγελος νεόπαντρός, σὲ μιὰ φωλίτσα ντυμένη μετὰ βᾶτα καὶ στολισμένη μετὰ στεφάνια ἀπὸ ἀνθοὺς πορτοκαλιᾶς, κρατεῖ τὸ γράμμα τῆς. ’Στὸ πλάι του ἡ Ἑλίζα. Τὸ διαβάζει καὶ γελᾷ. “Επειτὰ τὸ δείχνει τῆς Ἑλίζας καὶ γελοῦν μαζί. “Επειτὰ φιλοῦνται. . .

Τῆς κάμνει τόσο πόνος, ποῦ δὲν τὸν ὑποφέ-

ρει. Τὴν καίει, τὴν τρελαίνει. Ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή, κάτω ’στὴν τραπεζαρία, πασχίζει νὰ τὸ διώξῃ. . . Ἀλλὰ τὸ φρικτὸν ὄραμα ξαναπαρουσιάζεται ἐπίμονο, κάθε στιγμή, κάθε στιγμή. . . Καὶ τὸ βλέπει, καὶ τὸ παρακολουθεῖ χωρὶς νὰ θέλῃ. . .

Ἡ ὥρα περνᾷ. Ἡ Φωτεινὴ ἀκίνητη.

Ἐξαφνα, σὰ νὰ ἐξύπνησε, σκιρτᾷ, λαφιάζεται. . . Πηγαίνει ὡς τὴν πόρτα, σιγά, καὶ ἀφογκάζεται. . . Τίποτα, ἡσυχία. “Όλοι ἐκλείσθηκαν στὶς κάμαρές τους καὶ κοιμοῦνται. Εἶνε ἀργά, — εἶνε ὥρα!

Ἀνοίγει τὴν πόρτα τῆς καὶ βγαίνει.

Σκοτάδι. Σκοτάδι μέσα τῆς, τριγύρω τῆς, παντοῦ. Δὲν βλέπει, δὲν ἀκούει τίποτα. Προχωρεῖ μετὰ τὸ ἐνστικτο τοῦ τυφλοῦ. Περνᾷ ἐλαφρόποδῃ τὸν διάδρομο, κατεβαίνει τὴ σκάλα, διασχίζει τὸν ἄλλο διάδρομο, τὸν πλακόστρωτο, σταματᾷ ’στὴν πορτίτσα τοῦ περιβολιοῦ. Εἶνε κλειδωμένη. . . Ξεκλειδώνει. . . “Ο κρότος τῆς κλειδαριᾶς τὴν τρομάζει. . . Στέκεται μιὰ στιγμή τίποτα. . . Ἀνοίγει καὶ βγαίνει ’στὸν κήπο.

Τρέχει μετὰ προφύλαξι ὡς τὰ κάγγελα. Ἡ καγγελόπορτα εἶνε ξεκλειδωτή. “Ο μπάρμπ’ Ἀναστάσης δὲν ἐγύρισε ἀκόμα γιὰ νὰ κλειδώσῃ; Τί καλά! Ἀνοίγει, ἀφίνει ἀνοικτά, καὶ φεύγει σὰν τρελλή. . .

Μόλις ἔρριξε τρέχοντας μιὰ ματιὰ ἓνα γύρο. Καὶ ἡ νύκτα τὴν ἐτρομάξε. Τῆς ἐφάνηκε πῶς οἱ ἥσκιοι τῶν πλατάνων, ἀπὸ τὸν δρόμο ποῦ ἔχασκε ’στὸ μικρὸ πλάτωμα, τὴν ἐκυνήγησαν νὰ τὴν πιάσουν:

— Στάσου! ποῦ πᾶς;

Καὶ μαζί τους ἔτρεξαν κ’ οἱ γέφυρες ἐληές, ἀπ’ τὸ ληροστάσι, κοῦτσα-κοῦτσα, νὰ τὴν προφθάσουν:

— Στάσου! ποῦ πᾶς;

Καὶ τὰ σύννεφα, ἀσπριδερά ’στὸν μαῦρο θόλο, κατέβηκαν κι’ αὐτὰ νὰ τὴν περικλώσουν καὶ τὸ κόκκινο φεγγάρι, μισοκρυμμένο ’στὸ βουνό, τὴν ἐκύτταζε μετὰ θυμὸ καὶ μετὰ φοβέρα:

— Στάσου! ποῦ πᾶς;

Φοβισμένη, κυνηγημένη, λὲς κ’ ἐκινδύνευε ἀλήθεια νὰ πιασθῇ, ἔτρεξε μ’ ὅλη τῆς τὴ δύναμι.

Ἰσὶα ’στὸν Κόκκινο Βράχο.

’Στὸ χεῖλος τοῦ κρηνοῦ δὲν ἐσταμάτησε, καὶ μετὰ τὴ φόρα ποῦ εἶχε πάρει, ἔδωκε μιὰ καὶ βρέθηκε ’στὴ γούρνα.

Ἐπεσε μετὰ τὰ γόνατα κ’ ἐπόνεσε. “Ο πόνος τὴν ἔκαμε νὰ συνέλθῃ. Ἐδείλιασε γιὰ μιὰ στιγμή καὶ τὸ μετάνοιωσε. Ἀχ, τί ἐπήγαινε νὰ κάμῃ! . .

“Όχι, ὅχι, θὰ γυρίσῃ. . . Ἀλλὰ πῶς νάνεβῇ ἀπὸ τὴ βαθεῖα γούρνα; Μιὰ φορὰ ξανανέβηκε μετὰ τὸ σκαμνάκι τοῦ Ἀγγέλου· μὰ τώρα εἶνε ἀδύνατο. . . Ποῦ νὰ πατήσῃ, πῶς νὰ σταθῇ; Νὰ πηδήσῃ, δὲν ἔφθανε. “Όσο νὰ ἐπάσχιζε, ὅτι καὶ νάκανε, ἐκεῖ-μέσα θὰ ἔμενε ὅλη τὴ νύκτα, ἐκεῖ-μέσα θὰ τὴν εὕρισκαν τὸ πρωῒ.

Εἶχε σταθῇ στὴ μέση, ἀναποφάσιστη, κ’ ἐκύτταζε ἔξω, πρὸς τὰ ἐπάνω. Τὸ ψηλὸ τοίχωμα τῆς φυλακῆς τῆς δὲν τὴν ἄφινε νὰ βλέπῃ παρὰ τὶς μαῦρες κορφὲς τῶν δένδρων καὶ τὸ μισὸ σπιτί, σκοτεινὸ. . . Ἐξαφνα τῆς ἐφάνηκε πῶς τὰ ἐπάνω παράθυρα ἐφωτίσθηκαν. . . Οἱ δικοὶ τῆς πρέπει νὰ ἐξύπνησαν. . . θὰ τὴν ἐκατάλαβαν. . . τὴν γυρεύουν. . . Νά, ὁ σκύλος ἄρχισε νάλυγτᾷ. . . Ἡ καγγελόπορτα ἐβρόντησε. . . Θέ μου! κατεβαίνουν, ἔρχονται, φθάνουν. . . “Ο πατέρας τῆς, ἡ μητέρα τῆς, ὁ Μίμης. . . Ἀλλοίμονο! Τί θὰ τοὺς ἔλεγε, ἂν τὴν εὕρισκαν ἐκεῖ μέσα ’στὴ γούρνα τοῦ Βράχου, νύκτα ὥρα, ντυμένη, τρελλή, ὅσοτερ ἀπὸ μιὰ εὐτυχισμένη ἀναγγελία; “Όλα λοιπὸν θὰ φανερωθοῦν;

“Όχι! ποτέ! . . Τέτοιος φόβος τὴν ἀποτρέλανε.

Ἡ φυλακὴ τῆς, ἡ παγίδα τῆς, μιὰ μόνον ἔξοδο ἔχει: πρὸς τὸν κρηνὸ. Γρήγορα! Εἶνε ἡ μόνη σωτηρία. . . “Ο θάνατος! Καὶ εἶνε ὁ γλυκύτερος θάνατος. . . “Ο Ἀγγελὸς ὁ ἴδιος δὲν τῆς τῶπε; . . . Γρήγορα κ’ ἔφθασαν! Ἐμπρός!

Μ’ ἓνα πήδημα πέφτει ’στὴ δευτέρῃ γούρνα, ἀπὸ ἐκεῖ ’στὴν ἄλλῃ, χωρὶς νὰ σταματᾷ οὔτε ὅσο γιὰ νὰ πατήσῃ, — καὶ ἀπὸ ἐκεῖ, ἀπλόνει τὰ χέρια μπροστὰ καὶ γέρνει ’στὴν ἄβυσσο μετὰ τὸ κεφάλι.

Ο ΓΛΥΚΥΤΕΡΟΣ θάνατος.

Ναί· μόνο ’ς αὐτὸ δὲν τὴν ἐγέλασε ὁ πλάνος. Πέφτει. . .

Ἡ φρικτὴ παραζάλη τῆς γίνεται μέθη γλυκειά, καὶ ’στὸ σκοτάδι τῆς ἀπλόνεται φῶς, φῶς!

Εἶνε ἡμέρα. Ἐξύπνησε ἀπ’ ὄνειρο κακό. Ἀχ, τί χαρά! ὅλα ἦταν ψέματα. “Ο Ἀγγελὸς δὲν παντρεύθηκε μ’ ἄλλῃ. . . “Ο Ἀγγελὸς ἔλαβε τὸ γράμμα τῆς. . . κ’ ἔτρεξε, καὶ τώρα βρίσκειται κοντὰ τῆς. . .

Κοντὰ τῆς, ’στὴν ἀγκαλιά τῆς, ’στὴν κουφάλα τῆς γέφυκας ἐληᾶς, φωλίτσα ντυμένη μετὰ βᾶτα καὶ στολισμένη μετὰ στεφάνια ἀπὸ ἀνθοὺς πορτοκαλιᾶς. . .

Πέφτει.

Γύρω φῶς.

“Ω, τί ὠραῖος ποῦ εἶνε! Καὶ πῶς τὴν ἀγαπᾷ!

Τὸν ἀγκαλιάζει, τὸν σφίγγει, τὸν γλυκοφιλεῖ ’στὸ στόμα.

Καὶ τὸ φιλὶ, λαχταριστό, μακρινό. ἀτελείωτο, τῆς δίνει τόσῃν ἡδονή, ποῦ ἡ τρισευτυχισμένη λιγοθυμᾷ.

Δὲν αἰσθάνεται πιά τίποτα.

Πέφτει.

Τὸ σωματάκι ἐναέριο, κυτπᾷ ’στὶς μυτερὲς πέτρες, καὶ τὸ ἄβρὸ κρέας τρυπιέται, ξεσχίζεται, κουρελιάζεται.

Δὲν αἰσθάνεται τίποτα.

Εἶνε πεθαμένη.

Πέφτει.

Καὶ κάτω ἡ θάλασσα, ποῦ γαληνεύει ἀνάμεσα ’στὸς βράχους, δέχεται ’στὴ μητρικὴ ἀγκαλιά, μετὰ ξαφνισμένο ἀπφλασμα καὶ μετὰ ραντίσματα πόνου, — ἓνα πτώμα.

11 Νοεμβρίου 1904 — 8 Ἰανουαρίου 1905.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

παραστάσεις προωρισμένοι δι' εὐρὺ κοινὸν πάσης τάξεως καὶ μορφώσεως.

Τὸ πρόβλημα τῆς ἀναπτύξεως τῆς λαϊκῆς ψυχῆς, εἰς τὸ ὁποῖον ὁλονὲν προσδίδει μείζονα σπουδαιότητα ἢ ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν εὐρύτερα ἀσκήσεις τῆς λαϊκῆς κυριαρχίας, πολλοὺς ἀπασχόλησε, βλέποντας εἰς πόσους κινδύνους ἐξωθεῖ τὴν κοινωνίαν ὁλόκληρον ἡ ἐνάσκησις τῆς ἐξουσίας παρὰ πλήθους ἀξέστου διανοητικῶς, ἀλλὰ πρὸ πάντων ἠθικῶς ἀμορφώτου. Μεταξὺ δὲ τῶν μέσων πρὸς ἀνύψωσιν καὶ ἐξευγενισμόν τοῦ κυριάρχου λαοῦ, πλείστοι ἀπέβλεψαν πρὸς τὴν θεατρικὴν σκηνήν, ἥτις ἐλευθερουμένη τῶν περιβαλλόντων αὐτὴν φραγμῶν, ἀνοικομένη πρὸς τὸν εὐρὺν αἰθέρα, ἀντηχοῦσα μὲ σφοδρὰ καὶ γενναία πάθῃ συγκλονίζοντα τὰ πλήθη, θὰ μεταβληθῇ ἀπὸ σκῆδον περιζκλειστον, ὅπου ἡ τέχνη, ἀπρόσιτος εἰς τοὺς πολλοὺς, λατρεῖται ὑπὸ εὐαρίθμων μεμνημένων, εἰς ἀναπαυμένον τόπον λατρείας, ἥς μῦθοι θὰ εἶνε ἡ ἀνθρωπότης ὁλόκληρος.

Ἡ πρώτη ἐπὶ τῶν νέων τούτων βάσεων ἰδρυθεῖσα λαϊκὴ σκηνή, κατ' ἀνάλογον, ἂν ὅχι ὁμοίαν ἀντίληψιν περὶ θεάτρου, πρὸς τὴν τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, ὑπῆρξεν ἡ ἐν «Bussang» τῶν Βοσγίων ὁρέων ἐπιμελεῖα καὶ δαπάνη τοῦ μεγάλου κτηματίου καὶ Pottecher, τῆς ὁποίας τὴν σκηνογραφίαν ἀποτελοῦν αἱ δασώδεις ὁροσειαὶ μὲ τὸς πρὸ αὐτῶν ἀνθοσπάρτους λευκώνας. Ὁ ἰδρυτής, ἐκτελὼν ἐν ταύτῃ ἔργα δραματικῶς συγγραφέως, θιασάρχου καὶ ὑποκριτοῦ, προσπαθεῖ εἰς τὰ δράματα τὸν νὰ εἰκονίσῃ αἰσθημάτων καὶ διαδράσεις θεμελιώδεις τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς, εἰς ὕψος ἀπλοῦν καὶ δυνατὸν, προσιτὸν μὲν εἰς τὸ ἀμόρφωτον πλῆθος ἀλλ' ἐναντιῶν δὲ τῶν ἀνεπιτηδεύτων καλλωπῶν, τῆς εὐγενείας τῶν ἐννοίων καὶ τῆς ἐκφράσεως αἰθρῶν καὶ τοὺς ἀπλοῦς καὶ τοὺς ἀπλοῦς ἀκούστας εἰς τοὺς αἰθερίους κόσμους τοῦ καλοῦ καὶ τῆς τέχνης ἄλλα τῶν ἔργων αὐτῶν ἔχουν θέματα κοινωνικά, ὡς ἡ «Ἐλευθερία» παριστάσα τὴν βραδείαν κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς μεγάλης γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως εἰσχώρησιν τῶν νέων ἰδεῶν μέχρι παραμέρου χωρίου τῶν Βοσγίων ὁρέων ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν ὁποίων ἀλλοιοῦται ὅλος ὁ ψυχικὸς κόσμος τῶν εἰς τὰ παλαιὰ ἡθῆ προσηλωμένων ἀγροτῶν ἄλλα πάλιν τῶν δραμάτων ὡς ἡ «Ἰωάννα δ' Ἀρκ» πλέκονται περὶ τὰ μεγάλα πατριωτικά γεγονότα τῆς γαλλικῆς ἱστορίας. Ὡς δὲ ἡ σύνθεσις τῶν δραμάτων εἶνε καθαρῶς λαϊκὴ οὕτω καὶ ὑπόκρισις δὲν ἀνατίθεται εἰς ἡθοποιούς ἐξ ἐπαγγέλματος ἀλλ' εἰς ἐρασιτέχνους ἐξ ὧν τῶν κοινωνικῶν τάξεων, εἰς τοὺς ὁποίους ὁ πρὸς τὸ καλὸν καὶ τὸ ἀληθὲς ζήλος καὶ ἐνθουσιασμός ἀντικαθιστοῦν, καὶ πολλάκις ὅχι ἀνεπιτυχῶς, τὰ διδακτὰ σκηναὶ τεχνάσματα μάλιστα ὁ ἰδρυτής τῆς λαϊκῆς σκηνῆς τοῦ Bussang φρονεῖ ὅτι μέσα εἰς τὴν ἐπιβάλλουσαν σκηνογραφίαν ποὺ ἀπαρτίζουν τὰ βαθύςκα ὄρη καὶ ὁ φωτεινὸς θόλος τοῦ οὐρανοῦ, πᾶν τὸ ἐξεζητημένον καὶ τεχνητὸν γάνει καὶ σβύνεται, μόνον δὲ τὸ ἀπλοῦν καὶ φυσικὸν ἀντέχει πρὸ τόσοῦ μεγαλείου καὶ ἰσχυρίζεται ὁ καὶ Pottecher, ὅτι ἀνευ εὐλόγων ἐπιχειρημάτων, ὅτι τὸ θέατρον τῆς φύσεως ἔχει ἀποστολὴν ὅχι μόνον τὴν μόρφωσιν τοῦ λαοῦ νὰ ἐκπαιδεύσῃ ἀλλὰ καὶ τὴν δραματικὴν τέχνην νὰ ἀνυψώσῃ καὶ ἐξυγιάνῃ ὅπωςδήποτε ἡ ἐπιτυχία τῶν παραστάσεων βαίνει καθ' ἑκάστον θεὸς αὐξάνουσα, οἱ δ' ἀφελεῖς ἀγρόται δὲν εἶνε μόνον ποὺ καταλαμβάνουν τὰ ἐκ χλόης ἐδώλια πρὸ τῆς οὐρανοστεγῆς σκηνῆς.

Τὸ ἐν Bussang δοθὲν παράδειγμα πολλοὶ ἀπεμιμήθησαν καὶ πλείστοι ὑπαίθριοι σκηναί, ἐπὶ τῶν αὐτῶν ἀρχῶν τῆς λαϊκῆς τέχνης ἡ ὑποκρίσεως βασιζόμεναι, λειτουργοῦν κατὰ τὸ θέρος ἀνὰ τὴν Γαλλίαν, δὲ ἐκ τῶν ἐνθουσιασμοῦ τῶν αὐτοσχεδίων ἡθοποιῶν ἐντύποις ἐνθυμίζει ἐν πολλοῖς τὴν ἐκ τῶν ἱερῶν παραστάσεων ἡ μυστηρίων δι' ὧν οἱ χωρικοὶ τῶν βαναρι-

κῶν Ἄλπεων μνημονεύουν κατὰ πενταετίαν τὰ πάθη τοῦ Χριστοῦ μὲ εὐλάβειαν καὶ θρησκευτικὸν ζῆλον ὅστις καὶ εἰς τοὺς μᾶλλον ἀδιαφόρους θρησκευτικῶς τῶν θεατῶν προσεγγεῖ ἀλησμόνητον συγκίνησιν.

Ἀλλὰ συγχρόνως μὲ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ καθαρῶς λαϊκοῦ θεάτρου, ἄλλοι, ὁρμώμενοι ἀπὸ ἰδέας μᾶλλον καλλιτεχνικῆς ἢ κοινωνιολογικῆς ἐπεζητήσαν τὴν εἰς τὸ ὑπαίθριον, ὑπὸ τὸ φῶς τοῦ ἡλίου τὸ θριαμβεῖον, ἐκτελεσιν ἔργων ἐπιβλητικῶν ἀνηκόντων εἰς τὴν ἐπίσημον πλέον καλλιτεχνίαν, εἰς τὸ δῆγμα δ' αὐτὸ ὀφείλονται αἱ παραστάσεις τοῦ ἀμφιθεάτρου τοῦ Béziers καὶ τοῦ ῥωμαϊκοῦ θεάτρου τῆς Ὁράγγης ὅπου πρὸ ὀλίγου ὁ Σοφοκλῆς μὲ τὸν «Οἰδίποδα τύραννον» καὶ ὁ Σαῖξπηρ μὲ τὸν «Καίσαρα» ἠδελφώθησαν ἐν τῇ θριάμβῃ πρὸ χιλιάδων θεατῶν ποὺ ἐσπαρτάριζαν ἀπὸ ἐνθουσιασμοῦ καὶ καλλιτεχνικῆς συγκινήσεως. Ὑπὸ τῶν αὐτῶν δὲ καλλιτεχνικῶν βλέψεων ἡχθῆ καὶ μέλος διακεκριμένον τοῦ θιάσου τῆς Σάρας Μερνάρ, καὶ παλαιὸς αὐτῆς συναγωνιστὴς νὰ διοργανώσῃ κατὰ τὸ τέλος τοῦ θέρους τούτου ὑπαίθριον θέατρον εἰς Champrigny πλησίον τῶν Παρισίων ἡ διασκευὴ τῆς σκηνῆς ἐν τῇ ἀπλότητι τῆς εἶνε θαῦμα καλαισθησίας δύο ἀνδρῶν, ὧν τὸ ἐν ὑπερκαίμενον συνδέεται πρὸς τὸ ἄλλο μὲ εὐρείαν κλίμακα καὶ περιβάλλεται ἀπὸ ἐνστούλους στοάς, παρέχουν μεγαλοπρεπὲς πλαίσιον εἰς τὴν ἐξέλιξιν τοῦ δράματος, δένδρα δὲ ὑψιζάρηνα μὲ τὸ φύλλωμα θροοῦν εἰς τὴν αὐραν, παρέχουν τὴν πλουσίαν τῶν διακόσμησιν καὶ ἐκτεινόμενα μέχρι τῆς πρὸ τῆς σκηνῆς πλατείας, σκέπουν αὐτὴν ἀπὸ τὸ θάλασσαν τοῦ ἡλίου ἐπ' αὐτῆς ὑπάρχουν τοποθετημένα μόνον ἐδώλια, οἱ δὲ πλείστοι τῶν θεατῶν κάθονται ἐπὶ μικρῶν ὑψομάτων ποὺ παχέια χλόη τὰ ἐπενδύει.

Εἰς τὸ χωρίον καὶ συγχρόνως μεγαλοπρεπὲς αὐτὸ περιβάλλον ἐδόθη τὸ πρῶτον ἡ Σεμίραμις τοῦ Peladan ἡ μυθικὴ στρατηλάτις καὶ ἐρωμένη ἀνέζησε μὲ ὅλην τὴν νεανικὴν τῆς ὀρμὴν καὶ τὴν ἀρχαϊκὴν σεμνότητα ὑπὸ τοὺς πλουσίους καὶ δυνατοὺς στίχους τοῦ ποιητοῦ, εἰς τοὺς ὁποίους ἴσως μόνον ἡδύνατό τις νὰ προσάψῃ ὀλίγην μονοτονίαν ἐν τῇ πλούτῳ καὶ τῇ μεγαλοπρεπείᾳ.

Τὴν ἐπομένην Κυριακὴν θὰ ἐδίδετο εἰς τὸ αὐτὸ θέατρον ἡ δουλεία τοῦ Ἡρακλέους ὑπὸ Grandmougin, ἀλλὰ ἄλλαι μὲν βουλαὶ ἀνθρώπων ἄλλα δὲ θεὸς κελεύει· ῥαγδαία βροχὴ κατέπνιξε κάθε πρόθεσιν ὑπαίθριας παραστάσεως ὅπου ἀπεδείχθη ὅτι κάθε κακὸν ἔχει καὶ τὰ καλά του καὶ ὅτι αἱ κλειστοὶ αἰθούσαι τῶν σημερινῶν θεάτρων δὲν εἶνε ἀξίαι καὶ τήσε μομφῆς.

Τὴν προΐαν ὁμως τῆς αὐτῆς ἡμέρας ὁ οὐρανὸς ἠνέκονε ὅχι μὲ πολλὴν φαιδρότητα ἀλλὰ μὲ τὸ μελαγχολικὸν θέλγητρον ἡσυχου φθινοπωρινῆς πρωίας ἄλλο θέαμα, τὸ ὁποῖον ἐνθουσίασε τὰ πικρὰ σμήνη τῶν Παρισίων ποὺ προσέτρεξαν καὶ παρατάχθησαν καθ' ὅλον τὸ μήκος τῶν ὁχθῶν καὶ ἐπάνω εἰς τὰς γεφύρας τοῦ Σηκουάνα ἀπειρον πλῆθος ἀνθρώπων πάσης ἡλικίας, γένους καὶ τάξεως, ἀπὸ τοῦ χονδροειδοῦς ἐργάτου ἕως τὸν λεπτοφυῆ κοιμηθῆσαν, ἀπὸ τὴν ἁπλὴν καὶ κοιμῆν ἐργατίδα ὡς τὴν πλουσιογενεμένην ἀσπὴν ἥσαν ἐκεῖ συνωστισμένοι ἀπὸ ἐνωρὶς μὲ φυσιογνωμίας τεταμέναι καὶ ἐπερίμεναν τὴν διάβασιν τῶν κολυμβητῶν οἱ ὁποῖοι θὰ μετεῖχον τοῦ ἀγῶνος τοῦ προκηρυχθέντος ὑπὸ τῆς ἀθλητικῆς ἐφημερίδος Αὐτο καὶ ὁ ὁποῖος συνίστατο εἰς τὸν διάπλουτον ὅλου τοῦ διὰ τῆς πόλεως τῶν Παρισίων τμήματος τοῦ ποταμοῦ, ὅπερ ἀριθμεῖ 12 μιλίων μήκος τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ κοινῶ ἀνεροῦπιζεν ἡ συμμετοχὴ τῶν ἀρίστων Ἀγγλων κολυμβητῶν ταχύτητος, ὡς καὶ τῶν ἐπιχειρησάντων τὸν διάπλουτον τῆς Μάγχης διασημῶν Burgers καὶ Holbein, προσετίθετο δὲ καὶ τὸ θέλγητρον τοῦ θεάματος ἀβραῦς ὅσον καὶ ἀπρομήτου ἀθλητρίας τῆς Αὐστραλίδος Miss Kellerman. Περὶ τὰ μέσα τοῦ

δρόμου ὁ Ἄγγλος Billington προηγεῖτο κατὰ πλοῦν περὶπου μίαις ὥρας τῶν ἄλλων συναγωνιστῶν του, πλέων μὲ καταπληκτικὴν ταχύτητα μὲ εἶδος κολυμβήματος ἐν χορῇ εἰς τοὺς Ἰνδοὺς τῆς Ἀμερικῆς καλουμένου trudgeon stroke οἱ βραχιόνες του ἐκινούντο περιστροφικῶς ὡς ἂν ἐλίσσιν ἀεροπλοίου, ἡ δὲ κεφαλὴ του ἦτο σχεδὸν διαρκῶς ὑπὸ τὸ ὕδωρ· ἀλλ' ἡ ὑπερβολικὴ προσπάθεια ἦν κατέβαλλε, ὑπῆρξεν αἰτία τῆς ἀποτυχίας του διότι περὶ τὸ 7ον χιλιόμετρον αἱ δυνάμεις του ἐξηντλήθησαν καὶ ἠναγκάσθη νὰ ἀποσυρῇ, οὕτως ὥστε πρῶτος ἔφθασεν εἰς τὸ τέρμα ὁ Γάλλος Paulus, γνωστὸς ἔμπορος τῶν Παρισίων, μὲ τὸ κανονικὸν καὶ ἡρεμὸν κολύμβημα του, χωρὶς νὰ παρουσιάσῃ ἴχνος κόπωσης, διανύσας τὸ ὅλον διάστημα εἰς 3 ὥρ 29'. Κατόπιν αὐτοῦ εἰς διάστημα ὥρας περίπου ἐφθασαν οἱ λοιποὶ τρεῖς κολυμβηταὶ οἱ μόνον ποὺ ἀντέσχον ἕως τὸ τέλος, ὅλοι Ἀγγλοὶ ἐν οἷς καὶ ἡ δεσποινὴ Kellerman. Ὁ ἐνθουσιασμός τοῦ πλῆθους εἰς τὸν ὁποῖον ἐμυγνέτο καὶ πατριωτικὴ ὑπερηφάνεια ἦτο ἀπεριγραπτῶς, τόσῳ μᾶλλον ἀκράτητος ὅπου ἡ νίκη ἐθεωρεῖτο ἡσφαλισμένη εἰς τοὺς Ἀγγλους. Ἀλλ' οὐχὶ ὀλιγότερον θερμῶς ἐγένετο δεκτὴ καὶ ἡ θελκτικὴ διαγωνίστρια ἥτις κοιμῆ καὶ νόστιμη κρύπτει ὑπὸ τὸ εὐχάρι γυναικεῖον παράστημα θάρρος καὶ μύθους ἐντελῶς ἀνδρικούς.

Ἡ ἐπιτυχία τῶν ἀγώνων ὑπερβάσα πάσαν προσδοκίαν παρέχει εἰς τοὺς διοργανωτὰς τὴν ἐλπίδα ὅτι θὰ δοθῇ δι' αὐτῶν νὰ ὠθησῇ εἰς τὴν πόσον ὑγιεινὴν καὶ διαπλαστικὴν τοῦ σώματος ἀσκήσιν τοῦ κολυμβήματος, παραμειληθεῖσαν μέχρι τοῦδε ἐν Γαλλίᾳ οὕτως ὥστε ὅλοι νὰ τὴν θεωροῦν ὡς ἀπαραίτητον στοιχεῖον τῆς σωματικῆς παιδείσεως.

Αὐτὸ θὰ ἡχῇ μεθὰ καὶ διὰ τὸν τόπον μας ὅπου ἡ θάλασσα ζωογόνος ἀνοίγει τοὺς σκαπερίονους κόλπους τῆς, διὰ νὰ βυθίζωμεθα εἰς αὐτοὺς καὶ ἐνδυναμιζώμεθα τὰ σώματά μας ἐξησθενημένα ἀπὸ τὴν φθείρουσαν ζωὴν τῶν πόλεων.

IQN

ΛΟΓΟΙ ΚΑΙ ΑΝΤΙΛΟΓΟΙ

ΜΙΑ ΚΛΟΠΗ

— Αναμνήσεις —

Ὁ Ἐτέρι Πασσὰς ἐκαλύφθη ὑπὸ τὴν γῆν καὶ ὑπὸ τὴν λήθην τοῦ ἑλληνικοῦ τύπου, ὁ ὁποῖος ἀπασχολημένος μὲ τὸν Μπουλντιώζ, ἐλησμόνησε τὸν ἀτυχῆ στρατάρχη. Ὁ ἀνθρώπος ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος τόσον μᾶς ἀπασχόλησε κατὰ τὸ ἔτος 189... (ἐνεκα βαθείας ἐθνικῆς συνασθήσεως ἔχομεν λησμονήσει τὸ τέταρτον ψηφίον τῆς χρονολογίας, ὁ δὲ εὐρὺν παρακαλεῖται νὰ τὸ φέρῃ) δὲν ἡξιώθη σχεδὸν οὔτε ἑνὸς κοινωνικοῦ ἐφημερίδος, δώρου τοῦ ὁποῖου γενοῦνται ὅλοι οἱ Ἕλληνες, μόλις ἐξέλθουν ἐκ τῆς μητρικῆς κοιλίας. Ἰσως ἦτο ἀξίος καλλιτέρας περιποιήσεως ἀπὸ τῶν ἑλληνικῶν ἐφημερίδας, αἱ ὁποῖαι δὲν δύναται νὰ εἰπῇ κανεὶς ὅτι ματαίως ἔκαμαν τὸν πόλεμον, διότι κατὰ τὸν πόλεμον ὑψώθη ἡ κυκλοφορία τῶν Ἀλλὰ περὶ τούτων ἂς ἀσχοληθῇ ὁ ἱστορικός. Τώρα πρόκειται ἀπλῶς περὶ ἑνὸς ἀνεκδότου, τοῦ ὁποῖου δὲν εἴχε ποτὲ οὔτε νὰ διηγηθῇ εἰς τὸ καφενεῖον, μετὰ τὸ μεσονύκτιον. Καὶ ὁ θάνατος τοῦ στρατάρχη μὲ τὸ ἀνακαλεῖ εἰς τὴν μνήμην... μολοντὶ ζῇ ὁ ἀνθρώπος, καθὼς ἀπέδειξεν ἡ κατόπιν.

Ἡ ἡμέρα τῆς 3ης Ἀπριλίου τοῦ 1897 ἔτυχε νὰ μὲ εὖρον συνεργάτην ἐφημερίδος, ἑνα ἐξ ἐκείνων ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἐβροθῆν ἡ δυστυχὴς ἐκείνη ἐποχὴ. Διότι ἀγαλῶγος πρὸς τὰ ἄλλα, ἔγινε τότε καὶ κλήσις τῶν δημοσιογραφικῶν ἡλικιών, καὶ δὲν ἐνθυμούμαι ἀνθρω-

πον μὴ δημοσιογραφοῦντα. Γέροι, παλῖμπαίδες καὶ παιδία εἶχον δρᾶσαι ἀπὸ μίαν πέννα, ὑπὸ τοὺς νυγμούς τῆς ὁποίας τὸ ἔθνος ὠθεῖτο πρὸς τὸν πόλεμον, ἐντροπόμενον νὰ σταματήσῃ ἀπέναντι τῶσων σοβαρῶν καλῶν. Ἦτο λαμπρὰ ἐποχὴ. Οὐδεὶς δὲ ᾔσθάνετο ἐλέγχους συνειδήσεως, ἐκτὸς τοῦ Γουτεμβέργιου, ὁ ὁποῖος ἐφεύρε τὴν τυπογραφίαν.

Εἰς τὴν ὁδὸν Πραξιτέλους ὑπῆρχε τὸ ἀειμνηστον τυπογραφεῖον τοῦ Τρίμη, εἰς τὸ ὁποῖον ἐτυπώνοντο δύο ἐφημερίδες. Τὸ «Σκρίπ», ἀνεξάρτητον, καὶ ἡ «Πρωΐα», ἡμερησίον ὄργανον τοῦ Προϋπολογισμοῦ Ἀθηνῶν. Τὸ «Σκρίπ» ἦτο φιλοπόλεμον. Ἡ «Πρωΐα» βεβαίως ὄχι. Ἐν τούτοις αἱ δύο ἀντιθέσεις ἐτυπώνοντο εἰς τὸ αὐτὸ πιεστήριον, τὸ ὁποῖον ἐτρίψε διὰ τὰ παράδοξα ταῦτα. Ἦτο τὸ ἱστορικὸν πιεστήριον τοῦ Τρίμη, ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ὁ Κουσουλάκος εἶχε παραβάλλει μὲ τὸ ἑλληνικὸν κράτος, διὰ τὸν λόγον ὅτι γαλασμένον ἡδύνατο νὰ λειτουργῇ, ἀλλὰ μόλις τοῦ διώρθωνες μίαν βίδα, ἔπαυε νὰ κινῆται.

Τὴν νύκτα τῆς 5 Ἀπριλίου ἦλθεν εἰδήσις ὅτι αἱ συμπλοκαὶ ποῦ ἤρχισαν αἰφνιδίως εἰς τὴν Ἀνω Ἀνάληψιν τοῦ Νεζερὸ ἔξακολουθοῦν. Τὸ πρᾶγμα ἦτο σοβαρὸν διότι τὸ δνεῖρον τῶν φιλοπολέμων ἐξεπληροῦτο. Ἐξάπλωσις τοῦ πυρὸς θὰ ἔφερε βεβαίαν διακοπὴν σχέσεων καὶ κήρυξιν τοῦ πολυπόθητου πολέμου.

— Λοιπὸν τὸ πῦρ ἐξακολουθεῖ. Εἶπεν ἑνας εἰς τὸ καφενεῖον τοῦ Ζαχαράτου.

Τὰ πρόσωπα ἐφαιδρύνθησαν, τὸ δόμνο ἐσταμάτησε, οἱ καφέδες ἐρουφήχθησαν ἀνευστί, μέχρι πυθμένου, καὶ οἱ ξύλινοι ἴπποι εἰς τὸ σάκι τὸ ὁποῖον ἐπαιζαν οἱ θαμνῆνες, ὠρθωσαν τοὺς καμπύλους λαιμούς των. Κατέφθασαν δύο τρεῖς ἀκόμη καλῶς πληροφορημένοι. Τότε διεδόθησαν αἱ πρῶται εἰδήσεις καὶ αἱ πρῶται συγχύσεις. Κάποιος μᾶς ἔλεγε ὅτι ὁ τάδε λογίας ἀπῆ γαγε τέσσαρα τουρκικὰ κανόνια. Ἀπὸ τότε ἐγράφετο ἡ ἱστορία. Αἱ εἰδήσεις ἤρχοντο ἀνακατωμένα, ἀλλὰ γεμᾶται πῦρ, τὸ πρῶτον παρθένον πῦρ Ὁρμησαν εἰς τὸ καφενεῖον, τὸ ἀνεστάσαν, ἐχύθησαν εἰς τοὺς δρόμους, ἐπερύνισαν εἰς τὰ τυπογραφεῖα... Ἐκεῖ εὐρέθη εἰς τὰς 2 τῆς νυκτὸς γράφων μὲ ἑνα τρέμον μολύβι τὸν τίτλον. «Ὁρα 2α πρωινή. Τὸ πῦρ ἐξαπλοῦται. Οἱ Τοῦρκοι ἀποθνήσκουσι».

Μόνον ἡ «Πρωΐα» χωρὶς νὰ ἀπασχολῆται μὲ τίποτε ἐξ αὐτῶν, ἐστοιχειοθετεῖτο εἰς τὸ βάθος βραδέως, σοβαρῶς καὶ ἡμερησίως... Τὴν 3ην πρωινήν ἑνας κλητὴρ τοῦ προϋπολογισμοῦ ἐμῆλθεν εἰς τὸ τυπογραφεῖον καὶ ἐξήτησε τὸν ἀρχιεργάτην τῆς «Πρωίας». Τὸν ἐκάλεσεν εἰς μίαν σκοτεινὴν γωνίαν, τοῦ παρέδωσε μετ' εὐλαβείας ἑνα μικρὸν κομμάτι χαρτί, ἐπιθύρησαν κατὰ τι, καὶ ἐφυγε. Ὁ ἀρχιεργάτης τῆς «Πρωίας» ἐξηκολούθησε τὴν ἐργασίαν του, ὑποκρινόμενος τὸν ἀδιαφόρον, ἀλλὰ μέσα μυστήριον τὸν εἶχε σκεπάζει, καὶ κατέστη ἀδύνατον νὰ κρύψῃ ὅτι παίζονται τὴν στιγμὴν ἐκείνην αἱ τύχαι τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Τί ἦτον ἐκεῖνο τὸ χαρτί; Διεκόπησαν λοιπὸν αἱ σχέσεις; Ἐλύθησαν τὰ γόνάτα μας. Ἐνα μυστήριον ἐπλανάτο μέσα εἰς τὸ τυπογραφεῖον, ὡς νυκτερίδα. Ἦτο τρομερὰ στιγμὴ ἀγωνίας. Ἐπλησίασα τὸν ἀρχιεργάτην τοῦ «Σκρίπ» τὸν ὁποῖον ἐτρώγε ἡ ὑποψία.

— Τί σκέπτεσαι;

— Ὅτι σκέπτεσθε καὶ σεῖς.

— Νὰ κλέψωμεν τὴν εἰδήσιν; * Ἐμπρός. Ἀλλὰ πῶς νὰ γίνῃ ἡ κλοπὴ; Βία δὲν ἦτο δυνατὴ. Ἀπᾶτη καμμία. Καὶ ὁμως ἦτο εἰδήσις, ἦτο πιθανὸς ἡ ἀγγελία τοῦ πολέμου... Μία κορυφαία καὶ μοναδικὴ στιγμὴ εἰς ὁλόκληρον αἰῶνα. Ὁ ἅγιος κλοπὴ! Ἐπεκαλέσθημεν μὲ τὸν ἀρχιεργάτην ὅλα τὰ πνεύματα τῶν διασημῶν λοιοδωτῶν τοῦ παρελθόντος καὶ τοῦ

* Ἡ κλοπὴ εἰδήσεως εἰς τοιαύτας περιστάσεις εἶνε πράξις εἰς τὴν ὁποίαν ἂν δὲν προῆλθῃ ὁ δημοσιογράφος, πρέπει νὰ πάρῃ σχοινὶ καὶ νὰ κρεμασθῇ.

μέλλοντος. Οὐδὲν ἔχρινε καλὸν νὰ ἐπιφοιτήσῃ. Ἐπε-
ράσαμεν ἀρχεὶς στιγμὰς κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον σω-
πηλοῖ, σκεπτόμενοι βαθέως, μηχανεύομενοι ὅλας τὰς
μεθόδους μέχρις ἐκείνης τοῦ παπᾶ. Μετὰ δέκα λε-
πτὰ σιωπῆς καὶ σκέψεως ὁ ἀρχιεργάτης μου λέγει:

— Τὴν ἐκλέψαμε.

— Πῶς;

Τὸ πῶς ἐκλάπη ἡ εἰδῆσις εἶνε ἓνα ἐκ τῶν θαυμά-
των τῆς τυπογραφίας, καὶ μόνον ἄνθρωπος εἰσελθὼν
κάποτε εἰς τυπογραφεῖον ἡμπορεῖ νὰ ἐννοήσῃ τὸ με-
γαλεῖον τοιαύτης κλοπῆς. Ἐνῶ εἰς τὸ βάθος, δηλαδὴ
εἰς δεκαπέντε βημάτων ἀπόστασιν, ὁ ἐργάτης τῆς
«Πρωίας» ἐστοιχειοῦται μετὰ φόβου Θεοῦ τὸ πολυ-
τιμον χειρόγραφον, ὁ ἀρχιεργάτης τοῦ «Σκρίπ» παρη-
κολούθει ἀπὸ μακρὰν τὰς κινήσεις τῆς χειρὸς του.
Εἶνε καὶ ἀπίστευτον, ἀλλὰ ἔγινε Ἀπὸ τὰς κινήσεις
τῆς χειρὸς ἡ ὁποία κατηυθύνετο εἰς ὠρισμένα σημεῖα
τοῦ στοιχειοθετηρίου, ὁ ἀρχιεργάτης τοῦ «Σκρίπ»
κατώρθωσε, στοιχεῖον πρὸς στοιχεῖον, ἀργὰ καὶ μὲ
ὑπομονήν, νὰ ἐννοήσῃ τὴν εἰδήσιν, νὰ τὴν διαβάσῃ,
ἡμπορεῖ νὰ εἰπῇ κανεῖς, εἰς μιμνήσκην. Ἡ εἰδῆσις ἐκλάπη
πανηγυρικῶς, χωρὶς ἡ «Πρωία» νὰ ὑποπτευθῇ ὅτι ἓνα
τρομερὸν βλέμμα τὴν ἀπάγει διὰ τοῦ ἀέρος εἰς ἄλλην
ἐφημερίδα. Τὸ ἀντιγραφέν μετὰ τὴν μαντικὴν αὐτὴν
χειρόγραφον τῆς «Πρωίας» εἶχεν ὡς ἑξῆς:

«*Αἰσθάνομαι ὅτι ἡ Πύλη ἔδωκε νὰ σχετικὰ διαβα-
τήρια εἰς τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει προσβεβηέντα μας κ.
Μαυροκορδάτον καὶ τῷ ἐκοινοποιῇς τὴν διακοπὴν τῶν
σχέσεων*».

Δὲν χρειάζεται βέβαια ἰδιαίτερα σημειώσεις διὰ νὰ
πληροφορηθῇτε ὅτι τὸ χειρόγραφον ἦτο τοῦ ἀειμνή-
στου Δηλιγιάννη, ἀφοῦ τὸ φανερόνουν καὶ μόναι τῶν
αἱ ἀπλὰ αὐταὶ γραμμαῖς, κλεινοῦσαι ὅλην τὴν ἐπιμέ-
λειαν, τὴν προσοχὴν, τὴν περιστολὴν τοῦ ὕφους τῶν
ἀνακοινώσεων τοῦ τότε πρωθυπουργοῦ.

Εἶχε ξημερώσει ἡ 6 Ἀπριλίου Αἱ Ἀθῆναι πρωῒναι,
λευκαὶ, κοιμώμεναι ἀκόμη, ἔπλεον εἰς ἀσπρότητα καὶ
εἰς ἄνοιαν τοῦ ὥραίου — τότε — μηνύματος. Μερικ-
οὶ ἐργάται μετὰ τὸν πρωῒνον τῶν βῆχα, ἐβάδιζαν μετὰ
βῆμα ταχὺ. Ἀπὸ μακρὰν, ἀπὸ κάποιον στρατώνα, ἤκου-
σεν ἡ διάνοια, ὅλη ἀγαλλίασις καὶ ἀναστάσις προ-
φρητικῇ. Ὁ ἀνασασμὸς τῆς αὐγῆς ἦτον ὅλος ἀρωμα
Ἀπριλίου. Ἐπειτα φύλλα ἀναρίθμητα, ὡς ὀρνέων
πτερά, ἐκάλυπταν τὴν πόλιν.

— Εφημερίδες καὶ ἡ κήρυξις τοῦ πολέμου.

Εἶδε νὰ μὴν εἶχε ξημερώσει. Τίποτε ἄλλο δὲν ἐν-
θυμούμαι ἀπὸ τὴν μικρὰν αὐτὴν ἱστορίαν, παρὰ μόνον
τὴν σύστασιν ἐνὸς δημοσιογράφου πρὸς ἓνα ἐκ τῶν
δύο κλεπτῶν, μετὰ τὴν ἥτταν:

— Φρόντισε νὰ κλέβῃς εἰδήσεις καλλιτέρας ἀπὸ
αὐτήν...

ΧΑΡΗΣ ΗΜΕΡΙΝΟΣ

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΕΧΝΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ

ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ

ΕΝΑΣ νέος ἔστειλεν εἰς τὰ «Παναθήναια» μίαν δέ-
σμην ποιητικῶν ἀνθῶν. Ἄν ἡ δέσμη αὕτη ἀπε-
τελεῖτο μόνον ἀπὸ γνήσια ἄνθη, ἀπὸ γιούλια ἢ γιασεμ-
ιά, σὰς βεβαίως ὅτι θὰ ἦσαν πλεῖστον εὐχαριστι-
μένος. Θὰ ἦσαν τότε μόνον ἄνθη, καὶ ὀφείλω νὰ σὰς
ὁμολογήσω ὅτι αἰσθάνομαι ἀληθινὴν ἡδονὴν νὰ βυ-
θίζω τὸ βλέμμα μου ἐπάνω εἰς τὰ θελκτικὰ πέταλα
τῶν Ἐπειτα ὁλόγυρα τῆς δέσμης αὐτῆς θὰ ἦσαν καὶ
πράσινα φύλλα. Καὶ ἡ ἀνθοδέσμη ἀναμφιβόλως θὰ
ἦτο μαγευτικὴ.

Διὰ τὴν ποιητικὴν ἀνθοδέσμην ὅμως τοῦ νέου ποιη-
τοῦ δυστυχῶς δὲν συμβαίνει τὸ ἴδιον. Εἶνε τριγυρι-

σμένη ἀπὸ ἀγκάθια καὶ μάλιστα πολὺ δυσάρεστα, ποῦ
ματώνουν τὰ δάκτυλα. Ἐκτὸς τούτου τὰ πλεῖστον
ἀπὸ τὰ ποιητικὰ τοῦ ἄνθη δὲν ἔχουν καὶ τὸ ἀρωμα
ἐκεῖνο διὰ νὰ τὰ προσφέρῃ κανεῖς εἰς τρίτους. ἔχουν
ἴσως τρυφερότητα ὅπως καὶ νέον λουλούδι, ἀλλὰ
τοὺς ἔλειψε καὶ ἡ φροντίς τοῦ κηπουροῦ. Ἐν τούτοις
ἀπὸ μερικά γιασεμιά δὲν λείπει κάποιος χυμὸς.

Δειλά, δειλά μετὰ τὸ βασίλειον

Σὲ ὁλοπράσινο σῆμα, κατὰ πρῶτον,

Παρθενικὰ καὶ ὥρα καὶ ἥρεμα

Τὰ γιασεμιά ἀνοίγουνε σὰν ἄστρα.

Νεράϊδα κάτασπρα ντυμένη

Στὸ περιβόλι μέσα μπαίνει,

Τὰ ξεριζώνει ἓνα ἓνα

Τὰ λούλουδα τὰ ζηλεμένα

Βεβαίως οἱ ἀνωτέρω στίχοι δὲν εἶνε τέλειοι ἄλλ',
ἢ εἰκὼν εἶναι τὸσον ὥραία. Ὑπάρχει ὅμως ἐλπίς, ὁ
ποιητὴς ὅστις ὀνομάζεται Φερρὸς νὰ κάμῃ φτερά
πρὸς τὴν τέχνην. Καὶ πιστεύω νὰ τὸ κατορθώσῃ ἂν
μάθῃ νὰ μὴ βιάζεται.

Π. Ζ.

ΑΠΕΘΑΝΕ ὁ Γάλλος ποιητὴς καὶ ἀκαδημαϊκὸς
Ζοζέ-Μαρία Ἑρεντιά. Ὁ Ἑρεντιά ἦλθεν ὀκτὼ
ἐτῶν εἰς τὸ Παρίσι. Δεκαεπτὰ ἐτῶν ἐπέστρεψε εἰς
τὴν Κούβαν καὶ μετὰ ἐν ἔτος ἐπανήλθε εἰς τὴν γαλ-
λικὴν πρωτεύουσιν ὅπου ἐσπούδασε νομικὰ καὶ ἐγ-
κατεστάθη ὁριστικῶς. Τὰ συννέτα τοῦ ἀίεμπτου ἐκτε-
λέσεως, ἐξέδωκε εἰς ἓνα τόμον *Τρόπαια* ὁ ὁποῖος κα-
τέχει ἰδιαίτερους θέσεις εἰς τὴν σύγχρονον γαλλικὴν
ποίησιν. Ἐδωκε εἰς τὸ συννέτο νέαν δύναμιν, νέαν
ἐκτασιν, νέαν ζωὴν. Ὁ Ἑρεντιά ἰδιαίτερος ἐμελέτησε
καὶ ἠγάπησε τοὺς Ἑλληνας συγγραφεῖς καὶ ἡ ἐλ-
ληνικὴ φιλολογία εἶνε πηγὴ ἐμπνεύσεως εἰς τὸν Γάλ-
λον ποιητὴν. Ἀπέθανε ἑξήντα τριῶν ἐτῶν, γεμάτος
ἀπὸ δόξαν. Ἡ καλωσύνη ποῦ τὸν ἐξαγαττήριζε ξε-
προβάλλει ἀπὸ τὰ ποιήματά του, ἀλλὰ πρὸ πάντων ἀπὸ
τὸν πρόλογον ποῦ προτάσσει εἰς τὰ *Τρόπαια* του
καὶ τὸν ὁποῖον ἀφιερῶναι εἰς τὸν ἐνδοξον φίλον του
Λεόντ Ντελίλ. Τὸν πρόλογον αὐτὸν τὸν μεταφέρωμεν
ὁλόκληρον ἐνταῦθα διότι εἶνε ἀπὸ τὰς ὀλίγας γραμ-
μὰς ποῦ χαρακτηρίζουν τὸ μεγαλεῖον τῆς ψυχῆς του.

Εἰς σὰς ὤφειλον, ἀγαπητὲ καὶ ἐνδοξε φίλε, ν'
ἀφιερώσω αὐτὰ τὰ *Τρόπαια* ἐάν ὁ σεβασμὸς πρὸς
μνήμην ἱερὰν καὶ ἥτις, τὸ γνωρίζω, καὶ εἰς σὰς ἀκόμη
εἶνε ἐπίσης ἀγαπητὴ, δὲν μοῦ ἀπηγόρευε νὰ χαράξω
τὸ ἐνδοξον ὄνομα σὰς ἐπὶ τοῦ βιβλίου τούτου.

Ἐνα πρὸς ἓνα τὰ εἶδατε γεννώμενα τὰ ποιήματα
ταῦτα τὰ ὁποῖα εἶνε ὅπως οἱ κρύφοι ποῦ μᾶς συνδέουν
μετὰ τὴν μακρυνὴν ἐκείνην ἐποχὴν ὅπου ἐδιδάσκατε εἰς
τοὺς νέους ποιητὰς, μαζί με τοὺς κανόνες καὶ τὰ λεπτό-
τητα μυστικὰ τῆς τέχνης μας, τὴν ἀγάπην τῆς ἀγνῆς
ποιήσεως καὶ τῆς γαλλικῆς γλώσσης. Πλεῖστον
παντὸς ἄλλου σὰς εἶμαι εὐγνώμων. Μ' ἐθεωρήσατε
ἄξιον τῆς φιλίας σας καὶ ἡδυνήθη κατὰ τὸ μακρὸν
διάστημα ταύτης νὰ ἐννοήσω βαθύτερον τῶν συμβου-
λῶν σας τὸ ἐξαιρετικὸν μετὰ ὅλην τὴν ὥραισιαν τοῦ
παραδείγματος σας. Ὡς ἐκ τούτου ὁ τίτλος μου ὁ
πλέον ἀσφαλὴς πρὸς τὴν δόξαν θὰ εἶνε ὅτι ὑπῆρξα ὁ
ἀγαπημένος σας μαθητής.

Διὰ νὰ σὰς εὐχαριστήσω συλλέγω τοὺς ἐδῶ κ' ἐκεῖ
σορπλισμένους στίχους μου. Μ' ἐβεβαίωσατε ὅτι αὐτοὶ
ὁ τόμος μολονότι ἐν μέρει ἑλλειπτής, θὰ διετήρει τοῦ-
λάχιστον εἰς τὰ βλέμματα τοῦ ἐπικεικὸς ἀναγνώστου
κάτι τι ἀπὸ τὴν εὐγενὴ τᾶξιν ποῦ ὠνειροπόλουν. Ὅπως

ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΑ

Περιοδικά:

Εἰς τὸν «*Ιατρικὸν Μηνύτορα*» γράφει ὁ κ. Σ.
Α. Ρόγκος περὶ τῆς νέας διαίτης τοῦ Ἀμερικανοῦ κα-
θηγητοῦ Φλέτσερ, δηλ. τῆς ἐλαττώσεως τῆς καθημε-
ρινῆς τροφῆς καὶ τῆς καλῆς μασσῆσεως αὐτῆς. Ἐγει-
ναν πειράματα εἰς τὴν εἰδικὴν κλινικὴν τοῦ καθηγητοῦ
Sittenden τοῦ Πανεπιστημίου Sefield, ὅπου ἐξ ὑπὸ
νὰς ἐτράφησαν κατὰ τὴν μέθοδον τοῦ Φλέτσερ 27
ἄτομα. Τὰ συμπεράσματα τῶν πειραμάτων τούτων εἶνε
ὅτι «ὁ ἄνθρωπος δύναται καλλίστα νὰ τραφῇ μετὰ τὸ
τρίτον, ἢ τὸ ἕμισυ τῆς μέχρι τοῦδε καταναλισκομένης
τροφῆς. ἐάν μασσῇ καλῶς τὴν τροφήν του, ὥστε ἡ
σιέλωσις νὰ γίνεται τελεία. Ἡ σωματικὴ ῥώμη καὶ
ὕψος τοῦ οὔτω τρεφόμενου ἀνθρώπου γίνεται μεγα-
λειτέρα καὶ ἡ ἀντοχὴ εἰς τὰς ἀσθενείας ἀκαταγνώστως».

Τρώγοντες ὀλιγώτερον καὶ μασσῶντες τελείως τὴν
τροφήν, πίνοντες δὲ κατὰ μικρὰς δόσεις, οἱ ὑποβλη-
θέντες εἰς πειραματισμὸν ἐγένοντο δυνατώτεροι. Τὰ
ἀποτελέσματα τῆς νέας διαίτης ἐπεβεβαίωσεν ὁ καθη-
γητὴς Σίτεντεν μετὰ ἐπὶ ἑξήκοντα πειράματά του ἐπὶ
ἀθλητοῦ τινός, ὅστις κατὰ τὴν παλαιὰν ἀγγλικὴν θεω-
ρίαν ἔτρωγε πολὺ διὰ νὰ διατηρῇ τὰς μυϊκὰς του δύ-
νάμεις παρατηρήθη δ' εἰς αὐτὸν τὸ ἑξῆς: Ὅταν εἰσ-
ῆλθεν εἰς τὴν κλινικὴν, ἡ μυϊκὴ του δύναμις ἰσοδυνα-
μεῖ μετὰ 4.500 μονάδας. Μετὰ τὴν διαίταν τοῦ Φλέτσερ
ἡ δύναμις του ἠῤῥῆσεν εἰς 8.000 μονάδας. Ἐν γενι-
καίς γραμμαῖς ἡ νέα διαίτα, ἡ ὁποία θὰ ἐπιφέρει με-
ταβολὴν εἰς τὴν οἰκονομίαν τοῦ βίου καὶ θὰ ἀπλο-
ποιήσῃ τὸ πρόβλημα τῆς υπάρξεως τοῦ ἀνθρώπου,
συνίσταται α'. εἰς τὸ νὰ ἐκλέγῃ τις τὴν τροφήν κατὰ
τὴν ὁρεξίν του καὶ νὰ τρώγῃ τὴν ὥραν καθ' ἣν αἰσθάν-
νεται πείναν· β'. νὰ μασσῇ τελείως τὴν τροφήν οὕτως,
ὥστε νὰ γίνεται τελείως ἡ σιέλωσις· γ'. νὰ πίνῃ ὀλί-
γον κατ' ὀλίγον τὰ ποτὰ καὶ δ'. νὰ ἐλαττώσῃ τὴν τρο-
φήν ὀλίγον κατ' ὀλίγον μέχρι τοῦ ἐνός τρίτου τῆς τρο-
φῆς ἣν ἔτρωγε μέχρι τοῦδε. Τοιοῦτοτρόπως ὁ ὄργαν-
ισμὸς ἀπαλλάσσεται ἀπὸ δηλητηριώδεις ἀποσυνθέ-
σεις καὶ τοξίνας, αἱ ὁποῖαι παράγονται ἐκ τῶν ὑπερ-
βολικῶν τροφῶν, αἱ ὁποῖαι μὴ πεπτόμεναι ἀποσυν-
τίθενται.

Ἐφημερίδες:

Εἰς τὸ «*Νέον Ἀστυ*» τῆς 27 Σεπτεμβρίου ἐδημο-
σιεύθη μία συνομιλία τοῦ κ. Α. μετὰ τὸν κ. Κρομπάχερ.
Ἡ συνομιλία φυσικὰ εἶχε κύριον θέμα τὸ γλωσσικόν
μας ζήτημα. Ἰδοὺ τί εἶπεν ἐν συμπεράσματι ὁ κ.
Κρομπάχερ εἰς τὸν Ἕλληνα δημοσιογράφον:

«Ἐγὼ μετὰ τὴν ἀνακοινώσιν μου εἰς τὴν Ἀκαδημίαν
τοῦ Μονάχου, ἠθέλησα νὰ δώσω μίαν ἀκριβὴ ἀποφιν
ἐνὸς ἐνδιαφέροντος ἐπιστημονικοῦ προβλήματος εἰς
τοὺς ξένους ἐπιστήμονας. Ὁ ἀνταγωνισμὸς μεταξὺ κα-
θαρισμοῦ καὶ δημοτικισμοῦ ὑπάρχει εἰς ὅλας τὰς
γλώσσας. Οἱ Γάλλοι συγγραφεῖς τῆς τελευταίας πεντη-
κονταετίας εἰσεβίβασαν εἰς τὴν γαλλικὴν γλῶσσαν πλη-
θος λέξεων καὶ ἐκφράσεων λαϊκῶν, αἱ ὁποῖαι προσέ-
δωκαν εἰς τὸν γαλλικὸν λόγον νέαν ζωὴν. Ἀλλὰ τὸ
φαινόμενον τοῦ ἀνταγωνισμοῦ ποῦθεν δὲν ἀπαντᾷ
οὐκίωτερον, ἀπτότερον, αἰσθητότερον ἢ εἰς τὴν
Ἑλλάδα».

Ἰδοὺ τί ἠθέλησα νὰ δεῖξω ἐγὼ... Ἀν ἐρωτᾷτε τὴν
γλῶσσην μου, εἶνε ὅτι θ' ἀκολουθῇ τὸν δρόμον τῆς,
θὰ πλασθῇ ἀπὸ σὰς τοὺς ἰδίους καὶ θὰ καλλιεργηθῇ
ἀπὸ τοὺς συγγραφεῖς. Ἡμεῖς οἱ γραμματικοὶ δὲν
ἔχομεν τόπον εἰς τὸ ζήτημα. Τὸ ζήτημα θὰ τὸ λύσῃ
οἱ συγγραφεῖς ἢ συγγραφεῖδες σας, ἀδιάφορον. Ἐάν
ἔχετε τὴν δύναμιν, κάμετέ τους νὰ γράφουν μᾶλλον
πρὸς δημιουργίαν ἔργων παρὰ διὰ νὰ συζητοῦν περὶ
γλώσσης. Οἱ βοτανικοὶ ἔκαμαν ποτὲ λολοῦδια ἀγλά-

δια, ἡ σταφύλια; Ἀυτὰ τὰ κάμνει ἡ ἀγαθὴ φύσις καὶ ἡ ἀγαθὴ φύσις εἶναι εἰς τὰ γράμματα οἱ ποιηταὶ καὶ οἱ συγγραφεῖς.

«Λέξεις πολλὰ ἡμποροῦν νὰ εἰσέλθουν εἰς τὴν γλῶσσαν. Ἡ γλῶσσα θὰ τὰς δεχθῇ ὀριστικῶς ἢ ὄχι κατὰ τὸ πνεῦμα τῆς... Ἀλλὰ τὴν «ἀμαρτωσιαν» ποτὲ δὲν θὰ ἡμπορέσετε νὰ τὴν εἰπῆτε, προσέθηκε γελῶν ὁ κ. Κρουμπάχερ. Δὲν θὰ τὴν προφθάσετε ποτέ. Θὰ λέγετε «τραῖνον» ἴσως ἢ ἀλλοιῶς. Καὶ ἂς φωνάζουν, ὅτι εἶνε ξένη λέξις.

«Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἴσως πρέπει νὰ λείπῃ εἶναι ἡ ἀστυνομία τῆς γλώσσης... Δὲν σὰς χρειάζονται ἀστυφύλακες τῆς γλώσσης. Σὰς χρειάζονται συγγραφεῖς».

Ὁ κ. Περιζλὴς Χρ. Ἀποστολίδης γράφει εἰς τὸν «**Τύπον**» τοῦ Βόλου, περὶ τῶν εὐρημάτων τοῦ τάφου τοῦ Καπακλῆ, ὅτι ἡ μεταφορὰ τῶν εἰς τὸ Μουσεῖον τῶν Ἀθηνῶν δὲν συμβάλλει εἰς τὸν ἐπιδιωκόμενον ἐπιστημονικὸν σκοπὸν. Προτείνει τὴν ἴδρυσιν μουσείου ἐν Βόλῳ ὅπου ν' ἀποτεθῶν. Ἰδοὺ πῶς συνηγορεῖ ὑπὲρ τῆς ιδέας του:

«Μία ἐποχὴ τόσο ἀγνωστος, καὶ τόσο ὅλως προηγμένη εἰς τὸν πολιτισμὸν, ἔρχεται εἰς φῶς. Τὰ εὐρήματα αὐτῆς βεβαίως εἰσὶν ἐκεῖνα ἅπαντα μελετώμενα θὰ μᾶς ἀναπαραστήσωσιν ἐν συνόλῳ ἢ ἐν μέρει τὸ πῶς διήγον καὶ ἐβίου οἱ πανάρχαιοι ἐκεῖνοι κάτοικοι τῶν τόπων τούτων. Ἄν ὁ πολιτισμὸς τῶν ἡτο ἐπέσκαπτος ἢ αὐτόχθων, ἂν αἱ τέχναι τῶν ἐπίσης παρήχθησαν καὶ ἀνεπτύχθησαν ἐπιτοπῶς, ἢ ὅλα τὰ περιεργα αὐτὰ κομφοτεχνήματα εἰσῆγοντο ἔξωθεν. Ἀλλὰ πῶς αἱ μελέται αὐταὶ δύναται νὰ ἐπιχειρηθῶσιν ὅταν τὰ εὐρήματα μεταφερόμενα ἀλλοῦ ἀποσπῶνται τοῦ συνόλου αὐτῶν; διότι ὡς ἀπόσπασιν αὐτῶν κρίνω τὴν μεταφορὰν εἰς τὸ Μουσεῖον Ἀθηνῶν. Τὸ Μουσεῖον τοῦτο ἐπαθε πλέον ἀπὸ ὑπερτροφίαν ἀρχαιολογικῶν εὐρημάτων. Οἱ δὲ σοφοὶ ἐπισκέπται αὐτοῦ κατ'ἀνάγκην πάσχουσιν ἀπὸ εἰδος ἱλίου προ τοῦ ἐκεῖ συσσωρευθέντος παντοῦ ἀρχαιολογικοῦ πλοῦτος.

«Κατ' ἀνάγκην ὅθεν καὶ σήμερον καὶ αὔριον πολὺ περισσότερον ἐπιβάλλεται ὁ καταμερισμὸς. Ἄλλως, ἂν ἐξακολουθῇ ὁ νῦν συμφυρμὸς ἐν τῷ Μουσείῳ Ἀθηνῶν, οὐχὶ μετὰ πολὺ μακρὰν περίοδον, θὰ χρειᾶσθῃ ὅπως γίνονται νῦν ἐπιπροσθετοὶ μελέται, οὐχὶ πλέον περὶ τῆς ἐποχῆς τῶν εὐρημάτων, ἀλλὰ ποῦ καὶ πῶς ἀνεκαλύφθησαν καὶ ἀνευρέθησαν».

ΟΛΙΓΟΣΤΙΧΑ

Ἡ μεγάλη πυρκαϊὰ τῆς Ἀδριανουπόλεως ἀφῆκε χωρὶς στέγην ἑκατοντάδας ἑλληνικῶν οἰκογενειῶν. Τὸ μέγεθος τῆς καταστροφῆς ἂς ἀντηχήσῃ εἰς κάθε γωνίαν ὅπου ὑπάρχουν Ἕλληνες. Ἄς σπεύσῃ καθεὶς νὰ βοηθήσῃ τὸ ἔργον τῶν ἐπιτροπῶν πρὸς εἰσπραξίν ἐράνων. ἔργον κατ' ἐξοχὴν ἐθνικόν. Ἡ ἐπιτροπὴ τῆς πρωτεύουσας, ἡ ὁποία ἐργάζεται ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Μητροπολίτου Ἀθηνῶν, ἀπευθύνεται καὶ πρὸς πάντας οἱ ὁποῖοι θέλουν νὰ προσφέρουν αὐθορμήτως τὴν συνδρομὴν των, ὅπως ἀποστείλωσιν αὐτὴν πρὸς τὸν ταμίαν τῆς ἐπιτροπῆς κ. Κ. Τσάτσον, πρόεδρον τοῦ Ἐμπορικοῦ Συλλόγου Ἀθηνῶν. Διὰ τὰς συνδρομὰς δίδεται ἀποδείξις.

Ὁ «Ἴπλικός Ὀμίλος» προαναγγέλλει διὰ τὸν προσεχῆ Μάρτιον ἀγῶνας ἱππικούς.

ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΔΕΚΑΤΟΥ ΤΟΜΟΥ

Ἡ «Πατρις» τοῦ Βουκουρεστίου, τῆς ὁποίας ἡ σύνταξις ἀπηλάθῃ ἐκ Ρουμανίας, θὰ ἐκδίδεται πλέον εἰς τὴν Βιέννην. Εἰς τὴν νέαν σταδιοδρομίαν τῆς συνοδεύομεν τὴν ἀγαπητὴν συνάδελφον μὲ τὰς θερμότητας εὐχὰς.

Αἱ ἀνασκευαὶ τοῦ Καπακλῆ, ἐξακολουθοῦν ἀποδίδουσαι πολὺ τιμὰ εὐρήματα.

Ἡ Βιέννη θὰ ἐορτάσῃ τὸ προσεχές ἔτος τὴν 150ὴν ἐπετηρίδα τῆς γεννήσεως τοῦ Μότσαρτ μὲ μεγάλας ἐορτάς. Θὰ δοθῶν τὰ κυριώτερα μελοδράματα τοῦ Μότσαρτ, ὅπου θὰ συμμετάσχουν Γερμανοί, Ἴταλοι καὶ Γάλλοι καλλιτέχναι.

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

ΣΕΛΙΑΔΕΣ Δημ. Ι. Καλογεροπούλου, διηγήματα. Ἀθήναι 1905. Ἐκδόται Υἱοὶ Ἀνέστη Κωνσταντινίδου, σελ. 160ν, σελ. 125, δρ. 2.

Ὁ κ. Δημ. Ι. Καλογερόπουλος συνέλεξε εἰς ἓνα τόμον διάφορα ἄρθρα του κοινωνικά, εἰς τὰ ὁποῖα συχνά ἀνακατάνεται τὸ ὄνομα τῆς τέχνης, καὶ τὰ ἐξέδωκε. Εἰς τὸ τέλος τοῦ τόμου δημοσιεῖται καὶ διάφοροι σκέψεις του Ἀναδημοσιεύομεν μίαν τὴν ὁποίαν πέρνομεν κατὰ τύχην.

Διατὶ βρέχει: Ὁ Θεὸς δὲν εἶναι ἀμφιβολία ὅτι μετενόησε διότι ἔπλασε τὸν κόσμον. Καὶ κάθε φορὰ ποῦ τοῦ δίδεται ἀφορμὴ νὰ τὸ σκέπτεται, κλαίει. Καὶ... βρέχει.

ΤΟ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΕΘΝΙΚΟΝ ΜΟΥΣΕΙΟΝ φωτοτυπικὴ ἀντιγραφή τῶν ἐν αὐτῷ θησαυρῶν μετ' ἐπεξηγητικῶν κειμένων ὑπὸ Ι. Ν. Σβορώνου, τεύχος 3-4. Ἀθήναι 1905 ἐκδόται Μπέκ καὶ Μπάρετ, δρ. 22.

Η ΨΥΧΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ἀρχαῖον διήγημα ὑπὸ Φ. Δὲ Σμιῶνε Μπρούβερε — 1905 Νεάπολις τῆς Ἰταλίας, τυπογραφεῖον τοῦ Πανεπιστημίου.

ΤΕΧΝΗ ΚΑΙ ΦΡΕΝΟΠΛΗΘΙΑ ὑπὸ Πέτρου Ἀποστολίδου — Παύλου Νιρβάνα. — 1905 Ἀνατύπωσις ἐκ τῆς «Νευρολογικῆς καὶ Ψυχιατρικῆς Ἐπιθεωρήσεως» Σ. Βλαβιανοῦ τυπογραφεῖον τὸ Κράτος, Ἀθήναι δρ. φρ. 1. Οἱ συνδρομηταὶ τῶν «Παναθηναίων» οἱ ἀποστέλλοντες τὸ τμήμα 1 δρ. ἢ φρ. λαμβάνουν τὸ βιβλίον ἐλεύθερον ταχυδρομικῶν τελῶν.

ΤΑ ΠΡΟΝΟΜΙΑ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ, ΙΩΑΚΕΙΜ Ο Γ', ΚΑΙ Η ΔΙΑΘΗΚΗ ΤΟΥ ΧΡ. ΖΩΓΡΑΦΟΥ. Ἐν Ἀθήναις τύποις Π. Δ. Σακελλαρίου 1905.

Ο ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ ΦΩΚΑΣ ὑπὸ G. Schlumberger. Κατὰ μετάφρασιν Ι. Λαμπρίδου. Μέρος Αον, Τεύχος Γον, ἐν Ἀθήναις τύποις Π. Δ. Σακελλαρίου 1905 (Βιβλιοθήκη Μαρασλή).

ΑΝΕΚΔΟΤΑ ΘΕΟΔΩΡΟΥ Π. ΔΗΛΙΓΙΑΝΝΗ. — Πολιτικά - Διπλωματικά - Κοινωνικά. Τῇ Ἐπιμελείᾳ Γ. Α. Ἀσπρέα. Ἐν Ἀθήναις τύποις Π. Δ. Σακελλαρίου, 1905.

LA SCELTA DELLA MOGLIE commedia politica in un atto di Demetrio Paparigopulo, prima versione italiana con un cenno sulla vita e sulle opere dell'autore di F. de Simone Brouwer. — Napoli 1904 tipografia della R. Università.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΑΓΡΙΠΠΑ

Πολιτικὴ Ἐπιθεώρησις σ. 27, 57, 92, 119.
Θεόδωρος Π. Δηλιγιάννης, σ. 164.

Ε. ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΗ

Ἡ Μοῦσα, Πὰ πάντα, σ. 189.

Δ. ΑΝΑΣΤΑΣΟΠΟΥΛΟΥ ΤΟΥ ΑΘΗΝΑΙΟΥ

Ὁ Ρῶσος προσκυνητής, σ. 13.

Α. Μ. ΑΝΔΡΕΑΔΗ

Οἱ Μακεδονικοὶ πληθυσμοὶ καὶ ἡ θεωρία τῶν ἐθνικότητων, σ. 303.

ΓΑΒΡΙΗΛ Δ' ΑΝΝΟΥΝΤΣΙΟ

Ἡ ἀνεύρεσις τῶν μυκηναϊκῶν τάφων, σ. 144.

ΛΑΜΠΡΟΥ ΑΣΤΕΡΗ

Ποιήματα, σ. 137.

CH BAUDELAIRE

Σελήνης χαρίσματα, σ. 196.

ΝΙΚΟΥ Α ΒΕΗ

Ἀντώνιος Μηλιαράκης, σ. 59.
Επιστημονικὴ Ζωή, σ. 87.

ΣΠ. ΔΕ ΒΙΑΖΗ

Ὁ Μάντζαρος, σ. 129.
Φιλολογικὴ Ζωή, Ζάκυνθος, σ. 215.
Ἀπὸ τὸν βίον καὶ τὰ ἔργα τοῦ Σολωμοῦ, σ. 321.

ΘΕΜΙΣΤ. ΒΟΛΙΑΔΗ

Τὸ Πάσχα ἐν Κων/πόλει κατὰ τὸ 1772, σ. 23.

ΔΗΜ. Ν. ΒΟΥΤΥΡΑ

Τὸ Κούφιο Ἀένδρο, σ. 70.
Τὸ Παιδί τῆς Βουβῆς, σ. 289.

ΓΕΓΑΣΙΜΟΥ ΒΩΚΟΥ

Ἡ Κατοχή, σ. 326.

ΙΩ. Α. ΓΚΙΚΑ

Ὑπὸ τὸ φέγγος τῆς Πανσελήνου, σ. 102.

JEAN CSENGERI

Ἡ διδασκαλία τῆς ἀρχαιολογίας καὶ τῆς τέχνης εἰς τὰ σχολεῖα τῆς μέσης ἐκπαίδευσως, σ. 16.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ Ν. ΔΙΟΜΗΛΟΥΣ

Ὁ προϋπολογισμὸς τοῦ Κράτους, σ. 234.

Ν. ΕΠΙΣΚΟΠΟΠΟΥΛΟΥ

Φρὰ Ἀγγέλικος καὶ Μαζάταιος, σ. 148.

Κ. ΖΕΓΓΕΛΗ

Ἀρχαῖοι καὶ νέοι ἀλλημισταί, σ. 177, 239.

ΙΩ. ΖΕΡΒΟΥ

Εἰς ἓνα μικρὸν Σάτυρον τοῦ Βρετανικοῦ Μουσείου, σ. 190.

ΠΕΤΡΟΥ ΖΗΤΟΥΝΙΑΤΗ

Τὸ Οἰκονομικὸν Συστήμα, σ. 97.
Ἡ Γλάστρα μὲ τὸν βασιλικό, σ. 146.
Ρωμουνικαὶ ἐντυπώσεις, σ. 284.
Ζοῦξ - Μαρία - Ἐρεντιά, σ. 342.

ΧΑΡΗ ΗΜΕΡΙΝΟΥ

Λόγοι καὶ ἀντίλογοι, σ. 285, 317, 345.

ΙΩΝΟΣ

Ἐπιστολαὶ ἐκ Παρισίων, σ. 55, 91, 216, 343.

Δ. Κ.

Ὁ Κάϊζερ, σ. 18.

Δ ΓΡ. ΚΑΜΠΟΥΡΟΓΛΟΥ

Ἐπιστολὴ τοῦ βασιλέως Ἀνδρονίκου τοῦ Παλαιολόγου.

ΤΑΝΟΥ ΚΕΛΑΜ

Ἐλα στὰ ξένα. Σκιά. Βράδυ, σ. 232.

ΚΗΦΙΣΣΟΥ

Οἱ ἔρωτες τοῦ Ἰωάννου Ρουσώ, σ. 123.
Ἡ ζωὴ καὶ οἱ ἔρωτες τῆς Ἰουλιέττας Ρεκαμιέ, σ. 209.

Α. Π. ΚΟΥΡΤΙΑΔΗ

Ἡ Μηλιά τοῦ Βιζυνηοῦ, σ. 42.
Φρεϊδριχ Σχίλλερ, σ. 65, 112.

Ι. ΛΕΜΑΝΣΚΥ

Μῦθοι, σ. 233.

MARIUS-ARY-LEBLOND

Μαρόκον ἢ Μερρακέξ, σ. 205.

ΚΩΝΣΤ. ΜΑΚΡΗ

Ὁ γλύπτης Κωνσταντῖνος Μενιέ, σ. 257.

Μ. ΜΑΛΑΚΑΣΗ

Ποιήματα, σ. 69.

Π. ΜΑΤΘΑΙΟΥ

Αἱ νεάνιδες τῆς Χίου, σ. 328.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΜΑΥΡΟΥΔΗ

Μικρὰ Τραγούδια, σ. 10.
Ἡ Πεντάμορφη, σ. 82.

ΦΡΕΙΔΕΡΙΚΟΥ ΜΙΣΤΡΑΛ

Ἡ ὁμορφὴ τοῦ Αἰγίουστον, σ. 260.
Οἱ Γρύλλοι. Ὁ Καθρέφτης, σ. 325.

ΚΙΜΩΝΟΣ ΜΙΧΛΗΛΙΑΔΗ

Ἡ ἔκθεσις τοῦ "Παρθενοῦ", σ. 55, 89.
Ἡ Δολοφονία τοῦ Δηλιγιάννη, σ. 166.
Φιλολογικὴ Ζωή, Γεώργιος Βονιζαλίδης, σ. 342.

JEAN MOREAS μεταφρ. ΠΕΤΡΟΥ ΖΗΤΟΥΝΙΑΤΗ
Στὴν Δέσποινά μου, σ. 296.

ΜΑΡΣΕΛ ΜΠΥΛΑΡ
Αἱ ἀνασκαφαὶ τῆς Δήλου, σ. 109.

ΛΕΞΑΝΔΡΑΣ ΜΥΡΙΑΔ
Μοῦκδεν, σ. 237.

ΠΑΥΛΟΥ ΝΙΡΒΑΝΑ
Τὸ ἀτελείωτο παραμῦδι, σ. 139.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΥ
Ὁ Κόκκινος Βράχος, σ. 3, 45, 74, 115, 155, 196, 243, 273, 308, 337.
Φιλολογικὴ Ζωή, σ. 86, 125, 167, 316.
Θεατρικὴ Ζωή: Τὸ Στοιχειωμένο σπίτι. Βούλγαροι καὶ Μακεδόνες, σ. 218.
Ἐδῶ κι' Ἐκεῖ. Ξένη, σ. 252.
Ἡ Κατοχή, σ. 283.

ΟΣΚΑΡ ΟΥΛΤΛΑ
Σκέψεις, σ. 266

Θ. ΟΥΣΠΙΕΝΣΚΥ
Ἡ Βιβλιοθήκη τοῦ ἐν Κ/πόλει Σεραγίου καὶ ἡ ἐν αὐτῇ εἰκονογραφημένη Ὁκτάτευχος, σ. 52.

ΚΩΣΤΗ ΠΑΛΑΜΑ
Ὡδή, σ. 183.

Α. ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗ
Ὁ Πεντάρφανος, σ. 261.

Ζ. Α. ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ
Ὁ Πάνος ὁ Κλαῦς, σ. 184.

ΠΙΝΔΑΡΟΥ μεταφρ. ΣΙΜΟΥ ΜΕΝΑΡΔΟΥ.
Εἰς ἡλίου ἔκλειψιν, σ. 37.

ΜΑΡΙΝΟΥ ΣΙΓΟΥΡΟΥ
Εν τὸ πᾶν... σ. 102.

Γ. ΣΛΟΥΜΠΕΡΖΕ
Ἡ Βυζαντινὴ Ἐποποιία, σ. 107.

Ν. ΣΠΑΝΔΩΝΗ
Ἡ Πλατεῖα τῆς Ὁμονοίας, σ. 21.

ΒΑΛΕΡΙΟΥ ΣΤΑΗ
Τὸ Β' ἀνὰ τὰς Νήσους καὶ τὴν Μ' Ἀσίαν ἀρχαιολογικὸν ταξείδιον τῶν συνέδρων, σ. 226, 306, 331.

Π. Ν. ΣΤΑΘΑΚΟΠΟΥΛΟΥ
Τηλεγραφήματα καὶ Τάκτ. σ. 208

Μ. Α. ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΔΗ
Αἱ ξένοι λέξεις ἀναπληρώνουν ἀνάγκας τῆς γλώσσης, σ. 279.

ΤΡΟΒΑΔΟΥΡΟΥ
Ἰωάννης Ἀποστόλου, σ. 298

Γ. Β. ΤΣΟΚΟΠΟΥΛΟΥ
Ἡ Βασίλισσα Ὀλγα, σ. 33.
Ὁ Πρίγκηψ Γεώργιος, σ. 267.

ΥΒΡΙΟΥ ΤΟΥ ΚΡΗΤΟΣ μεταφρ. Σ. ΜΕΝΑΡΔΟΥ
Σκόλιον σ. 237.

ΦΑΙΔΩΝΟΣ
Τὸ Κακουροδικεῖον, σ. 193

Γ. ΦΙΛΑΡΕΤΟΥ
Δημοκρατία Ἀγ. Μαρίνου, σ. 37, 82.

ΝΙΚΟΛΑΟΥ Ι. ΧΑΤΖΙΔΑΚΗ
Χὰνς Κ. Ἀνδρσεσεν, σ. 11.

Ἡ Ναυμαχία τῆς Τσοῦ-Σίμα, σ. 299.

Αἱ ΔΙΑΛΕΞΕΙΣ ΤΩΝ «ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΩΝ»
Διάλεξις Α. Μάτεσι, σ. 25.
Γρηγορίου Ξενοπούλου, σ. 54.

ΔΙΕΘΝΕΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΝ ΣΥΝΕΔΡΙΟΝ
Ἡ τέχνη τοῦ πλείον παρ' ἀρχαίοις — ἀνακοίνωσις Π. Ρε-
διάδη, σ. 25.
Τμῆμα Βυζαντινῆς ἀρχαιολογίας, σ. 57, 96.

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΕΧΝΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ
Σελίς 28, 61, 92, 169, 219, 253, 286, 318, 346.

ΕΙΚΟΝΕΣ

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΑΙ

Φρά Ἀγγελικοῦ: Ἡ ἀποκαθήλωσις σ. 145. Ἡ Σταύ-
ρωσις, σ. 149. Ὁ ἅγιος Λαυρέντιος ἐλεῶν, σ. 150.
Ἡ ἀνάληψις, σ. 151. Ὁ Ἐθαγγελισμός, σ. 153.
Η. Βαδέρε: Τὸ μνημεῖον τοῦ Γύζη εἰς τὸ Μόναχον,
σ. 214.
Γκεντίλε ἐκ Φαβιάνο: Ἡ λατρεία τῶν μάγων, σ. 155.
Ι. Ἐννερ: Ἀνάγνωσις σ. 177
Θωμᾶ Θωμοπούλου: Δ. Βενετοκλῆς, σ. 62.
Γ. Ἰακωβίδη: Προσωπογραφία τῆς κ. Ρ. σ. 97. Σπουδὴ,
σ. 325.

Γ. Κύλ: Ὁλλανδικὸν χωρίον, σ. 205.
Σοφίας Λασκαρίδη: Παραλία Τήνου, σ. 245.
Κωνστ. Μενιέ: Μεταλλουργός, σ. 257. Οἱ μεταλλωρύ-
χοι, σ. 265.
Γ. Μποκατσιάμπη: Λιμὴν Κερκύρας, σ. 236.
Ρ. Μπόννιγκτον: Θαλάσσιογραφία, σ. 225.
Κ. Παρθένη: Ἡ πεδιάς τῶν Φιλίππων, σ. 184. Ἡ ἀερό-
πολις, σ. 289.
Θ. Ράλλη: Ὁρχηστρίς, σ. 305.
Π. Τσιριγώτη: Ἐρμῆς, σ. 65.
Ο. Φωκᾶ: Ἀθάνατα, σ. 189.